

JULIÁN CARRÓN

EXISTĂ SPERANȚĂ?

FARMECUL DESCOPERIRII

JULIÁN CARRÓN

EXISTĂ SPERANȚĂ?

Farmecul descoperirii

Traducere: Ruxandra Torean

© 2021 Fraternità di Comunione e Liberazione

INTRODUCERE

«Moartea și viața s-au luptat într-un duel miraculos.»¹ Cu aceste cuvinte, liturghia creștină a Paștilor descrie pe scurt excepționalitatea evenimentului care se celebrează. Această excepționalitate e scoasă în evidență de faptul că între viață și moarte nu a existat niciodată un duel *real*. Este doar un mod de-a spune, pentru că se știe de la bun început cine va câștiga. Mai poate fi meciul adevărat dacă se știe de la început rezultatul?

Nu e nevoie să așteptăm ultima zi a vieții ca să ne dăm seama. Tinerii își dau seama de asta mult mai repede. Am putut constata recent acest lucru întâlnindu-mă on-line cu un grup de liceeni. Sunt în clasa a XII-a și deja sesizează primele simptome ale nimicului care planează deasupra zilelor lor, ca o anticipare a morții: «Încet, încet mi se estompează viața»; «Entuziasmul inițial s-a stins de ceva vreme, deja nu mai văd în mine elanul pe care-l aveam»; «Sunt complet apatic. Nimic nu mă atinge, nimic nu mă atrage». Și, cu toate astea, nu sunt resemnați. În mod paradoxal, tocmai percepția acută a simptomelor reaprinde în ei dorința de viață; o duc – la fel ca noi – întipărită în ADN-ul umanității lor și explodează ca o întrebare pe care nu reușesc să și-o rețină: «Ce poate să distrugă cu adevărat plictiseala, apatia, și să mă facă să încep să trăiesc din nou?». Deși sunt foarte tineri, sunt deja câmpul explicit de luptă între dorința de a trăi și tea-

¹ Liturghierul romano-catolic, Secvența «Victimae paschali».

ma că totul s-ar putea sfârși în neant. Noi, adulții – spre deosebire de ei – avem o istorie suficient de lungă în urmă ca să știm că orice tentativă de-a noastră este mult prea slabă. Sfârșitul e anunțat, moartea iese mereu câștigătoare. De aceea, spuneam, a vorbi despre duel e ca și cum am folosi un eufemism.

În acest context, se poate surprinde sensul și îndrăzneala liturghiei pascale. «Este un fapt că dacă Cristos nu ar fi înviat, „golul” ar fi destinat să prevaleze. Dacă îl înlăturăm pe Cristos și învierea Sa, nu există cale de ieșire pentru om și orice speranță a sa rămâne o iluzie. Dar tocmai astăzi [în ziua de Paști] izbucnește cu vigoare vestea învierii Domnului, și este răspuns la întrebarea obișnuită a scepticilor, reprodusă de cartea *Ecleziastului*: „Este oare ceva despre care să se poată spune: Iată, aceasta este o noutate?” (1,10). Da, răspundem: în dimineața Paștelui totul s-a reînnoit: [...] Moartea și viața s-au înfruntat în mod minunat: Stăpânul vieții a murit, dar acum e viu și domnește” (Secvența pascală). Aceasta este noutatea! O noutate ce schimbă existența celui care o primește.»²

Fără învierea lui Cristos n-ar fi un duel adevărat. Vestea «faptului», să ne înțelegem, nu predetermină duelul, care are loc în fiecare dintre noi. Ba dimpotrivă, făcând efectiv posibil duelul, în sensul sus-menționat, îl dezlănțuie.

Atunci e necesar să ne întrebăm: oare mai e credibilă vestea învierii lui Cristos, pentru oamenii de azi, care pretind o folosire deplină a rațiunii și a libertății lor? Răspunsul la această întrebare reclamă o trimitere-

² Benedict al XVI-lea, *Mesajul Urbi et Orbi*, 12 aprilie 2009 (<https://www.magisteriu.ro/mesajul-urbi-et-orbi-paste-2009/>).

re la istorie, la experiența noastră personală, singura în care pot ieși la iveală rațiunile credibilității sau a non credibilității veștii. Vestea trebuie să se demonstreze credibilă în viață, în experiența concretă.

O ocazie paradoxal favorabilă pentru această verificare ne-a fost oferită în aceste vremuri tocmai de către pandemie. Asistăm, de fapt, la o luptă în câmp deschis între ființă și nimic; un duel unic datorită anvergurii și dimensiunilor sale, cu o parte mai vizibilă, despre care canalele media ne-au informat fără încetare – statisticile deceselor, supraaglomerarea secțiilor de terapie intensivă, dificultățile economice –, și o parte mai ascunsă, mai personală, cu implicațiile derivate de frică, singurătate, fragilitate, și izbucnirea aferentă a unor întrebări care au zdruncinat certitudini care păreau consolidate. Le putem rezuma într-o singură întrebare – cea mai răspândită și mai provocatoare, în aceste vremuri dominate de incertitudine –: *există speranță?*

Întrebarea a devenit, la început, tema Exercițiilor spirituale ale studenților din mișcare și, apoi, ale adulților din Fraternitatea Comunione e Liberazione. La realizarea lor, mulți, simțindu-se interpelați, au contribuit cu scrisori și mărturii așa cum se va putea constata.

Impactul cu duritatea realității a făcut ca nevoia noastră umană să iasă mai clar la iveală. Într-un fel sau altul, cu toții dăm socoteală întrebării despre speranță – nu există nimic mai determinant pentru viața noastră –. Dacă nu reușim să găsim un răspuns adecvat la această întrebare, moartea nu va înceta să amenințe ca o spadă a lui Damocle fiecare experiență umană a noastră, oricât de adevărată ar fi, mai ales experiențele cele mai semnificative.

Din pasiune pentru viață, așadar, ca să nu ne resemnăm și să petrecem fiecare clipă din viața noastră striviți de frica morții – de golul de sens –, am decis să privim în față problema, ca niște bărbați și ca niște femei care nu vor să-și piardă viața trăind, fără s-o ia pe nicio scurtătură. Spunea Giussani cu ani în urmă: «Când stăm împreună, de ce o facem? Ca să smulgem prietenii, și, dacă s-ar putea, întreaga lume, din nimicul în care se află fiecare om».³ Acesta este impulsul care susține parcursul paginilor care urmează, conceput ca ajutor ca să nu trișăm față de noi înșine, ca să nu renunțăm la dorința de viață, rămânând deschiși în fața farmecului descoperirii unui răspuns credibil la așteptarea care exprimă calitatea noastră de oameni.

³ L. Giussani, «Mesaj pentru Pelerinajul pe jos de la Macerata la Loreto», 14 iunie 2003, *Tracce-Litterae communionis*, n. 7/2003, p. 105.

CAPITOLUL 1

«MAI RĂU DECÂT ACEASTĂ CRIZĂ, NU POATE FI DECÂT DRAMA DE A-O IROSI»

«Mai rău decât această criză, nu poate fi decât drama de a-o irosi.»¹ Aceste cuvinte ale papei Francisc determină cu urgență conștientizarea celor ce ni s-au întâmplat, a ceea ce am văzut de un an încoace.

1. Impactul cu realitatea

Pentru a înfrunța provocarea, care nu i-a permis nimănui să rămână indiferent, ne-am dat, chiar de la început, o ipoteză de lucru,² pe care o regăsim într-o frază de-a lui don Giussani: «O persoană care a trăit în mică măsură impactul cu realitatea fiindcă, de exemplu, n-a fost nevoită să facă prea multe, va avea un sentiment slab al propriei sale conștiințe, va percepe mai puțin energia și vibrația rațiunii sale». Urmându-l pe Giussani, ne-am invitat așadar să «trăim mereu intens realul»,³ fără a nega sau a cenzura nimic. Un cont e, de fapt, să nu poți ignora sau evita impactul circumstan-

¹ Francisc, *Omilia de Rusalii*, 31 mai 2020.

² Cfr. J. Carrón, *Retrezirea umanului. Reflecțiile unor vremuri amețitoare*, Fraternità di Comunione e Liberazione, 2020.

³ L. Giussani, *Sensul religios*, Ed. Arhiepiscopiei Romano-Catolice, București 2000, p. 157.

ței, și altceva e să trăiești circumstanța surprinzând provocarea pe care ea o aduce cu sine.

Cu această ipoteză de verificat, chiar și o situație insidioasă precum cea generată de Covid, ar fi putut deveni, în mod paradoxal, o oportunitate pentru ca autoconștiința noastră, de multe ori atât de tulbură, să crească și o oportunitate ca să sesizăm și mai mult energia și vibrația rațiunii noastre; putea deveni, așadar, o ocazie de retrăire a umanului, la nivel de conștiință, rațiune și afecțiune.

Ce anume s-a întâmplat? După mai mult de un an, ce am văzut întâmplându-se în noi și în jurul nostru?

Mulți au subliniat două faze, două fețade ale experienței noastre în fața pandemiei, corespunzătoare celor două valuri de răspândire a virusului. Cel de-al doilea val, a observat Antonio Scurati, «ne-a lovit nu mai puțin nepregătiți și nu mai puțin imaturi față de primul val, dar ne-a surspins mai obosiți, descurajați, certăreți, meschini».⁴ Ca și cum nu am fi știut să profităm de cele întâmplate în prima fază ca să creștem, ca să consolidăm conștiința noastră și ca să dezvoltăm o consistență mai profundă de noi înșine. Asta se poate intui din tot ceea ce a ieșit la iveală cu ocazia celui de-a doilea val: o senzație mai mare de fragilitate, o revărsare a incertitudinii și a anxietății, semne care indică, așa cum a observat Massimo Recalcati, că «adevărata traumă nu e la trecut, ci la viitor». Cel de-al doilea val, «distruge iluzia reluării vieții în care crezuserăm cu toții, [...] a dilatat orizontul coșmarului. Faza a doua a traumei este mai tramuatizantă decât prima deoarece

⁴ A. Scurati, «Un Natale severo (e di speranza)» [«Un Crăciun strict (și de speranță)», n. tr.], *Corriere della Sera*, 20 noiembrie 2020, p. 11.

arată că răul nu s-a epuizat, ci e încă viu, printre noi. Speranțele alimentate de perioada verii au fost frânte. Această dezamăgire este sentimentul care predomină în ziua de azi».⁵

De ceva vreme ne obișnuiserăm să trăim într-o stare de aparentă siguranță, cu iluzia că putem domina realitatea. Izbucnirea virusului i-a dat un brânci acestei iluzii. Odată trecut primul val, totuși, a fost nevoie de puțin ca să ne convingem că avem din nou situația sub control, și, deci, că revenirea la o viață normală ar fi fost imediat la îndemână. Așa ne-am bucurat, unii mai puțin, alții mai mult, de vară. Dar «nu știi ce știi, și nici ceea ce se dorești să știi, până nu ești pus în situație».⁶

Al doilea val a zdrobit încă o dată visul sau aroganța, amintindu-ne că realitatea, în fond, nu poate fi controlată. «Lumea se gândește», a observat Cesare Cornaggia, «că moartea ar fi un fapt ocazional, ca o tumoră sau un accident, și că bolile infecțioase ar fi fost învinse, în schimb, necunoscutul pe care nu-l vedem, și căruia nu știm să-i răspundem, ne ucide. De aici se naște nesiguranța».⁷

Proportional cu «senzația de necunoscut» a crescut așadar «nesiguranța viitorului». La începutul celui de-al doilea val, și Edgar Morin a descris sfârșitul ilu-

⁵ M. Recalcati, «Il trauma della seconda ondata. Se cresce la paura del futuro» [«Trauma celui de-al doilea val. Dacă crește frica de viitor», n. tr.], *la Repubblica*, 31 octombrie 2020, p. 28.

⁶ Th. Wilder, *Idi di marzo* [*Ide de martie*, n. tr.], Mondadori, Milano 1951, p. 56.

⁷ C.M. Cornaggia, «Ansia, paura, insicurezza: ecco quel che ancora non sappiamo» [«Anxietate, frică, nesiguranță: iată ceea ce încă nu știm», n. tr.], interviu sub îngrijirea lui Paolo Vites, *ilsussidiario.net*, 8 noiembrie 2020.

ziei cu cuvântul «incertitudine». «Am intrat în epoca marilor incertitudini», a scris, subliniind «caracterul multidimensional al crizei care atinge viața fiecărui individ în parte, a tuturor națiunilor și a întregii planete [...]. Cu toții facem parte din această aventură, plină de ignoranță, necunoscut, nebunie, rațiune, mister, vise, bucurie, durere. Și incertitudine.»⁸ În pofida reasigurării anumitor discursuri, a optimismului care a însoțit descoperirile științei și inițiativele industriei farmaceutice, în noi se ascunde, încă, amenințătoare, anxietatea.

După mai mult de un an, încă navigăm pe dibuite, fără să știm cât timp mai avem chiar dacă, din fericire, se fac deja tot mai concrete semnele unei căi de ieșire. Vom vedea, și la fel ca toți, ne dorim ca lucrurile să se rezolve cât mai curând. Situația descrisă, care a cuprins la un nivel atât de extins viața persoanelor, a societăților și a lumii întregi, a scos însă la iveală, din măruntaiele vieții noastre, o întrebare care însoțește existența omului: există speranță?

«Există speranță?». Titlul Exercițiilor noastre spirituale a găsit un ecou în noi și în ceilalți care au fost invitați să participe, așa cum s-a întâmplat în decembrie, cu ocazia Exercițiilor studenților. «Voi surprindeți mereu un punct care ajunge să atingă ceva dinăuntrul meu. Tema aceasta e determinantă!», i-a spus o colegă de curs celei care o invitase. «Titlul propus», spunea altcineva, «a răsunat în mine, a fost întrebarea care a însoțit această perioadă».

⁸ E. Morin, «Il potere dell'incertezza» [«Puterea incertitudinii», n. tr.], *la Repubblica*, 1 octombrie 2020, p. 27.

Întrebarea presează din adâncul greutăților de zi cu zi. Îmi scrie o altă prietenă: «Începând de anul trecut, din octombrie, în contextul pandemiei care începea să se înrăutățească încă o dată și al violenței generale complexe care tot mai mult caracteriza știrile pe care le auzeam, mi s-a întipărit în minte această întrebare: „Dar eu chiar sper că lucrurile au un destin bun?”. Și, din păcate, m-am trezit răspunzând: „Nu știu”. Mulți oameni au murit și, chiar și azi, după un an, continuă să moară datorită Covidului. Diverși prieteni, de-ai mei și de-ai soțului meu, oameni dragi nouă, au fost grav lezați de criza economică. Printre altele, unele vești dureroase și greutăți mari pe care le trăiesc, mai ales la muncă, m-au făcut să spun: „Eu nu mai sunt sigură că lucrurile au un destin bun, totul îmi spune contrariul”. Am înțeles că această întrebare a mea, în fond, scoate la iveală și frica, teama că lucrurile, relațiile și oamenii cei mai dragi, ar putea sfârși în neant. La început m-am opus să accept față de mine însămi că am această poziție. Sincer, îmi era foarte rușine. Apoi, mi-am adus aminte că, în viața mea, pașii cei mai importanți au apărut pornind de la chestiuni incomode, neobișnuite și grave. Ceea ce m-a „încurajat” mai mult să privesc această întrebare a mea ai fost tu. Când am descoperit că ai ales ca titlu pentru Exerciții „Există speranță?”, te-am simțit profund prieten. M-am gândit: „Uite un om care nu doar că nu se teme să își pună această întrebare, dar căruia nu-i e frică să le-o pună tuturor”; de aceea te-am simțit, în același timp, și tată, pentru că m-ai ajutat să nu-mi fie teamă să mă privesc și să țin la întrebările pe care le am. Odată cu trecerea lunilor, această întrebare a devenit tot mai arzătoare și îmi pare rău că trebuie să recunosc că nici măcar în

ziua de azi nu știu să răspund la ea. Și atunci te întreb: ce anume mă poate ajuta să sesizez răspunsul?».

Primul ajutor – o spun imediat – vine chiar de la întrebare, așa cum mulți ați scris. «Întrebarea despre speranță mă impresionează datorită forței ei. O dată în plus, întrebarea ne eliberează de privirea noastră parțială, ca să ne deschidă spre ceva diferit: e alegerea noastră dacă urmăm impactul sau dacă-l atenuăm. Întrebarea mi se pare mai pertinentă ca niciodată și nu vreau să ratez ocazia». «Îmi dau seama», subliniază altcineva, «că deja, de pe acum, munca asupra întrebării propuse îmi marchează zilele, făcându-mă mai atentă și mai deschisă față de ceea ce se întâmplă». Și altcineva mai observă: «Problema e să las întrebarea să se impună, să se așeze acolo unde crede ea ca e mai bine, fără niciun fel de răgaz. „Există speranță?” E o luptă să las să intre această întrebare, e o luptă să nu o exclud din zilele mele, e o luptă ca să nu mint și deci să-mi spun că, în fond, speranță nu există, pentru ca mai apoi să mă prefac că există doar din comoditate».

2. Atitudini în fața celor întâmplate

Fiecare este chemat să răspundă în mod personal la întrebarea pusă, observându-se în acțiune, luând act de felul în care privește și înfruntă viața care nu oferă reduceri nimănui. Să încercăm, așadar, înainte de toate, să reparcurgem atitudinile care, în fața celor întâmplate, am văzut că au loc în noi sau în alții, și care au fost într-o oarecare măsură și ale noastre. Asta ne va ajuta să avem o conștiință mai clară asupra întrebării puse în discuție, a pertinentei sale față de viață,

și asupra drumului de făcut pentru a ajunge să putem răspunde la ea.

a) Tendința de a elimina datele

Anul trecut, în decembrie, faimoasa revistă americană *Time* a dedicat coperta anului «2020», scriind numărul cu negru, cu caractere foarte mari, și tăind deasupra cu un X mare, roșu. Chiar dedesubt, cu litere mici, o frază: «Cel mai cumplit an al tuturor vremurilor». Peste anul trecut s-a pus o cruce simbolică, ca și cum s-ar dori să fie eliminat. Dar, așa cum știm cu toții, cele trei milioane de morți și criza pe care a provocat-o pandemia – și poate că încă nici nu am experimentat cele mai rele efecte ale sale – nu se pot șterge cu buretele! «Aceasta este istoria unui an pe care n-aș vrea să-l mai văd niciodată.»⁹ Astfel începe editorialul semnat de Stephanie Zacharek.

Tendința de a șterge ceea ce ne pune la încercare și ne constrânge să ne întrebăm ce anume dă sens vieții e mereu la pândă, așa cum a scris un student: «Dacă în viața mea există sau nu speranță, e întrebarea pe care mi-o pun în fiecare seară, înainte de adorm, în ultimele douăzeci și unu de zile, de când a început izolarea, datorită Covidului. Au fost zile grele. Boala a fost destul de dură cu mine. Din acest motiv, răspunsul la întrebare, la început, era unul sec: „Nu, nu există speranță”. Această perioadă era doar un moment de eliminat. Am trăit supraviețuind, trezindu-mă, hră-

⁹ S. Zacharek, «2020. The Worst Year Ever» («2020. Cel mai cumplit an al tuturor vremurilor»), *Time*, 14 decembrie 2020.

nindu-mă, spălându-mă și lucrând, pentru ca mai apoi să mă întorc în pat și s-o iau de la capăt a doua zi. Mâine voi fi liber, dar – există un mare „dar” – mă întreb dacă douăzeci și unu de zile trăite într-un anume fel au anulat cumva felul meu de a fi ceea ce sunt?». Experiența multora a fost marcată de tendința de supraviețuire și, imediat ce au depășit momentul cel mai greu, de tendința de a elimina momentul trăit, cu consecința unei debilitări a percepției de sine, a unui dubiu față de propriul viitor.

Alții nu au vrut să treacă cu vederea, nu au încercat să uite, ci, dimpotrivă, au dorit să nu zădărnicească circumstanța. «Îți spun imediat că anul acesta a fost pentru mine o ocazie ca să-mi dau seama, așa cum nu mi s-a mai întâmplat niciodată, de cât de fragilă și limitată sunt; dar nu pot să spun că aceste sentimente ale mele au fost un rău pentru mine, ba chiar dimpotrivă, m-au făcut să descopăr câtă nevoie aveam și am de a-mi sprijini viața pe altceva decât pe mine, pe o plinătate pe care nu o construiesc eu, care nu depinde de circumstanțe, care nu depinde de mine, și care rezistă!»

b) Tristețea și frica

Multe sentimente, pe care poate că niciodată nu ni le-am mărturisit nouă înșine și asupra cărora ne-am pus puține întrebări, alinați de bunul mers al lucrurilor, în această perioadă au ieșit la suprafață în mod insistent, greu de stăvilit. Jurnalistul spaniol, Salvador Sostres, a scris: «Pentru prima dată am vorbit cu un prieten de-al meu despre dezamăgire, despre tristețe și pen-

tru prima dată nu știm ce să zicem sau ce să facem, și suntem foarte oboseți pentru că nu prea am dormit, și ne dăm seama că până în ziua de azi n-am mai avut niciodată dubii cum că n-am putea face ceva cu propriile forțe».¹⁰

Iese la suprafață o suferință care, în fond, era deja acolo, în noi, acoperită de un vâl, protejată de o formă de viață, de un ritm social care, dintr-o dată, a dispărut, lăsând astfel ca această suferință să iasă la iveală. În mulți și-a croit drum, așadar, prinzând rădăcini, un seniment sumbru față de sine și față de propriul destin, aproape o percepție de nulitate, ca și proiectare a unei umbre oprimate asupra viitorului, pe care cuvintele lui Karmelo C. Iribarren o exprimă bine: «Mă gândesc, acum, când mă uit / prin fereastra deschisă / la autostradă, văzând / cum pâlpaie mașinile / pe ultima porțiune / înainte de a intra în tunel. Mă gândesc / că asta e viața, / și că nu e nimic altceva. O slabă / și vagă sclipire de lumină către umbră / cu viteză mai mare sau mai mică».¹¹ Așadar, viața nu e nimic altceva decât o călătorie spre întuneric? Singurul lucru care se schimbă e viteza?

Frica pentru sine însuși, pentru propriul viitor, legată de percepția amenințării și de descoperirea forțată a propriei vulnerabilități, s-a insinuat în multe cazuri

¹⁰ S. Sostres, «La próxima vez que me muera» [«Data viitoare când voi muri», n. tr.], *ABC*, 24 septembrie 2020. Traducere a noastră.

¹¹ «Lo pienso ahora que miro / por la ventana abierta / la autopista, viendo / cómo los coches parpadean / en el último tramo, / antes de túnel. Pienso / que así es la vida, / y que no hay más. Un leve / guiño de luz hacia la sombra / a mayor o menor velocidad» (K.C. Iribarren, «Hacia la sombra» [«Spre întuneric», n. tr.], în Id., *Seguro que esta historia te suena* [Sunt sigur că povestea asta îți sună cunoscută, n. tr.], Renacimiento, Salamanca 2015, p. 42). Traducere a noastră.

chiar și între granițele pereților propriului cămin, afectând relațiile cele mai apropiate, așa cum a mărturisit scriitorul și scenaristul Francesco Piccolo: «Până la începutul pandemiei, în cel mai rău caz copiii mei se temeau de mine. [...] Acum [...] instinctul mă face să stau departe de ei. Uneori fiul meu invită câte un coleg de școală ca să învețe împreună. Eu încerc să mă întorc acasă aproape întotdeauna după ce colegul lui pleacă. [...] Fiica mea e la Bologna. [...] Nu mă sună niciodată pentru că e atât de uluită de frica mea, încât îi e frică că eu m-aș putea gândi că dacă mă sună, mă poate îmbolnăvi. [...] Uneori, mi se pare că aș fi într-un serial tv. [...] Nu îmi dă niciun confort faptul că am acasă un fiu care aleargă, urlă și iese în fiecare zi. Acesta e noul labirint întortocheat și nenatural de sentimente pe care l-a creat coronavirusul: să-ți fie frică de proprii copii mai mult decât de orice altă ființă umană de pe pământ».¹²

c) *Teroarea morții*

Despre ce frică vorbește? Nu doar de cea a molipsirii, ci de frica de a muri, având în vedere că molipsirea poate avea consecințe letale. Moartea, pe care noi, în mod foarte acurat, am disimulat-o și am expulzat-o, a redevenit vizibilă. Ocupând masiv scena reală și mediatică, ea a încetat să mai fie considerată, în subconștientul colectiv, un simplu accident de parcurs, un inconvenient

¹² F. Piccolo, «Maledetto virus mi hai insegnato ad avere paura dei miei figli» [«Virus blestemat, m-ai învățat să-mi fie frică de copiii mei», n. tr.], *la Repubblica*, 1 februarie 2021, p. 12-13.

sporadic, care încă se mai întâmplă, dar care, în curând, va fi înfrântă sau, oricum, circumscrisă. Pentru a semnaliza acest lucru, *L'Espresso* a ales ca «Oamenii anului» – 2020 – «Moartea și viața». Sub o „fotografie” cu Moartea care are o glugă pe cap și care joacă șah cu un nou născut sub un cer plumburiu, în sumarul de pe copertă, e scris: «Frica de sfârșit a șocat sistemele economice și politice. Și existențele noastre cotidiene». În interior, în editorial, citim că moartea, «eliminată din cultură, [...] a fost readusă în centru de către pandemie». Și, puțin mai departe, că frica de sfârșit, în mod paradoxal, ar trebui să aducă cu sine și un presentiment ciudat: «Să-ți fie frică de moarte înseamnă să știi că există ceva care transcende existența noastră individuală. Un Scop. Și Urmașii».¹³ Subliniază Massimo Cacciari, în articolul său: «Leopardi ne-a învățat acest lucru [...]. Dacă viața valorează cu adevărat, și adică e concentrată să ajungă la ceva care transcende mereu existența finită, atunci nu mai există frică de moarte, ci *moartea e trăită*».¹⁴ Și, trăind-o, se retrezesc întrebări profunde.

d) Retrezirea întrebărilor profunde

Observă Heschel: «Primul răspuns la întrebarea: „Cine este omul?” e următorul: omul este o ființă care își pune întrebări despre sine. Punându-și astfel de întrebări, omul descoperă că este o persoană, și calitatea

¹³ «Persone dell'anno. La morte e la vita» [«Oamenii anului. Moartea și viața», n. tr.], titlu de copertă al publicației *L'Espresso*, 20 decembrie 2020.

¹⁴ M. Cacciari, «Per amore della Vita» [«Din iubire pentru viață», n. tr.], *L'Espresso*, 20 decembrie 2020, p. 17.

întrebărilor îi revelează condiția sa».¹⁵ Omul este acel nivel al naturii în care natura se întreabă despre sine, despre propriul sens, despre propria origine și despre propriul destin. «De ce sunt aici? Ce este în joc în existența mea? Această întrebare nu derivă din nicio premisă: e dată odată cu existența.»¹⁶ Dar întrebarea despre sensul propriei vieți nu poate fi separată de cea despre sensul propriei morți.

Cine s-a lăsat rănit de imensitatea provocării acestui an dramatic n-a putut să nu vadă ieșind la iveală, în sine sa, în propria conștiință, niște întrebări de care, de obicei, în vremuri pe care le-am putea defini «normale», s-ar fi scutit. Dar, de această dată, datorită caracterului global al pericolului, vulnerabilitatea, solitudinea, suferința, moartea au atins mai insistent și mai direct trupul nostru sau al cuiva apropiat nouă. Situația i-a retrezit pe toți din toropeala cotidiană, care, adesea reduce densitatea întrebărilor existențiale făcându-le să pară o exagerare a celor care doresc să le strice altora cheful de viață. Această bulă a sărit în aer, mai ales când a izbucnit al doilea val: «Suferința este o agresiune care ne invită la conștiință»,¹⁷ ne amintește Claudel.

Ignacio Carbajosa a petrecut, ca preot, cinci săptămâni într-un spital Covid-19 din Madrid și a însemnat într-un jurnal experiența sa de „martor privilegiat” al vieții și al morții multor persoane. Scrie: «Lucrurile pe care le-am văzut au dus o bătălie în mine. M-au rănit». Ce a văzut? Printre mulți alții, o fetiță de 24 de

¹⁵ A.J. Heschel, *Chi è l'uomo?* [Cine este omul?, n. tr.], SE, Milano 2005, p. 42.

¹⁶ *Ibidem*, p. 25.

¹⁷ P. Claudel, *Tre figure sante per il tempo moderno* [Trei figuri sfinte ale vremurilor moderne, n. tr.], Paoline, Alba (Cn) 1997, p. 46.

ore și o femeie care abia decedase, Elena. Se întrebă: «Elena? Unde ești, Elena? Cele două extreme ale vieții: nașterea și moartea în mai puțin de o oră. Ce ispită, să elimini unul dintre cei doi poli! Și ce curaj și ce provocare pentru rațiune, să-i păstrezi pe ambii ca să te deschizi în fața unei întrebări: „Ce este omul ca să-ți amintești de el?”». După o lună petrecută asistând pacienți Covid-19, scrie în jurnalul său: «În această perioadă, rațiunea și afecțiunea mea au fost provocate de o problemă de cunoaștere: ce este durerea? Ce este moartea? Și, în consecință, ce este viața? În fiecare zi trebuie să privesc în față aceste întrebări, stând în fața unor persoane bolnave care suferă și mor».¹⁸

Cei care, în aceste vremuri, nu s-au închis ca niște arici, or fi simțit vibrând în ei niște corzi intime, pe care poate nici nu știau că le au. Poate că unii le-or fi redus imediat la tăcere, în încercarea de a reveni la normalitate. Dar impactul l-au resimțit oricum, chiar și numai pentru o clipă. Ca o sămânță minusculă, aproape un nimic, li s-a întâmplat – așa cum observam mai devreme – începutul unei retreziri a umanului: «Tocmai datorită dificultăților de care nu am fost scutit, pentru mine, anul 2020 a coincis cu o neașteptată retrezire a eului meu». Cine știe câți or fi recunoscut-o și cine știe de cât timp va fi nevoie pentru ca acea sămânță să reușească să germineze?!

Înțeleg că asta poate părea prea puțin în fața amplitudinii acestei drame, dar e ca o promisiune: vibrația profunzimii noastre este, de fapt, semnul unei așteptări care are rădăcini profunde în noi, care coincide cu noi: aștepta-

¹⁸I. Carbajosa, *Testimone privilegiato* [Martor privilegiat, n. tr.], Itaca, Castel Bolognese (Ra) 2020, p. 16, 66, 96.

rea a ceva care să fie la înălțimea vieții și a morții, așteptarea unui neprevăzut care să facă să izbucnească un șuvoi de afecțiune față de noi înșine și care să-i permită dorinței noastre să se rețrezească și să se împlinească. Această vibrație a rațiunii noastre, urgența de semnificație pe care am simțit-o evidentă în unele momente, ne pune în condiția cea mai favorabilă pentru a intercepta – dacă se întâmplă și acolo unde se întâmplă – răspunsul. Giussani repeta adesea, legat de asta, o frază a lui Reinhold Niebuhr: «Nimic nu este atât de incredibil precum răspunsul la o întrebare care nu se pune».¹⁹ Ce înseamnă asta? Azi putem poate să înțelegem mai bine, tocmai datorită experienței din ultimul an: cu cât resimt mai mult o problemă, cu cât urlă mai mult o nevoie în mine, cu atât sunt mai atent la orice ecou de răspuns, orice semn al răspunsului îmi trezește curiozitatea.²⁰

Cu toată urgența sa și cu tot caracterul său inevitabil, întrebarea despre sensul existenței constituie – e bine să nu uităm asta – o invitație, care poate fi mereu refuzată. Și refuzul conduce la subțierea conștiinței acelei întrebări, până la tăinuirea ei. «Întrebarea se impune, dar nu și atenția la întrebare. Astfel, mai mult de unul o definește inutilă [...]. Atunci întrebarea despre sensul existenței se atenuază și, în cele din urmă, dispare.

¹⁹ R. Niebuhr, *Il destino e la storia. Antologia degli scritti* [Destinul și istoria. Antologie a scrierilor, n. tr.], sub îngrijirea lui E. Buzzi, Rizzoli, Milano 1999, p. 66.

²⁰ Observă Luigi Maria Epicoco: «Obiectivul momentului nu este acela de a supraviețui molipsirii, ci mai degrabă să înțelegem că, chiar și prin această experiență, nu mai putem amâna întrebarea cea mare despre semnificația vieții, pe care această pandemie o readuce ferm pe teren» (L.M. Epicoco în dialog cu S. Gaeta, *La speranza non è morta. Parole di fede in tempo di crisi* [Speranța nu e moartă. Cuvinte de credință în vremuri de criză, n. tr.], San Paolo, Cinisello Balsamo-Mi 2020, p. 40).

Se ajunge, așa cum spunea Gide, la „a-nu-mai-simți-nevoia-de-ea”.²¹ Cine nu se eschivează în fața acestei interogații, experimentează, în schimb, anvergura ei conștientivă, capacitatea ei de retragere: «În acest an „inedit” a avut loc pentru mine o revoluție: nu mai am nevoie să termin rapid repriza, dându-mi mie însămi răspunsuri perfecte și impecabile, dar prefabricate; dimpotrivă, am nevoie fix de contrariu: să păstrez vie întrebarea, să îi accept caracterul dramatic, pentru că în această sărăcie care nu posedă nimic și nu se sprijină pe scheme, ritualuri, siguranțe dobândite, eu trăiesc marea posibilitate de a-mi da seama de ceea ce există».

3. Criteriul de judecată

A lua în serios urgența umană înseamnă să deții criteriul pentru a judeca tot ceea ce-ți iese în cale, toate pozițiile – ale noastre și ale celorlalți –, demascând înșelătoriile, iluziile, și recunoscând ceea ce valorează. Întrebările ultime și constitutive, «emoții [...] inteligente și dramatice»²² care se afirmă în adâncul eului nostru, reprezintă punctul cu care confruntăm fiecare propunere, fiecare perspectivă, fiecare întâlnire.

Scrie Ungaretti într-o poezie: «Inima mea / azi / nu e altceva / decât o zvâcnire de nostalgie». ²³ Îi răspunde pe măsură Etty Hillesum: «Simțeam mereu acea dorință dureroasă și nestăvilită, acea nostalgie de ceva care mi

²¹ F. Varillon, *L'umiltà di Dio* [Umilința lui Dumnezeu, n. tr.], Qiqajon – Comunità di Bose, Magnano (Bi) 1999, p. 30.

²² L. Giussani, *Sensul religios*, op. cit., p. 72.

²³ G. Ungaretti, «Oggi» [«Azi», n. tr.] în Id., *Poesie e prose liriche. 1915-1920* [Poezii și proze lirice. 1915-1920, n. tr.], Mondadori, Milano 1989, p. 40.

se părea intangibil».²⁴ Avem înăuntrul nostru o nostalgie misterioasă și insașiabilă, ca un fundal invizibil, imposibil de cunoscut, cu care comparăm toată viața și toate relațiile. Sfântul Augustin o numește neliniște: «Ne-ai creat pentru tine, și inima noastră e neliniștită până nu se odihnește în tine».²⁵ Acea neliniște devine criteriul de judecată pentru a intercepta acel lucru pentru care a fost creată inima. Nu poate fi înșelată, deoarece se poate verifica acest lucru în experiență: odihna. Ceea ce răspunde la neliniștea inimii, la așteptarea sa, poate fi recunoscut prin odihna pe care o experimentează inima atunci când întâlnește ceea ce răspunde – o odihnă care păzește și înflăcărează așteptarea –.²⁶

Independent de unde s-a născut, de cultura care l-a îmbrățișat, fiecare om vine pe lume cu o urgență de sens, de destin, de absolut, pe care, la un moment dat, o vede apărând în sine și cu care, vrând nevrând, e constrâns să se confrunte, orice poziție ar avea. Această urgență poate fi îngropată sub deșeurile distracției, dar anumite evenimente, precum pandemia, perforază încrustările, scutură din toropeală și o fac să iasă la iveală, împiedicându-ne să ne mulțumim cu un răspuns oarecare. Fiind solicitați de ceea ce se întâmplă, cu cât se acutizează urgența, cu atât mai mult sare în ochi ce anume este în stare să-i țină piept, să-i corespundă.

²⁴ E. Hillesum, «Amsterdam, 16 marzo 1941» [«Amsterdam, 16 martie 1941», n. tr.], în Id., *Diario. Edizione integrale* [Jurnal. Ediție integrală, n. tr.], Adelphi, Milano 2012, p. 58.

²⁵ «Fecisti nos ad te [Domine] et irrequietum est cor nostrum, donec requiescat in te» (Sfântul Augustin, *Confesiuni*, I,1,1).

²⁶ Această «pace», scrie Guardini, «e ceva mult mai mare decât pur și simplu a sta fără să faci nimic: e o plinătate în sine însăși» (R. Guardini, *Lettere sull'autoformazione* [Scrisori despre autoformare, n. tr.], Morcelliana, Brescia 1994, p. 136).

Atunci, să încercăm să observăm diferitele poziții pe care le-am văzut succedându-se sau împletindu-se în fața provocării în care suntem cufundați – în care ne putem regăsi cu totul, sau doar parțial –, pentru a le analiza rezistența.

a) «*Totul va fi bine*»

Ne amintim sloganul cel mai repetat din primul *lockdown*: «Totul va fi bine». Cu toții avem în noi, de fapt, un fel de speranță naturală, cu care înfruntăm viața. Am văzut-o declanșându-se imediat ce a început criza sanitară. În timp ce medicii se sacrificau cu generozitate riscându-și propria viață, mulți ieșeau la balcoane ca să-și arate încrederea. Adesea am auzit răsunând acele cuvinte: «Totul va fi bine». A rezistat această speranță – acest optimism – în fața duratei și a asprimii provocării? Cel de-al doilea val a pus-o la zid, arătând cât de fragilă este, cât de incapabilă să reziste în fața tunamiului care ne-a târât cu sine.²⁷

Același lucru se întâmplă în fața diferitelor contradicții care ne însoțesc existența. Leopardi a exprimat magistral acest aspect: «Dar e de-ajuns, când raiul se-nfiripă / în noi, o notă falsă, numai una, / ca vraja

²⁷ Subliniază Jean Daniélou: «Speranța nu înseamnă optimism. Optimismul este atitudinea aceea ușuratică pe baza căreia noi credem că până la urmă lucrurile se vor repara de la sine. Într-o formă mai profundă, optimismul consideră răul ca fiind o simplă dereglare care se va elimina singură sau o criză a creșterii. Anulând astfel caracterul tragic al răului, optimismul este dușmanul cel mai rău al speranței» (J. Daniélou, *Saggio sul mistero della storia* [Reflecții despre misterul istoriei, n. tr.], Morcelliana, Brescia 2012, p. 370).

să se spulbere-ntr-o clipă».²⁸ Ajunge un nimic, un accent diferit, ca să pună în pericol paradisul pe care ni l-am construit. Să ne imaginăm ce anume se întâmplă atunci când în locul acestui paradis e Covidul, cu toate consecințele sale pe care le cunoaștem bine.

Impactul cu o circumstanță contradictorie, cu duritatea realității, pune la încercare consistența speranței noastre. Îmi scrie o studentă: «Eu am fost mereu certă de prezența unei speranțe și de măreția circumstanței pe care o trăim; toate acestea mi-au fost clare de la primul *lockdown* și mai ales vara trecută, când a trebuit să-mi recuperez perioada de practică. Cu toate acestea, în ultimele zile a crescut în inima mea o mare greutate. Ceea ce îmi domină zilele nu mai e acea speranță, ci doar mult efort, fiind prada miilor de gânduri și tentații zilnice. Cum se poate așa ceva?».

b) Solidaritatea

Atunci când un eveniment e «treaba tuturor», cum povestește Camus în *Ciuma*, fiecare încearcă să trăiască cum poate; și, mai devreme sau mai târziu, se năruie, una după alta, iluziile cu care cineva încearcă să fugă de acest eveniment. Cruzimea aumitor evenimentelor zdruncină atât de mult încât face să șovăie chiar și cele mai consistente certitudini, precum cele ale Părintelui Paneloux, din romanul lui Camus, care, în fața morții unui nevinovat vede cum se năruie ide-

²⁸ G. Leopardi, «La portretul unei femei frumoase sculptat în propria-i stelă funerară», vv. 39-56, în *Opere*, Ed. Fundației Culturale Române, București 1999, p. 135.

ea unei dreptăți retributive. «Deci, ce e de făcut? Aici cuvintele Părintelui [Paneloux] lămuresc», scrie Recalcati, «presupusul oricărei experiențe umane de îngrijire. El povestește cum, în timpul mării epidemii de ciumă din Marsilia, din cei optzeci și unu de călugări prezenți în mănăstirea Mercy, doar patru au supraviețuit ciumei. Și dintre aceștia patru, trei au fugit ca să-și salveze viața. Dar cel puțin unu a fost în stare să rămână. Acesta este ultimul cuvânt pe care părintele îl încredințează credincioșilor săi: să fiți printre cei care știu să rămână. Să știi să rămâi e efectiv primul termen al oricărei practici de îngrijire. Înseamnă să răspunzi la apelul celui care a căzut. În termeni biblici e ceea ce arată cuvântul „Iată-mă!”, care face umană îngrijirea umană, fără să abandoneze pe nimeni în fața violenței inacceptabile a răului. Nu dând un sens răului, ci rămânând lângă cei care sunt atinși de rău».²⁹

Așa cum a spus papa Francisc, Covidul ne-a făcut mai conștienți că toți suntem în aceeași barcă, și asta i-a încurajat pe mulți să-și suflece mânecile ca să dea o mână de ajutor, în limitele posibilităților lor. Nimeni nu poate nega valoarea fără egal a acestei implicări, dar, în același timp, nimeni nu poate afirma că îngrijirea dată, atunci când are succes și atunci când nu are succes, ar fi suficientă pentru a face față întrebării care apare în circumstanțele cele mai extreme: noi nu avem nevoie doar de asistență și de îngrijire medicală, avem nevoie și de ceva care să ne permită să privim suferința și moartea fără să ne prăbușim în fața lor. Aici iese în evidență limita oricărei tentative de solida-

²⁹ M. Recalcati, «Ed io avrò cura di te» [«Iar eu voi avea grijă de tine» n. tr.], *la Repubblica*, 15 octombrie 2020, p. 27.

ritate, oricât de indispensabilă ar fi, a oricărei tentative de a îngriji și de a fi aproape de cineva. Natura nevoii pe care situația a făcut-o să iasă la iveală în cei care s-au lăsat răniți de ceea ce se întâmpla e mai profundă decât răspunsul solidar.³⁰

c) Vaccinul ca panaceu

Vaccinule, bine ai venit! Cum să nu ne bucurăm, după ce am văzut atâta suferință, frică, rătăcire, moarte? Nu putem, însă, ignora ceea ce scria Susanna Tamaro într-o «Scrisoare către Pruncul Isus», publicată în *Corriere della Sera*, din 22 decembrie, anul trecut: «Iartă-ne că suntem convinși că vaccinul va fi salvarea, fiindcă da, vaccinul va fi un minunat, indispensabil ajutor – așa cum minunată și indispensabilă este știința care se pune în slujba omenirii – dar nu va fi în stare să împrăștie ceața nefericirii noastre. Pentru a face asta am avea nevoie de o privire nouă și de o inimă purificată care, cu acea privire, să dialogheze».³¹ Aceste cuvinte scot la iveală o întrebare pe care n-o putem evita: e suficient vaccinul pentru a răspunde la întrebările pe care pandemia le-a retrezit? Doar de asta avem nevoie, de eradicarea bolii?

³⁰ Același lucru se întâmplă și atunci când ne străduim să răspundem nevoilor altora: «Descoperim că, tocmai pentru că îi iubim, nu noi suntem cei care îi fac să fie fericiți; și că nici măcar cea mai perfectă societate, organismul cel mai solid și mai prevăzător din punct de vedere legal, bogăția cea mai mare, o sănătate de fier, frumusețea cea mai pură, educația civică cea mai elevată nu îi vor putea face vreodată fericiți» (L. Giussani, *Sensul caritativei*, Societă Cooperativa editoriale Nuovo Mondo, Milano 2006, p. 10).

³¹ S. Tamaro, «Sotto l'albero vorrei ritrovare l'innocenza» [«Sub copac aș dori să regăsesc inocența» n. tr.], *Corriere della Sera*, 22 decembrie 2020, p. 29.

Și când pentru o boală nu se găsește remediu? Scrie mama unui copil cu sindrom foarte grav: «Această perioadă foarte grea ne-a făcut să trecem printr-o internare a fiului meu la reanimare, sedat și intubat. În astfel de momente, mă agăț de orice îmi poate aminti că sunt privită și iubită: astfel că sun și le scriu prietenilor, citesc și recitesc anumite lucruri, căutând forță. În secția de pediatrie unde ne aflăm, rețeaua internet și telefonul au semnal foarte slab și Covidul nu permite vizita nimănui. Astfel, lucrurile de care de obicei mă agăț, lipsesc. Îmi aduc aminte că am citit o frază, una dintre numeroasele fraze scrise în ziare: „Anul acesta, care tocmai a trecut, trebuie uitat, să ne uităm înainte, vine speranța vaccinului”. Cum se poate gândi cineva că speranța va fi toată în vaccin? Mă gândesc la fiul meu: să fie sănătos, asta ne dă speranță? Atunci el ar fi rezolvat, și în schimb, tocmai el, de multe ori, este cel care e martor pentru mine, al unei speranțe înfinit mai mari. Să mă uit la el și la corpul lui mă trimite la dorința de bine pe care fiecare dintre noi o are, la dorința de a fi fericiți și iubiți în pofida defectelor noastre. Defectele noastre sunt drama care ne face să ne punem întrebări, ne permit să cerem și să ne dorim mai mult».

Cum se poate răspunde la abisul adus la iveală – dar nu creat – de urgența sanitară? Și, chiar mai înainte, despre care abis este vorba? Este abisul propriilor exigențe umane, a setei de viață pe care o avem în noi. Și este și abisul fricii, care a devenit mai continuă, a fricii de moarte și de durere, abisul anxietății de a-și pierde viața sau că, în definitiv, viața nu se împlinește. Sunt suficiente „răspunsurile” pe care le-am pomenit pentru a umple acest abis?

4. Fuga de sine

Îmi scrie o tânără doctoriță: «La început, abordarea zilelor mele era să sper că lucrurile ar fi urmat să meargă mai mult sau mai puțin cum îmi imaginam eu. Sunt medic, am terminat specializarea în noiembrie și în ianuarie de-abia mă mutasem într-un oraș nou ca să încep serviciul. Eram plină de așteptări, cu dorința de a împlini, în sfârșit, după numeroșii ani de formare, vocația mea de medic. În martie, anul trecut, a avut loc primul *lockdown*. Direcția sanitară a fost îngenucheată, contractul meu și-a pierdut orice prioritate și eu n-am mai putut merge la spital. Nu puteam merge nici măcar să dau o mână de ajutor. Un medic inutil. În plină pandemie! Și, în același timp, la televizor apăreau o grămadă de solicitări de medici. Mi-am trimis cel puțin zece cv-uri răspunzând unor apeluri aproape și departe de casă, dar nu îndeplineam cerințele necesare. Un medic inutil. Îți poți imagina furia și frustrarea. Am împărtășit mereu ceea ce auzeam spunându-se despre valoarea neprevăzutului. Dar adevărul era că, în adâncul meu, credeam că neprevăzutul ar fi trebuit să se încadreze în limitele a ceea ce oricum aveam eu în minte. Așadar mi-am dat seama că mă concepeam ca fiind abandonată, respinsă și lăsată pe dinafară. Îmi spuneam: „Unde este Dumnezeuul tău? Și dacă există, te-a uitat. Probabil că nu există”. În sfârșit, îmi rămâne întipărită greutatea acelor luni. Dar aș vrea ca „criza mea Covid” să nu fie irosită. N-aș vrea să pierd ocazia de a merge în profunzimea dubiului asupra existenței lui Dumnezeu sau, dimpotrivă, a posibilității că Dumnezeu există și că lui Dumnezeu chiar îi pasă de viața mea. Se poate afirma cu certitudine prin experiență că „chiar și firele de păr de pe capul nostru sunt numărate”? Se poate să fim atât de

certi încât să putem oferi motivele certitudinii noastre și celor care nu cred sau, și mai simplu, mie însămi atunci când am dubii?».

Dacă nu vrem să «irosim» criza prin care trecem, cum spunea papa Francisc, nu putem pierde ocazia de a ne lăsa provocați de întrebările care urlă în noi. A nu irosi criza înseamnă să încercăm să răspundem la dubiul care de multe ori ne străpunge până în suflet. Dacă nu-l înfruntăm deschis și nu găsim un răspuns la înălțimea întrebării, suntem constrânși să fugim de noi înșine, datorită imposibilității de a sta în fața dramei.

A fugi de sine este calea cea mai comună, atâta timp cât ne-o putem permite: să stăm departe de abisul inimii, de exigențele „imposibil” de satisfăcut, care nu pot fi îmblânzite și care neliniștesc.

Dacă frica și solidaritatea au dominat oarecum în cursul primului val, în cel de-al doilea, așa cum am zis, a devenit predominantă o incertitudine în fața viitorului, o conștiință mai acută a nevoii de semnificație și a greutății de a sta în fața ei. Asta e ceea ce motivează fuga. Fugim pentru că nu reușim să suportăm o viață care urlă exigența unei semnificații. Încercăm așadar să mergem cât mai departe cu puțință de noi înșine, aproape «ca și cum ne-am stima pe noi înșine mai puțin decât tot restul». ³² Prețul de plătit este o viață fărâmițată, înjumă-

³² Scrie Nicola Cabasilas: «Ceea ce facem, ceea ce e obișnuiță pentru noi, ceea ce ni se pare corect, toate acestea sunt foarte importante pentru noi: doar acele lucruri care sunt cu adevărat ale noastre le stimăm mai puțin decât toate celelalte, fără să ne gândim la cum le-am putea îngriji și ne asigurăm dreptul prin intermediul lor, ca și cum ne-am stima pe noi înșine mai puțin decât tot restul. Dacă nu pentru altceva, să ne convertim pentru acea nouă noutate care ne-a dat peste cap viața și a transformat toate lucrurile» (N. Cabasilas, *La vita in Cristo [Viața în Cristos*, n. tr.], Città Nuova, Roma 1994, p. 291). Traducere a noastră.

tățită, trăită la cel mai jos nivel. Așa cum a scris recent Alessandro Baricco: «Și despre această altă moarte când vorbim?, moartea târâtoare, care nu se vede. Nu există niciun Decret al Președintelui Consiliului de Miniștri care să țină cont de ea, nu există grafice zilnice, oficial nu există. Dar, în fiecare zi, de un an încoace, ea e acolo, prezentă: toată viața pe care n-o trăim».³³

Fugind de noi înșine nu facem altceva decât să îngreunăm situația, pentru că astfel nimic nu mai e al nostru, totul ne devine străin. Giussani a descris acest lucru cu niște trăsături imposibil de uitat: «Obstacolul cel mai mare în drumul nostru uman este „neglijarea” eului. La polul opus al acestei „neglijări”, adică în interesul pentru propriul eu, se află primul pas al unui drum cu adevărat uman». Și continuă: «Ar putea părea evident că avem acest interes, în timp ce nu e deloc așa: e suficient să ne uităm la ce fâșii mari de gol se deschid în țesătura cotidiană a conștiinței noastre și ce pierzanie a memoriei». Dacă par cuvinte scrise pentru noi azi – chiar dacă sunt din 1995 –, este pentru că pandemia a făcut să iasă la iveală o dinamică a experienței care o precede și o urmează. Cuvintele lui Giussani ne fac să fim conștienți de o posibilitate permanentă a sufletului uman, de o tentație care ne însoțește de-a lungul zilelor noastre: neglijarea de sine. «În spatele cuvântului „eu” se află azi o mare confuzie, și totuși [...] dacă se neglijează propriul eu, e imposibil să fie ale mele raporturile cu viața, e imposibil ca viața însăși (cerul, soția, prietenul, muzica) să fie a mea. Pentru a putea spune *al meu* cu seriozitate e nevoie să ne fie clară percepția

³³ A. Baricco, «Mai più, prima puntata» [«Niciodată din nou, primul episod», n tr.], *www.ilpost.it*, 9 martie 2021.

constituției propriului eu. Nimic nu e atât de fascinant precum descoperirea dimensiunilor reale ale propriului „eu”, nimic nu este atât de plin de surprize precum descoperirea propriului chip uman.»³⁴

În invazia acestei confuzii există o influență externă asupra persoanei noastre. Debilitarea sensului eului se arată ca un simptom al direcției vizate de cultura noastră și de impasul în care se află ea: «Evoluția unei civilizații, de fapt, este evoluție în măsura în care se favorizează ieșirea la suprafață și clarificarea valorii fiecărui individ în parte». Este rezultatul paradoxal al unei parabole, cea despre modernitate, în care eul a pretins să se poziționeze în centru, ca stăpân al propriului sine și al lucrurilor, și rațiunea s-a erijat ca măsură a realității. Dumnezeu, Misterul, spre care în mod ireductibil trimite realitatea în ultimă instanță, a fost eliminat din concepția vieții și a lumii. Asta nu a condus la un raport mai strâns și mai direct cu realitatea, ci, dimpotrivă, la o fugă de realitate, la o fugă de semnificația ei, și la reducerea existenței umane la un simplu dat de fapt. «În confuzia legată de înfățișarea cea mai profundă a propriului „eu” și a realității, se dezvoltă tentativa extremă de a urma această fugă de raportul cu acel infinit Mister pe care totuși orice om rațional îl vede la orizontul și la baza oricărei experiențe umane: trebuie negată orice consistență ultimă a vieții. Dacă realitatea pare să fugă de pretenția dominatoare a omului, extrema resursă a orgoliului înseamnă a nega orice consistență, a evalua, în mod arbitrar, toate lucrurile cu aceeași măsură a iluziei sau

³⁴ L. Giussani, *Alla ricerca del volto umano* [În căutarea chipului uman, n. tr.], Bur, Milano 2007, p. 9.

a jocului. Putem numi nihilism ceea ce azi domnește în modul de a gândi și de a privi lucrurile.»³⁵

E o fugă pe care, cu totul altfel, o descrie Biblia în primul capitol al cărții profetului Iona. Cunoaștem cum s-au derulat lucrurile. De două ori, în acest capitol, se repetă: «Iona fugea de fața Domnului».³⁶ Dar această fugă de Dumnezeu, spune Giussani, coincide cu «fuga de responsabilitatea noastră, adică fuga de viața „unitară”, de unitatea cu toate lucrurile, fuga de plinătate, fuga de semnificație și de plinătate». De aceea, chiar și atunci când am fi «foarte devotați unei mișcări catolice» – spunea asta în 1963 unui grup de responsabili de atunci – și i-am dedica tot timpul nostru liber, fuga de raportul cu Misterul «este un gol pe care noi i-l permitem fiecărei zile de-ale noastre»,³⁷ e o fugă de sine, care poate lua forme diferite.

a) *Activismul*

Strigătul care iese la iveală din măruntaiele umanității noastre poate fi evitat dacă ne aruncăm frenetic în acțiune, implicându-ne atât de mult încât nu mai avem timp nici măcar să ne gândim la adevăratele noastre exigențe. Activitatea devine ca un drog. Cât de mult ne invadează viața acest activism am văzut în perioadele de lockdown când am fost obligați să ne oprim: închiși în casă, dintr-o dată am fost constrânși

³⁵ *Ibidem*, p. 10, 13.

³⁶ Cfr. In 1,10.

³⁷ Fraternalitatea Comunione e Liberazione, *Documentație audiovizuală*, Exercițiile Responsabililor GS, Varigotti (SV), 6-9 decembrie 1963.

să ne facem socotelile cu noi înșine. Și câți dintre noi nu s-au descoperit goi, dezorientați, insuportabili în fața propriilor ochi?! Activismul înseamnă o operare fără o rațiune adecvată, adică nu deschide, nu maturizează. Astfel, atunci când se trăiesc anumite momente obligatorii de pauză, ne regăsim plini de nesiguranță și simțim greutatea propriului sine ca și cum ar fi vorba despre un munte pe proprii umeri. Cum îmi scrie o tânără: «În aceste luni atât de grele și de aride, mi-am dat seama că nu reușesc să stau în fața anumitor întrebări, și, când apar – și se întâmplă des –, încerc să le îngrop cu lista lucrurilor de făcut, pentru că nu am răspuns. Asta mă distruge. Atunci când prietenii mă întreabă cum sunt, nu știu niciodată ce să răspund: am doi copii fantastici și sănătoși, suntem toți bine, din punct de vedere economic nu am resimțit pandemia, nu am nimic de care să mă pot plânge, dar simt mereu un mare gol și o mare solitudine, sunt mereu furioasă și în orice lucru văd mereu latura negativă. Cu prietenii nu sunt aproape niciodată liberă, fiindcă mi-e frică că dacă le arăt golul meu s-ar lăsa o tăcere stânjenitoare, fără cale de scăpare, atât numai că poate ar schimba rapid schimbare subiectul».

Activismul despre care vorbesc se poate regăsi în multe obiective sau medii: în mod normal e munca, dar poate fi și un partid, o asociație culturală, un voluntariat, sau – cum spunea Giussani – o «mișcare catolică». Noi, în primul rând, participăm la această atitudine: putem descărca pe un *a face* lipsa de angajament serios cu umanitatea noastră. Chiar și «a face lucrurile mișcării» poate reprezenta un mod de a fugi de noi înșine.

În numeroase ocazii Giussani ne-a pus în gardă cu privire la această atitudine și ne-a avertizat asupra ceea

ce se ascunde la baza ei. În activism, de fapt, lucrurile pe care le facem, lucrurile în care suntem implicați și în care căutăm satisfacție, sunt cele care constituie semnificația efectivă a vieții, adevăratul obiect al stimei noastre: nu e Dumnezeu, nu e Cristos, nu e raportul cu Misterul întrupat: «De fapt, la nivel existențial, stimăm mult mai mult altceva decât pe Cristos». Suntem legați de mișcare nu datorită Misterului pe care îl poartă în sine, ci datorită lucrurilor pe care le facem. Și «asta nu dezvoltă experiența vieții noastre».³⁸ Să nu ni se pară exagerat că spunem aceste lucruri! Când, de fapt, ceea ce ne leagă sunt doar lucrurile pe care le facem, mai devreme sau mai târziu, statul nostru împreună își pierde interesul: «Am părăsit mișcarea în urmă cu treizeci de ani, la sfârșitul facultății: zilele mele erau pline de activități și relații, dar sensul a toate cumva se pierduse, era scontat și deci viața era aridă».

b) Distracția, pentru a umple golul cu zgomot

Atunci când devine aproape inevitabilă conștientizarea propriei fragilități, așa cum s-a întâmplat în această perioadă de provocare și de încercare, atunci când atingem cu mâna urgența noastră, efemeritatea existenței noastre, foarte ușor recurgem la arma distracției. Întrucât își croiesc drum în noi întrebări care ne pun în dubiu, ne neliniștesc și la care nu știm să răspundem, umplem absența (golul, *n. tr.*) răspunsului cu gălăgie. În timpul liber urmărim stimuli și știri,

³⁸ L. Giussani, *La convenienza umana della fede* [Avantajul uman al credinței, n. tr.], Bur, Milano 2018, p. 104 și 107.

navigăm ici colo pe Internet și pe rețelele sociale, ne procurăm interese mereu noi, trecem foarte repede de la un lucru la altul fără să aprofundăm nimic: obiectivul nostru, mărturisit sau nemărturisit, este să ocolim problema destinului, urgența pe care o simțim, să încercăm să nu ne facem socotelile cu noi înșine.³⁹ E o armă retezată, știm asta, la urma urmei nu face față, dar ne mulțumim cu răgazul pe care, cel puțin pentru o vreme, ni-l asigură.

Distrația și lipsa de flexibilitate pot caracteriza multe zile de-ale noastre și chiar perioade lungi din viața noastră. Ele reprezintă, într-un anumit sens, cealaltă față a cinismului: atunci când, de fapt, distrația nu funcționează, intervine cinismul, care este un alt mod de a închide ușa în fața urgenței, preferând să fierbem totul în inconsistență și să navigăm «pe malul senzației de nimic».⁴⁰

«Nu credeam», mărturisește Bernanos, «că ceea ce se definește prin cuvântul atât de comun *distracție*, ar putea avea un asemenea caracter de disociere, de fără-râmițare».⁴¹ Persoana noastră se cufundă în alienare, în mecanism; devenim tot mai puțin prezenți față de noi înșine: distrași înseamnă smulși din esența vieții.

³⁹ «Distracția», subliniază Romano Guardini, este «starea în care omul nu are nici centru, nici unitate, gândurile sale hoinăresc de la un lucru la altul, simțirile sale sunt imprecise și voința sa nu e stăpână pe propriile putințe» (R. Guardini, *Introduzione alla preghiera* [Introducere în rugăciune, n.tr.], Morcelliana, Brescia 1973, p. 23).

⁴⁰ L. Giussani, *La familiarità con Cristo* [Familiaritatea cu Cristos, n. tr.], San Paolo, Cinisello Balsamo (Mi) 2008, p. 147.

⁴¹ G. Bernanos, *Diario di un curato di campagna* [Jurnalul unui preot de țară, n. tr.], Mondadori, Milano 1967, p. 238-239. Traducere a noastră.

c) *Revenirea la normalitate, ca să putem da pagina*

«Ce anume ne așteaptă? Chiar s-a terminat meciul? Putem reveni la cea care era viața noastră mai demult, sau chiar s-a terminat pentru totdeauna?»,⁴² se întreba Orwell în 1939. Întrebarea nu și-a pierdut intensitatea. Să dăm pagina cât mai repede, să lăsăm în urmă tot ce s-a întâmplat, să uităm! Acesta este imperativul care pare să circule: să facem ca și cum nu s-ar fi întâmplat nimic, ca și cum întrebările nu s-ar fi retrezit, ca și cum morții nu ar fi murit și ca și cum rătăcirea ar fi fost un accident care poate fi șters cu buretele. E o tentație care stă mereu la pândă, așa cum scria Vasili Grossman la finele vieții sale: «Fie ca totul să fie ca înaintea acelei schimbări insuportabile, ca totul să revină la obișnuință, la cele știute, și să nu mai fie nicio urmă din acea noutate care frânge oasele și-ți intră până-n sânge...».⁴³ Dintr-o asemenea atitudine nu va putea izvorî niciodată un câștig pentru experiența noastră, ba din contră, e evident contrariul.

⁴² G. Orwell, *Una boccata d'aria* [O gură de aer, n. tr.], în Id., *Romanzi e saggi* [Romane și ese, n. tr.], Mondadori, Milano 2000, p. 763. Traducere a noastră.

⁴³ V. Grossman, *Il bene sia con voi!* [Binele cu voi!, n. tr.], Adelphi, Milano 2011, p. 212.

CAPITOLUL 2

NOI SUNTEM AȘTEPTARE

Activism, distracție, imperativul de a reveni la normalitate – și nu, să ne înțelegem, solicitarea comprehensibilă de a depăși dificultățile și de a redobândi o situație sanitară și economică mai sustenabilă, ci anxietatea de a uita, de a reduce la tăcere întrebările umane – sunt toate modalități de a fugi de sine și de realitate: ele reprezintă, pentru cea mai mare parte dintre oameni, o poziție obișnuită, care le permite să nu se ocupe de acea profunzime a propriului eu pe care o putem rezuma în cuvântul deja folosit: «Așteptare»; o așteptare de viață, de semnificație, de plinătate, de împlinire. Cu toate acestea, există, așa cum am spus, circumstanțe precum pandemia, cu toate consecințele ei, care, chiar și numai pentru câteva clipe, ne smulg din distracție, ne recuperează din fuga noastră și ne aduc din nou în fața noastră.

De ce tentativele de împlinire sau încercările de a fugi de noi înșine o dau în bară? Pentru că «sufletul depășește lumea, nu se liniștește cu tot ceea ce văd ochii, cu tot ceea ce știu. Plânge de dor».¹ Deși sunt realizate cu multă implicare și încăpățănare, niciuna din încercările noastre nu reușește să ne procure împlinirea pe care, implicit sau explicit, o căutăm atunci

¹ P. Van der Meer, *Diario di un convertito* [Jurnalul unui convertit, n. tr.], Paoline, Alba (Cn) 1967, p. 34.

când ne trezim dimineața, când ne desfășurăm activitățile noastre sau când organizăm „evadările” noastre. Datorită insuficienței structurale a propriilor forțe și a lucrurilor pe care totuși reușim să le obținem, nu reușim să găsim ceea ce, în fond, așteptăm. De aceea, Simone Weil afirmă acut: «Averile cele mai prețioase nu trebuie căutate, ci așteptate. Omul, de fapt, nu le poate găsi cu propriile forțe, și, dacă începe să le caute va găsi în locul lor averi false a căror falsitate nici măcar nu va ști s-o recunoască».²

1. Un dat inextirpabil

Așteptarea, deci, este ceea ce rămâne mereu, atunci când tentativele noastre, inclusiv cele reușite – ba mai mult, aș zice, tocmai acelea –, s-au demonstrat a fi insuficiente pentru atingerea scopului, adică a împlinirii de sine, a plinătății acum și aici, în fiecare clipă, nu mâine sau în viața de apoi.

Unul dintre cei mai mari poeți contemporani, recent plecat dintre noi, Adam Zagajewski, a ținut cu următoarele cuvinte amploarea așteptării noastre:

«Acele scurte clipe
 Care atât de rar apar –
 Oare asta o fi viața?
 Acele câteva zile
 În care apare claritatea –
 Oare asta o fi viața?
 Acele momente în care muzica

² S. Weil, *Attesa di Dio* [Așteptarea lui Dumnezeu, n. tr.], Rusconi, Milano 1972, p. 76.

Își recapătă propriul ritm –
 Oare asta o fi viața?
 Acele ore rare
 În care iubirea triumfă –
 Oare asta o fi viața?». ³

În poezie prinde glas în mod exemplar ceva care aparține experienței tuturor. Deși cultura în care trăim încearcă să suprime această așteptare, să o descumere sau s-o altereze, fiecare tentativă a sa se ciocnește de ceva care nu poate fi evitat: natura noastră de oameni. Bertold Brecht recunoaște foarte bine acest lucru, într-o poezie de-a sa:

«Să nu răspunzi dorințelor, ba din contră
 Să le uiți, spun ei, asta e înțelepciunea.
 Eu nu pot toate astea:
 cu adevărat, trăiesc în vremuri întunecate!». ⁴

Nici măcar vremurile întunecate nu pot smulge din inimă dorința, așteptarea a ceva care să-i corespundă setei noastre de viață. «Cultura dominantă», care poate avea un oarecare interes să promoveze golirea de sens a vieții, favorizând nihilismul existențial, «oricât de mult ar influența mintea fiecărui individ în parte și, deci, a maselor, are o limită în fața căreia e constrânsă să se predea: natura omului, care e definită de sensul religios». Această natură, afirmă Giussani, «nu doar că nu va putea fi complet atrofiată, ci va fi mereu,

³ A. Zagajewski, «I brevi istanti» [«Clipele cele scurte», n. tr.], în Id., *Guarire dal silenzio* [Vindecarea de liniște, n. tr.], Mondadori, Milano 2020, p. 16.

⁴ B. Brecht, «A coloro che verranno» [«Celor care au să vie», n. tr.], vv. 30-33, în Id., *Poesie. II (1934-1956)* [Poezii. II (1934-1956, n. tr.], Einaudi, Torino 2005, p. 311.

la nivel mai mult sau mai puțin sensibil, într-o poziție de așteptare».⁵

Această așteptare este datul inextirpabil cu care fiecare dintre noi e obligat să-și încheie socotelile în fiecare clipă a vieții, chiar și atunci când fuge. «Ne-a făgăduit oare cineva ceva? Și atunci de ce mai așteptăm?»⁶ Cu aceste cuvinte Pavese indentifica centrul eului său și al nostru, ceva care se află în noi toți: așteptarea. Ea aparține stofei noastre originale: suntem creați ca «așteptare a». Noi nu doar că așteptăm: noi *suntem* așteptare!

O prietenă îmi scrie: «Îmi dau seama că eul meu cel mai profund așteaptă ceva care să dea speranță, așteaptă să poată spune: „Da, speranța există”. Într-o perioadă în care aș fi tentată să spun: „Nu prea sunt sigură”, îmi dau seama că sunt alcătuită dintr-o așteptare a unei pozitivități ultime în tot ceea ce trăiesc, adică sunt creată pentru speranță. Știu că, de multe ori, atât Giussani, cât și tu, ne-ați repetat și arătat că, dacă există o atare așteptare, asta e deja semnul că există și răspunsul. Dar asta mi se pare că știu doar să repet în cuvinte».

Toți, chiar și cei care par străini de această așteptare, care nu-i acordă importanță și nu o iau în serios, cuprinși de distracții sau de cenzurile propriei umanități, atunci când se ciocnesc de o prezență plină de promisiune, de o semnificație care are legătură cu această așteptare, nu rămân indiferenți: văd reaprinzându-se în ei așteptarea, trebuie să-și mărturisească că și ei, în mod tainic, așteaptă. Așa cum li s-a întâmplat acelor

⁵ L. Giussani, *Un avvenimento di vita, cioè una storia* [Un eveniment de viață, adică o istorie, n. tr.], îngrijit de C. Di Martino, EDIT, Roma 1993, p. 41.

⁶ C. Pavese, *Meseria de a trăi. Jurnal 1935-1950*, Ed. Allfa, București 2015, p. 361.

studenți care, în pauza dintre un *lockdown* și un altul, într-o atmosferă de aproape totală acceptare a restricțiilor, au primit de la unii colegi fluturașul «Universitatea nu e închisă atâta vreme cât noi trăim». ⁷ Li s-a schimbat fața, a reînflorit în ei așteptarea.

Așteptarea e un dat. E ceea ce ne-a amintit Benedict al XVI-lea: «Așteptarea, a aștepta este o dimensiune care traversează toată existența noastră personală, familială și socială. Așteptarea este prezentă în mii de situații, de la cele mai mici și mai banale, până la cele mai importante, care ne cuprind total și profund. Să ne gândim, printre acestea, așteptarea unui copil din partea a doi soți; așteptarea unei rude sau a unui prieten care vine să ne vadă de departe; să ne gândim, pentru un tânăr, așteptarea rezultatului la un examen important, sau a unui interviu de muncă; în relațiile de iubire, așteptarea întâlnirii cu persoana iubită, a răspunului la o scrisoare, sau la primirea unei iertări ... S-ar putea spune că omul e viu atâta vreme cât așteaptă, atâta vreme cât în inima lui e vie speranța. Și omul poate fi recunoscut prin așteptările sale: „statura” noastră morală și spirituală poate fi măsurată de ceea ce așteptăm, de acel lucru în care ne punem speranța». ⁸

Așteptarea constituie atât de mult eul nostru încât nici măcar situațiile cele mai urâte, cele mai pline de suferință, cele mai contradictorii, nu reușesc s-o ștergă cu totul; chiar și în circumstanțe în care am avea toate motivele ca să nu mai așteptăm, avem mărturia

⁷ <https://www.ateneostudenti.it/2020/11/01/luniversita-non-e-chiusa-finche-noi-viviamo/>

⁸ Benedict al XVI-lea, *Angelus*, 28 noiembrie 2010.

ei: «Timpul meu e mereu plin, dar, de dimineața până seara, pe fond, e așteptarea»,⁹ scria Dietrich Bonhoeffer din închisoarea Tegel de la Berlin, în care a stat închis între 1943 și 1945 și unde apoi a fost spânzurat, datorită opoziției sale față de regimul nazist. Nu pierdea o clipă, și pe fond creștea așteptarea.

Nimic nu reușește să înfrângă această evidență elementară și indestructibilă: noi suntem «așteptare a». Făcând aluzie la o povestire de-a lui Kafka, scriitorul spaniol Gustavo Martín Garzo vorbește despre inima noastră care așteaptă ca despre «un animal care cere lucruri pe care nu le putem face, dar insistă să le facem».¹⁰ Și Iribarren, în aceeași direcție, scrie: «Și cum se poate / – îmi spun, privind viața care trece / spre plajă – , că, în pofida / pustiirilor necruțătoare pe care timpul i le aduce, nu se clintește nicio clipă / nici nu ne slăbește / o secundă, această neîncetată visare a imposibilului?».¹¹

2. Afecțiunea față de sine

Atenție, datul acestei așteptări, deși e impunător și obiectiv, nu are ultimul cuvânt. Adică: el pretinde să

⁹ D. Bonhoeffer, *Resistencia e resa* [*Rezistența și predarea*, n. tr.], Queriniana, Brescia 2002, p. 146.

¹⁰ G.M. Garzo, «Estimado Franz Kafka» [*«Stimate Franz Kafka»*, n. tr.], *El País*, 25 octombrie 2020. Traducere a noastră.

¹¹ «Y cómo puede ser / –me digo, viendo pasar la vida / hacia la playa–, que, pese / a las devastaciones inclementes / que el tiempo / nos inflige, / no se amortigüe un ápice / siquiera, no nos dé tregua / un segundo, / este incesante / soñar con lo imposible» (K.C. Iribarren, «Verano cruel» [*«Vara cea nemiloasă»*, n. tr.], în Id., *Seguro que esta historia te suena*, op. cit., p. 330-331). Traducere a noastră.

fie recunoscut, acceptat, făcut să conteze. Provoacă așadar rațiunea și libertatea noastră. Aceasta este măreția noastră de oameni: așteptarea se află în natura noastră, dar putem încerca în multe feluri – așa cum am spus – să trăim ca și cum nimic n-ar fi, distrându-ne, prefăcându-ne că nu există; ea există, dar nu se impune în mod mecanic.

Cineva ar putea simți ca fiind a nu știu câta nenorocire faptul că evidența așteptării care ne constituie nu se impune mecanic, ci că trebuie recunoscută; și ar putea considera la fel, faptul că, mai mult decât că n-o putem satisface cu propriile forțe, nu putem s-o eliminăm din noi. Dar, dacă rămânem fideli experienței noastre, înțelegem că nu ne-ar conveni deloc s-o smulgem din fibrele ființei noastre, și e un noroc că tentativa de a sufoca așteptarea este, în ultimă instanță, imposibil de realizat. Din nou, Pavese e edificator: «Și așteptarea este o ocupație. A nu aștepta nimic este groaznic».¹² Fiecare poate verifica asta atunci când se trezește dimineața și nu așteaptă nimic. În acele momente va putea mărturisi în fața propriului sine dacă e mai bine să se trezească așteptând ceva sau să deschidă ochii în fața zilei fără să aștepte nimic.

Așteptarea – pe care nimeni nu reușește s-o smulgă cu totul din propria inimă – ne pune în fiecare dimineață în fața unei alternative, care cheamă în joc ceea ce definește măreția noastră de oameni: libertatea. Care este alternativa? Să luăm în serios așteptarea sau s-o lăsăm baltă. Decizia nu e niciodată scontată. Suntem liberi pentru asta. Îmi scrie cineva: «Pentru prima dată încerc să răspund la întrebările pe care ni le pui

¹² C. Pavese, *Meseria de a trăi*, op. cit., p. 377.

înainte de Exerciții sau întâlniri, fiindcă e prima dată când am ajuns să mă iau în serios atât de mult încât să-mi spun că întrebarea „Există speranță?” e chiar pentru mine, adresată chiar mie, și că nu trebuie să răspundă doar „ceilalți”. Am descoperit că, în viața mea, eu sunt protagonista».

Drama libertății noastre, care urcă pe scenă în fiecare zi, e bine descrisă de «George Gray», în *Antologia lui Spoon River*:

«Am cercetat în mai multe rânduri
Marmora dăltuită pentru mine —
O corabie cu pânzele strânse odihnindu-se în port.
De fapt, într-adevăr, ea închipuie nu destinația
Ci viața mea.
Căci mi-a fost oferită iubirea și deziluziile m-au speriat;
Durerea a bătut la ușa mea, dar mi-a fost frică;
Ambiția m-a chemat, dar mă cuprindea groaza de
riscuri,
Deși mi-era tot timpul foame de un rost în viață.
Iar acum știu că trebuie să ridicăm pânza
Și să prindem vânturile destinului
Ori încotro ar împinge vânturile corabia.
Rost încercând vieții a da, povestea se poate sfârși
cu nebulie.

Dar viața fără rost e tortura
Neliniștii și a dorinței vagi —
Este o corabie căreia îi e dor și frică totuși de mare».¹³
Suntem ca o barcă ce duce dorul mării, care nu poate să n-o aștepte, fiindcă acest dor este constitutiv, și totuși se teme de mare. Iată, atunci, cum se deschi-

¹³ E. Lee Masters, «George Gray», în Id., *Antologia orășelului Spoon River*, Editura pentru Literatură Universală, București 1968, p. 36.

de lupta: să urmăim dorul de mare, foamea de o viață plină de semnificație, sau să batem în retragere, să ne mulțumim, să nu riscăm, de frica neprevăzutului.

De această ispită de a ne retrage din fața umanității noastre, de a ne scuti de neprevăzut din cauza fricii, rămânând în siguranță la bordul «corabiei cu pânzele strânse odihnindu-se în port», vorbește Isus în Evanghelie prin parabola talanților.

«Căci va fi ca atunci când un om, urmând să plece într-o călătorie, și-a chemat sclavii și le-a încredințat averile lui. Unuia i-a dat cinci talanți[a], altuia – doi, iar altuia – unul, fiecăruia după puterea lui; apoi a plecat. Imediat, cel ce primise cinci talanți s-a dus și i-a investit și a câștigat alți cinci. Tot așa, cel ce primise doi a câștigat și el alți doi. Dar cel ce primise unul s-a dus și a săpat o groapă în pământ și a ascuns acolo banii stăpânului său. După mult timp, stăpânul acelor sclavi a venit și a început să-și pună în ordine socotelele cu ei. Cel ce primise cinci talanți a venit și a adus încă cinci talanți, zicând: – Stăpâne, mi-ai încredințat cinci talanți; iată, am mai câștigat încă cinci! Stăpânul i-a zis: – Bine, sclav bun și credincios! Pentru că ai fost credincios peste puține lucruri, te voi pune responsabil peste multe! Intră în bucuria stăpânului tău! A venit apoi cel ce primise doi talanți și a zis: – Stăpâne, mi-ai încredințat doi talanți; iată, am mai câștigat doi! Stăpânul i-a zis: – Bine, sclav bun și credincios! Pentru că ai fost credincios peste puține lucruri, te voi pune responsabil peste multe! Intră în bucuria stăpânului tău! A venit și cel ce primise un talant și a zis: – Stăpâne, am știut că ești un om aspru, care seceri de unde n-ai semănat și aduni de unde n-ai împrăștiat, așa că mi-a fost teamă și m-am dus și ți-am ascuns talantul

în pământ. Iată aici talantul tău! Stăpânul i-a răspuns: – Sclav rău și leneș! Ai știut că secer de unde n-am semănat și că adun de unde n-am împrăștiat? Atunci trebuia ca tu să-mi fi pus banii la zarafi, pentru ca, la întoarcere, să primesc cu dobândă ceea ce era al meu! Așadar, luați-i talantul și dați-i-l celui ce are zece talanți! Căci oricui are, i se va da mai mult și va avea din abundență, dar de la cel ce n-are se va lua chiar și ce are! Iar pe sclavul acela nefolositor aruncați-l în întunericul de afară! Acolo va fi plânsul și scrâșnirea dinților!»¹⁴

Stăpânul îl ceartă pe slujitorul care, din frică, nu a riscat. Doar cine riscă, spune Isus, poate câștiga viața. De fapt, parabola se încheie așa: «oricui are, i se va da mai mult și va avea din abundență, dar de la cel ce n-are se va lua chiar și ce are». Isus cunoaștea bine natura omului și tentația de a nu risca, de a retrage vâslele în barcă, rămânând comod în port. Dar cine nu riscă în viață, cine nu se pune pe sine în joc ca să câștige semnificația, va rămâne fără nimic, gol.

A lua în serios propria nevoie, foamea și setea de o viață plină, este primul semn de afecțiune față de sine, care este lucrul cel mai puțin scontat care există. Exigențele sau nevoile, de fapt, «le simțim în mod obligatoriu și ne plângem cu un strigăt de durere, [...] atunci când nu le dăm curs, dar în mod normal nu le luăm în serios»,¹⁵ nu le dăm creditul pe care îl reclamă, nu urmăm direcția pe care ne-o arată.

¹⁴ Mt 25, 14-30

¹⁵ L. Giussani, *Uomini senza patria (1982-1983)* [*Oameni fără patrie (1982-1983)*, n. tr.], Bur, Milano 2008, p. 295.

De ce anume e nevoie pentru a avea acea afecțiune față de sine care permite să luăm în serios propriul dor, propria nevoie? «Afecțiunea față de sine presupune sărăcie», le spunea Giussani studenților în 1983. «De aceea Cristos a spus: „Fericiți cei săraci cu spiritul”, sau „Fericiți cei cărora le e foame și sete de dreptate”; pentru că [afecțiunea față de sine] nu este atașamentul față de ceva ce am definit noi, ci față de ceva care ne definește; recunoașterea a ceva care ne definește, fără ca noi să fi putut interveni în determinarea problemei. Astfel, exigența iubirii sau exigența realizării personale sau exigența companiei este, incomparabil, ceva mai mare și mai profund, de care trebuie să ascultăm și la care să ne uităm cu seriozitate, ce nu pot fi comparate cu toate încăpățânările pe care, în schimb, le plasăm în râvnirea obiectului pe care l-am gândit noi, ni l-am imaginat și ales noi.»¹⁶

Afecțiunea față de sine, nu are nimic de-a face, așadar, cu amorul propriu: ea ne deschide spre descoperirea exigențelor noastre constitutive, a nevoilor noastre originale, în goliciunea și vastitatea lor. Cine este, de fapt, cel sărac cu spiritul? «Este cel care nu are nimic, cu excepția unui lucru pentru care și din care e alcătuit, adică o aspirație nesfârșită [...]: o așteptare nemărginită. Nu este o așteptare fără margini pentru că e fără limite grămada de lucruri pe care le așteptăm; nu, [cel sărac] nu așteaptă nimic [concret, ceea ce mai apoi l-ar dezamăgi], ci trăiește o deschidere nemărginită [...] [pare aproape o contradicție]. Cum spune o poezie de-a lui Clemente Rebora [...]: „Nu aștept pe nimeni ...”, și totuși [...] e acolo încordat cu totul în

¹⁶ *Ibidem*, p. 296.

așteptare.»¹⁷ Aceasta este originalitatea omului, a fi cu totul în tensiune spre ceva care nu știe încă ce este, dar pretinde acel lucru din cap până-n picioare.

Omul este așteptare – aceasta este natura noastră –, dar așteptare a ce? Inima omului e așteptare a infinitului, o așteptare nemărginită. Săracul este omul care coincide cu această așteptare, care tinde spre ceva ce nu cunoaște, ce nu măsoară el, dar care îl constituie și îl atrage în mod irezistibil.

Nu e ușor să întâlnești persoane care să știe să surprindă umanul în totalitatea sa, fără reducții. Îmi aduc aminte și acum ce impresie îmi făcea când îl ascultam pe don Giussani: privea umanul cu o capacitate atât de mare de a îmbrățișa tot ceea ce îl alcătua pe acel om, încât mă făcea să îmi doresc să mă îmbrățișez și eu la fel pe mine însumi. Mă umplea de recunoștință să știu că există cineva care îmbrățișează atât de radical umanitatea mea. Atunci când interceptăm pe cineva care e în stare de o asemenea privire, e o eliberare. «Seriozitatea afecțiunii față de sine», mai scrie Giussani, «este percepția propriei nevoi nelimitate, dar – insist – nu a propriei nevoi nelimitate întrucât cineva își dorește o sută de mii de chestii și pe urmă mai vrea alte o sută de mii și unu! E nelimitată tocmai pentru că nu permite nicio imagine a lucrurilor de care are nevoie: „Este” nevoie!».¹⁸ Este așteptare! Cine știe de ce fel de experiență o fi nevoie să trăim pentru a ajunge să spunem astfel de lucruri! Fiecare dintre noi «este» nevoie, o nevoie fără limite, care se atestă înainte și dincolo de orice posibilă imaginație.

¹⁷ *Ibidem*, p. 298.

¹⁸ *Ibidem*, p. 299.

3. «De-ai despica cerurile și Te-ai pogori!»

A lua în serios așteptarea nu face să nu mai existe tulburarea față de ceea ce o va împlini. Această tulburare ne traversează persoana și istoria: avem înăuntrul nostru o așteptare ireductibilă și unică a ceva care este fără margini, și nu e în putința noastră să ne imaginăm cum se va putea împlini. E mister. Așteptarea se îndreaptă spre „ceva” ce nu cunoaștem, care depășește orice identificare, orice măsură. Asta e dur de acceptat, dar măreția omului e toată aici.

N-am mai uitat asta, de când am citit prima dată la Leopardi: «A nu putea fi satisfăcuți de niciun lucru de pe pământ»¹⁹ e cel mai mare semn al măreției omului. E rară o astfel de privire asupra omului. Pentru mulți, a nu putea fi satisfăcuți de niciun lucru pământesc e o nenorocire și ar face orice ca să reducă această așteptare, ca să se poată mulțumi cu ceva care să le fie la îndemână. Din contră, scrie Miguel de Unamuno, «ceea ce trece nu mă mulțumește, [...] mi-e sete de eternitate, [...] fără de asta totul mi-e totuna. Am nevoie de ea, am nevoie de ea! Fără ea nu mai există bucurie a vieții și bucuria vieții nu mai are nimic ce

¹⁹ Citez integral pasajul lui Leopardi: «Să nu poți fi satisfăcut de nimic de pe pământ, nici, pentru a spune așa, de pământul întreg; să iei în considerație amploarea nemăsurată a spațiului, numărul și grandoarea minunată a lumilor și să afli că totul e puțin și mărunț pentru capacitatea propriului suflet; să-ți imaginezi numărul infinit al lumilor și universul infinit și să simți că sufletul și dorința noastră ar fi încă mai mari decât un astfel de univers; și să acuzi totul de insuficiență și nimicnicie, și să pătimizești de lipsă și de vid, de aceea de plictis, mie îmi par un semn major al grandorii și nobleței ce se ghicesc în natura umană» (G. Leopardi, «Pensieri» [«Gânduri», n. tr.], LXVI-II, în Id., *Tutte le poesie e tutte le prose* [Toate poeziile și toate prozele, n. tr.], Newton & Compton, Roma 1997, p. 640).

să-mi spună. E prea ușor de zis: „Trebuie să trăiești, trebuie să te mulțumești cu ce ai în viață”. Și cei care nu se mulțumesc?».²⁰

Această nemulțumire trimite spre ceva atât de mare încât e imposibil de închipuit. «Situția prezentă a omului e pură așteptare a unui eveniment pe care omul nu-l poate pregăti nicicum și a cărei ivire a absolut imprevizibilă.»²¹ Nu știm ce ar putea fi și nici cum se va putea întâmpla, dar așteptăm. Ba mai mult, este ceea ce, mai presus de toate, în adâncul a toate, așteptăm în mod suprem. Acum ca atunci, ca acum două mii de ani.

Ernest Hello sesizează foarte bine acest aspect, vorbind despre vremurile lui Isus: «În timpul așteptării lor, vechea lume romană făcuse minuni abominabile, ambiții contradictorii deveniseră război, pământul se plecase în fața sceptrului lui Cezar Augustus. Pământul încă nu-și dăduse seama de importanța celor ce se împlineau pe el. Zăpăcit de zgomotele [...] războaielor și neînțelegerilor, nu își dăduse seama de un lucru important care se întâmpla: era tăcerea celor care așteptau în solemnitatea profundă a dorinței. Omenirea nu știa nimic din toate astea. Dacă ar trebui s-o luăm de la capăt azi, nu am ști mai mult decât atunci. Întreaga omenire ar ignora cu aceeași ignoranță, ar disprețui cu același dispreț, dacă ar fi constrânsă să-și dea seama.

²⁰ M. de Unamuno, *Cartas inéditas de Miguel de Unamuno y Pedro Jiménez Ilundain* [Scrisori inedite între Miguel de Unamuno și Pedro Jiménez Ilundain, n. tr.], îngrijit de H. Benítez, Revista Universității din Buenos Aires 3 (9/1949), p. 135, 150; citat de pr. Raniero Cantalamessa, *Vă vestim viața veșnică (1In 1,2)*, A doua Predică din Advent, cantalamessa.org, 11 decembrie 2020.

²¹ J. Daniélou, *Saggio sul mistero della storia* [Reflecții despre misterul istoriei, n. tr.], op. cit., p. 216.

Era tăcerea, spun, adevăratul lucru ce se *împlinea* fără știrea sa, pe suprafața sa. Această tăcere era o acțiune autentică. În timp ce Octavian și Antoniu își disputau imperiul lumii, Simeon și Ana așteptau. Care dintre ei acționa mai mult?». ²²

Benedict al XVI-lea a descris misterul acestei așteptări: «În perioada de dinaintea nașterii lui Isus, era foarte puternică, în Israel, așteptarea lui Mesia, adică a unui Consacrat, descendent de-al lui David, care ar fi urmat, în sfârșit, să elibereze poporul [lui Israel] de orice formă de sclavie [...] și [ar fi] instaurat Împărăția lui Dumnezeu. Dar nimeni nu și-ar fi putut imagina vreodată că Mesia s-ar fi putut naște dintr-o fată modestă cum era Maria, soție promisă dreptului Iosif. Nici măcar ea nu s-ar fi gândit niciodată la așa ceva, și cu toate astea, în inima ei, așteptarea Mântuitorului era atât de mare, credința și speranța ei erau atât de arzătoare, încât El a putut găsi în ea o mamă vrednică. În rest, Dumnezeu însuși o pregătise, înaintea secolelor. Există o corespondență misterioasă între așteptarea lui Dumnezeu și cea a Mariei, [...] complet transparentă în fața planului de iubire al Celui Preaînalt». ²³

Așteptarea pe care o regăsim în Simeon, Ana și Maria nu e doar ceva din trecut. Nu, în aceeași tăcere de atunci, departe de lumina reflectoarelor, acea așteptare rămâne în adâncul umanității noastre, în tăcerea inimii noastre, în măruntaiele eului nostru. Și continuă să ardă. A scris o studentă: «Umanitatea mea este constant în așteptarea unei Prezențe care s-o îplineas-

²² E. Hello, *Fisionomie di Santi* [Fizionomii ale Sfinților, n. tr.], "La Torre d'avorio" [„Turnul de fildeș”, n.t tr.] – Fogola, Torino 1977, p. 58-59.

²³ Benedict al XVI-lea, *Angelus*, 28 noiembrie 2010.

că». Este ceea ce afirmă și Rilke, marele poet german: «Nu erai mereu distrat de-așteptare, ca și cum totul îți prevestea sosirea unei iubite?».²⁴ Așteptarea care constituie în mod original inima noastră este așteptare a unei prezențe care să răspundă, care să salveze – să conserve și să împlinească – umanitatea noastră.

Cum scrie, în ultimul său roman autobiografic, Daniele Mencarelli: «Mi-ar plăcea să-i spun mamei mele ce am nevoie cu adevărat, mereu același lucru, de când am urlat primul scâncet când am venit pe lume. Ceea ce am vrut atât de multă vreme n-a fost simplu de spus, încercam să explic prin noțiuni complicate, mi-am petrecut primii douăzeci de ani din viață studiind cele mai bune cuvinte pentru a putea descrie ce voiam să spun. Și cuvinte am folosit chiar multe, prea multe, pe urmă am înțeles că trebuia să merg în sens invers, astfel că, zi după zi, am început să deșir câte un singur cuvânt, cel mai puțin necesar, inutil. Puțin câte puțin, am scurtat, am tăiat, până ce am ajuns la un singur cuvânt. Un cuvânt pentru a spune ceea ce vreau cu adevărat, acest lucru pe care-l duc cu mine de la naștere, înainte de a mă naște, care mă urmărește ca o umbră, întinsă mereu alături de mine. Salvare. Acest cuvânt nu-l spun nimănui decât mie. Dar cuvântul, iată-l, și odată cu el, semnificația sa mai mare decât moartea. Salvare. Pentru mine. Pentru mama mea de la celălalt capăt de fir al telefonului. Pentru toți copiii și pentru toate mamele. Și tații. Și toți frații din toate

²⁴ R.M. Rilke, «Elegia întâia», vv. 31-32, în Id., *Elegiile duineze*, Polirom, 2000.

vremurile trecute și viitoare. Boala mea se numește salvare, dar cum? Cui să-i spun?».²⁵

În culmea conștiinței pline de suferință și de pasiune a existenței explodează strigătul umanității noastre, ca o cerere care urcă din profunzimile inimii omului din toate timpurile, o invocație către Misterul insondabil: «De-ai despica cerurile și Te-ai pogori!».²⁶ Aceasta este cererea implicită a fiecărei retreziri de-ale noastre și a fiecărui gest al zilei, chiar și a aceluia care nu știu cine este acest «tu» pe care touși îl așteaptă. «De-ai despica cerurile și Te-ai pogori!»: este întrebarea rațiunii și a afecțiunii omului interesat să nu trăiască viața inutil. De aceea, Montale, care avea o familiaritate cu umanul în stilul lui, scrie: «În așteptare bucuria-i mai deplină».²⁷

Și, având în vedere că așteptăm ceva fără să știm cum va deveni prezent acel ceva, problema nu e o problemă de inteligență, ci de atenție. E ceea ce trebuie să cerem, așa cum a subliniat papa Francisc citându-l pe sfântul Augustin: «„*Timeo Iesum transeuntem*” (*Sermones*, 88, 14,13), „mi-e frică să nu treacă Isus și eu să nu-mi dau seama”. Atrăși de interesele noastre [...] și distrași de multe inutilități, riscăm să ratăm esențialul. De aceea azi Domnul repetă „*tuturor: vegheați!*” (*Mc* 13,37). Vegheați, fiți atenți».²⁸

²⁵ D. Mencarelli, *Tutto chiede salvezza* [Totul pretinde salvarea, n. tr.], Mondadori, Milano 2020, p. 22-23.

²⁶ Is 63,19.

²⁷ E. Montale, «Glorie a amiezii fără margini», din *Oase de sepie*, [http://poetii-nostri.ro/eugenio-montale-oase-de-sepie-poezie-id-18602/], în Id., *Tutte le poesie* [Toate poeziile, n. tr.], Mondadori, Milano 1990, p. 39.

²⁸ Francisc, *Omilia Sfintei Liturghii cu noii Cardinali*, 29 noiembrie 2020.

IMPREVIZIBILA TRESĂRIRE

Prezentul, cu zguduirile lui, a descoperit aspecte ale vieții pe care le consideram scontate: «Astfel se comportă faptele. Dezumflă orice bulă de aroganță, sparg în bucăți teorii, distrug convingeri.»¹ Pentru mulți, acea exigență de a găsi o semnificație ultimă, în fața vieții și a morții, pe care nu reușim niciodată să o controlăm complet, a devenit dintr-o dată urgentă. Multe evidente, nu e ceva nou, s-au prăbușit, nu mai fac parte din bagajul nostru cultural cu care am pornit la drum. Și dacă, așa cum zicea Morin, incertitudinea este suma vremurilor noastre, ea a fost ulterior dezvoltată de pandemie, de gravitatea și persistența sa. Din orice poziție am pleca, a devenit greu să rămânem ancorați în ceea ce știm deja, să ne încredințăm cu inerție iluziei că avem viața în degetul mic. Dar poate, în mod paradoxal, e un ajutor să vedem cum se sparg în bucăți aroganțele noastre monolitice, să experimentăm cum se produce o fisură în zidul siguranțelor noastre. Leonard Cohen cântă acest lucru: «Există o fisură în orice lucru / Așa pătrunde lumina».²

¹ I.B. Singer, *Nemici. Una storia d'amore* [*Dușmance. O poveste de iubire*, n. tr.], Adelphi, Milano 2018, p. 145-146. Traducere a noastră.

² «There is a crack, a crack in everything / That's how the light gets in» («Anthem»), muzică și text Leonard Cohen de pe albumul *The Future*, 1992, © Columbia Records).

1. «Un neprevăzut este singura speranță. Dar [ei] îmi spun că-i o prostie să-mi spun așa ceva»

Duelul reîncepe în fiecare dimineață. Fiecare poate vedea asta când se trezește, când se pregătește să înfrunte călătoria zilei plin de așteptarea împlinirii. E o dramă foarte bine descrisă de o poezie renumită de-a lui Montale, *Înainte de-a pleca la drum*.

«Înainte de-a pleca la drum se cercetează orarele,
Legăturile, opririle, înnoptările
Și rezervările (camere cu baie sau cu duș, cu un pat
sau cu două sau chiar un *flat*);

Se consultă

Ghidurile Hachette și cele ale muzeelor,

Si schimbă valuta, se separă

Francii de escudos, rublele de copeici;

Înainte de-a pleca la drum se informează

Prieteni sau rude, se controlează

Bagajele și pașapoartele, se completează

Trusa de călătorie, se cumpără un supliment

De lame de ras, eventual

Se verifică rapid testamentul, pură

Superstiție fiindcă accidentele aeriene

Sunt aproape zero ca procentaj;

Înainte

De-a porni la drum suntem liniștiți, dar se bănuiește că

Înțeleptul nu se mișcă și că plăcerea

De a reveni ar costa mult prea mult.

Și pe urmă se pleacă și totul e ok și tot efortul

Este pentru cât mai bine și totuși inutil.

.....

Și acum, ce se va alege

De călătoria *mea*?

Prea mult am tot analizat-o

Fără să știu nimic. Un neprevăzut

E singura speranță. Dar [ei] îmi spun

Că-i o prostie să-mi spun așa ceva».³

Putem pregăti totul pentru a aborda călătoria vieții, a fiecărei zile, a fiecărei ore, cu programările ei aferente. Și, cu toate acestea, chiar înainte să știm cum va fi, putem recunoaște în sinea noastră: «Tot efortul este pentru cât mai bine și totuși inutil». Oricât de inconștienți sau de distrași am fi, avem presimțirea dimensiunii așteptării noastre și suntem certți dinainte că toate pregătirile noastre nu vor servi scopului, nu vor fi în stare să ne procure ceea ce așteptăm, să împlinească așteptarea cu care ne trezim dimineața sau cu care începem călătoria. Experiența pe care am trăit-o deja ne-a învățat acest lucru. Și atunci înțelegem de ce «un neprevăzut e singura speranță»: trebuie să se întâmple ceva care nu e cuprins în planurile noastre, care depășește pregătirile noastre, proiecțiile noastre. «Doar ceea ce vine din afara noastră, în mod gratuit, în mod surprinzător, ca un rezultat al întâmplării, fără ca eu să-l fi căutat, e bucurie adevărată. În paralel, binele real poate veni doar din afară, niciodată prin efortul nostru. În niciun caz nu putem fabrica ceva care să fie mai bun decât noi.»⁴

Că acest neprevăzut se poate întâmpla reprezintă culmea așteptării umane. «Dar [ei] îmi spun / că-i o

³ E. Montale, «Prima del viaggio» [«Înainte de-a pleca la drum», n. tr.], din *Satura II*, în Id., *Tutte le poesie*, op.cit., p. 390.

⁴ S. Weil, *L'ombra e la grazia* [*Umbra și harul*, n. tr.], Bompiani, Milano 2002, p. 85.

prostie să-mi spun așa ceva», concluzionează Montale. Dacă, pe de o parte, el reclamă acest neprevăzut – ca fiind «singura speranță» –, pe de altă parte, neagă posibilitatea acestui neprevăzut. „Înțelepții” declară, de fapt, că e o copilărie, doar oamenii naivi, doar fraierii, s-ar putea gândi că acel neprevăzut ar putea într-adevăr să se întâmple. Chiar și asupra noastră simțim de multe ori forța acestei tentații și acceptăm de bună voie: «Da, e o prostie să ne spunem așa ceva». Dar e adevărat? Dacă sfidăm propoziția supunând rațiunea în fața experienței, ne dăm seama că unica prostie adevărată e să constrângem realul în orizontul îngust a ceea ce noi «știm deja», să ne gândim că știm deja totul, dictând noi granițele posibilității, și deci, să nu mai așteptăm nimic.

«Am impresia», spune protagonistul ultimului roman al lui Michel Houellebecq, «până și atunci când te cufunzi în adevărata noapte, în noaptea polară, cea care durează șase luni, tot mai persistă conceptul de soare sau amintirea soarelui. Intrasem într-o *noapte fără sfârșit*, și rămăsese, cu toate astea, rămăsese în străfundul sufletului meu ceva, ceva mult mai mărunț decât o speranță, hai să-i zicem o incertitudine. S-ar putea de asemenea spune că până și atunci când ai pierdut personal partida, când ți-ai jucat ultima carte, unii – nu toți, doar unii – nutresc ideea că *acolo, în ceruri, ceva va drege situația* [...] și asta chiar atunci când n-ai simțit niciodată, în nicio clipă a vieții, intervenția sau chiar prezența unei divinități oarecare, chiar atunci când ești conștient că nu meriți în mod deosebit amestecul unei divinități favorabile, și chiar atunci când îți dai seama, din pricina aglomerării de

greșeli și de scăpări care constituie viața ta, că o meriți mai puțin decât oricine altcineva».⁵

Unica prostie adevărată e negarea posibilității evenimentului. Giussani vorbește, în acest sens, despre un veritabil «delict împotriva supremei categorii a rațiunii, categoria posibilității».⁶ În pofida faptului că poziția sceptică ar părea poziția cea mai rezonabilă, este vorba, de fapt, despre un delict împotriva rațiunii. Nimeni nu poate afirma – asta chiar că ar fi o prostie – că știe tot, că domină tot, că poate prevedea tot ceea ce s-ar putea întâmpla, astfel încât să excludă posibilitatea ca neprevăzutul despre care vorbește Montale să se întâmple. Categoria posibilității aparține naturii rațiunii. De aceea, unica poziție cu adevărat rațională este aceea de a lăsa deschisă posibilitatea. Nu doar la început, ci mereu, acum, în orice moment al vieții.

A lăsa deschisă posibilitatea ca ceva ce depășește capacitatea noastră de previziune să se întâmple nu înseamnă a renunța la rațiune, ci a trăi până la capăt rațiunea, în conformitate cu natura ei și cu impulsul ei original: fereastră deschisă larg în fața realității și nu măsură. Scepticismul preventiv față de tot ceea ce depășește măsura noastră este un blocaj al rațiunii, nu o culme a sa, și ne vizează mai mult decât credem noi, ne pătrunde aproape fără să ne dăm seama.⁷

Îmi scrie un tânăr prieten: «Aș vrea să-ți povestesc pe scurt cum am trăit în această ultimă perioadă, după ce am citit întrebarea acestor Exerciții: „Există

⁵ M. Houellebecq, *Serotonină*, Humanitas, București, 2019, p. 261.

⁶ L. Giussani, *La originea pretenției creștine*, Ed. Meridiane, București 2002, p. 42.

⁷ Observă Vasili Grossman, prin personajul marelui său roman: «Încep să am impresia că aici n-a mai rămas nimic din oameni, decât dubiul » (V. Grossman, *Viață și destin*, Jaca Book, Milano 1998, p. 317). Traducere a noastră.

speranță?”. Cântecul care descrie cel mai bine aceste luni este *Amare ancora* [*A iubi în continuare*, n. tr.] a lui Chieffo: „Dar câtă amărăciune, iubirea mea, / să vezi lucrurile așa cum le văd eu”. Descopăr că nu am aceeași prosepțime pe care o aveam în primii ani de facultate, nu am aceeași simplitate în privire: scepticismul care invadează lumea, mă invadează și pe mine. Mă regăsesc, de multe ori, având o rezistență mare în a spune că Dumnezeu este cel care îmi dă lucrurile și că ele sunt un dar. Mă uit la un peisaj minunat și văd în mine un dubiu subtil cu privire la experiența de corespondență pe care o trăiesc în fața acelei frumuseți. E un dubiu care îmi face rău, îmi provoacă o mare tristețe: câtă *amărăciune* să vezi lucrurile așa! Am această amărăciune deoarece eu am fost martor și protagonist al unui alt mod de a privi realitatea: muzica pe care o studiez, cerul, marea, munții, copacii, totul era recunoscut ca semn al Unuia care mă preferă, care mă afirmă ca pe o ființă unică, exclusivă și irepetabilă în întreg universul. Același scepticism îl trăiesc, cu o durere imensă, și în privința lui Cristos, în privința celui pe care totuși l-am recunoscut prezent în această companie. Cântecul continuă: „Ar fi de-ajuns și numai să redevenim copii și să ne amintim ... / [...] că totul este dat, / că totul este nou și eliberat”. Eu am trăit asta în primii mei ani de experiență cu CLU [studenții din Comunione e Liberazione], și, într-adevăr, a fost raiul pe pământ». Așadar, întrebă: «Există speranța că eu aș putea deveni din nou ca un copil, să privesc lucrurile ca înainte? Se poate reeduca această privire care s-a corupt?».

Există un scepticism care ne invadează și odată cu el un dubiu care distruge orice punct inițial de frumuse-

țe care s-ar putea înfățișa pe drumul nostru.⁸ Umbra pe care acest dubiu o proiectează peste tot ceea ce se arată frumos în fața ochilor noștri e ca un blestem. Și din măruntaiele tristeții care derivă de aici izvorăște întrebarea: «Există speranța că eu aș putea deveni din nou ca un copil, să privesc lucrurile ca înainte? Se poate reeduca această privire care s-a corupt?». E aceeași întrebare pe care o avea cărturarul cel bătrân, Nicodim, doctor al legii: «Dar mă pot naște din nou, chiar dacă sunt bătrân?».⁹ Ce har să putem repeta această întrebare în mod non-retoric – ca un citat printre altele, aproape pentru a acoperi mizeria noastră cu un pumn de cultură –, surprinzând-o în timp ce țâșnește din străfundul sinelui nostru în tot adevărul său! «Dar ne putem naște din nou, chiar dacă suntem bătrâni?»

Regăsim adesea în noi o lipsă de disponibilitate, de deschidere în fața posibilității, o ușurință de a închide, de a trânti ușa în fața celor care se întâmplă. Scrie o studentă: «În lunile precedente celui de-al doilea val, câte momente n-am aruncat eu la gunoi!? Mi se părea că nimic nu avea legătură cu mine. Apoi, în noiembrie, s-au întâmplat multe lucruri care au spart o breșă. Mai ales am fost depistată pozitivă la testul Covid și deci am început izolarea mea de douăzeci și cinci de zile în camera mea. Paradoxal, a fost momentul în care m-am simțit însoțită cel mai mult, atât de chipuri dragi, cât

⁸ Subliniază Daniélou: «Aceasta e drama umană a omului de azi. Azi trăim în universul neîncrederii, într-o lume în care am suferit multe înșelăciuni astfel încât nu mai credem în cuvântul adevărat, și o asemenea lume e înspăimântătoare» (J. Daniélou, *La cultura tradita dagli intellettuali* [*Cultura trădată de intelectuali*, n. tr.], Rusconi, Milano 1974, pp. 28-29).

⁹ «Cum poate să se nască un om când este bătrân? Oare poate să intre din nou în sânul mamei sale și să se nască?» (In 3,4).

și de chipuri noi. Tocmai în timpul lunii de izolare m-am implicat în organizarea alegerilor studentești și au fost niște zile foarte intense. Compania ce mi s-a făcut în luna noiembrie a fost cu adevărat ceva excepțional pentru mine, și chiar mai mult dacă mă gândesc la circumstanța deosebită în care s-a întâmplat totul. În timpul ultimelor zile de carantină a fost și ziua mea: în condiții de totală izolare și depărtare de prieteni și familie, am avut ocazia să văd din nou față de mine o iubire enormă și gratuită din partea tuturor acelor chipuri speciale, care, în feluri foarte creative, m-au însoțit de-a lungul întregii zile. Mă simt într-adevăr recunoscătoare și norocoasă. Azurmendi¹⁰ a întâlnit mișcarea printr-o emisiune radio, eu, în schimb, am fost pescuită în timp ce eram singură, în camera mea, prin apelurile Zoom și alegerile mele. Oare chiar îmi trebuia să am Covid ca să trăiesc din nou lucrurile? Chiar că nu există nimic previzibil și obișnuit în modul prin care Misterul ajunge la noi. Atunci, punctul esențial, îmi spun, e să cerem să fim disponibili. Dar tocmai asta, uneori, mi se pare dramatic și, cu cât mai mult nimicul ia cu asalt zilele mele, cu atât mai greu îmi este să cer».

Să ne dăm seama de cât de esențială este această deschidere, această disponibilitate, este deja un mare

¹⁰ Mikel Azurmendi, antropolog și filosof basc, în lunga sa carieră s-a confruntat cu unele dintre temele cele mai presante ale societății moderne precum imigrația, naționalismul, jihadismul și valoarea publică a experienței religioase. Întâlnirii sale cu Comunione e Liberazione i-a dedicat cartea *El abrazo. Hacia una cultura del encuentro / L'Abbraccio. Verso una cultura dell'incontro* [Îmbrățișarea. Către o cultură a întâlnirii, n.tr.], publicată în Spania de către Editorial Almuzara în 2018 și în Italia de Bur-Rizzoli în 2020. Vezi aici, p. 67.

pas. De multe ori ni se pare că a rămâne deschiși, disponibili e o nimica toată, și, cu toate astea, rămâne punctul fundamental, atât de mult încât Isus spune: «Fericiți cei săraci cu spiritul pentru că [doar] a lor este împărăția cerurilor».¹¹ Adică: e nevoie ca ceea ce poate umple așteptarea inimii să găsească în noi deschiderea, disponibilitatea de a lăsa să intre, să găsească «crăpătura» prin care să poată intra lumina.¹²

Ni se pare imposibil, spuneam. Și dacă totuși s-ar întâmpla? Dacă l-am întâlni? Dacă ar veni să ne caute? Dacă, așa cum a scris Manuel Vilas, în publicația *El País*, «ar cădea frumusețea din ceruri pentru toți bărbații și femeile acestei planete»?¹³ Dacă s-ar întâmpla neprevăzutul, ar fi nevoie din nou, de o ultimă disponibilitate, o sinceritate, care este profund legată cu exercițiul rațiunii și care nu e niciodată în niciun fel scontată. «„Rezonabil” se referă la cel care supune propria rațiune experienței»¹⁴ – este o frază a lui Jean Guitton pe care nu voi înceta să mi-o tot repet, atât de determinantă este pentru a trăi –. Atunci când se întâmplă ceva neprevăzut, fiecare verifică – pune la încercare – propria disponibilitate de a supune rațiunea în fața experienței. Această disponibilitate e un gest de

¹¹ Mt 5,3.

¹² Scrie Lewis în această privință: «Nu printr-o forțare morală sinceră putem noi să ne furnizăm nouă înșine noi motivații; așa cum ne dăm seama imediat după primii pași în viața creștină, tot ceea ce e cu adevărat necesar pentru sufletele noastre poate fi împlinit doar de Dumnezeu [...]. Noi, în cel mai bun caz, putem permite ca toate astea să fie înfăptuite în noi» (C.S. Lewis, *Scusi, qual è il suo Dio? [Mă scuzați, care e Dumnezeuul dumneavoastră?, n. tr.]*, GBU, Roma 1981, p. 190).

¹³ M. Vilas, «La poesía» [«Poezia», n. tr.], *El País*, 29 decembrie 2020. Traducere a noastră.

¹⁴ J. Guitton, *Arte nuova di pensare [Arta nouă de a gândi, n. tr.]*, Edizioni Paoline, Cinisello Balsamo (Mi) 2009, p. 71.

maturitate la care omul ajunge doar după un parcurs lung dacă nu are o inimă de copil.¹⁵

Pot fi multe situații în care ne dăm seama de atitudinea pe care o avem. «Sunt asistentă medicală în sala de operație și în noiembrie am fost literalmente aruncată la terapie intensivă Covid. Credeam că sunt la înălțime, ținând cont de dorința de a ajuta pe care o aveam. Nimic mai greșit de-atât! Realitatea întâlnită era de o duritate pe care nu reușeam s-o suport, tot ceea ce eram și gândeam că sunt, toate certitudinile erau spulberate când treceam pragul acelei secții. Am început să mă gândesc că n-o să fac față și am cerut să îmi schimbe secția. Dar la întrebările care rănesc este nevoie de un răspuns, nu de o schimbare a contextului, așa că întrebările rămâneau tot acolo. Atunci, revenind la secțiile Covid, mi-am dat seama că, înainte de toate, erau colegi foarte tineri, angajați datorită urgenței, care lucrau cu o plăcere și cu o pasiune care mă uimeau și retrezeau în mine chefu și dorința de a fi acolo. E nevoie de cineva de urmat care să aibă clar întipărită pe față o speranță. E nevoie de cineva care să redeschidă orizontul.»

¹⁵ Observă Lewis: «Cristos n-a vrut niciodată să spună că trebuie să rămânem copii referindu-se la *inteligentă*, ci dimpotrivă, ne-a spus să fim nu doar „simpli precum porumbeii”, ci și „prudenți precum șerpii”. El vrea inima ca a unui copil, dar capul ca al unui adult » (C.S. Lewis, *Scusi, qual è il suo Dio?*, op. cit., p. 92).

2. Unii afirmă că neprevăzutul s-a întâmplat

«L-am găsit pe Mesia.»¹⁶ Este vestea care traversează istoria: ceea ce inima noastră așteaptă a devenit prezent, neprevăzutul de care vorbea Montale s-a întâmplat, într-un loc și într-un timp. Această veste parcurge istoria din ziua în care Ioan și Andrei l-au interceptat pe Isus din Nazaret pe malul râului Iordan, acum ceva mai mult de două mii de ani.

Noi, care am fost atinși de această veste, ne aflăm în fața problemei credibilității sale: Isus din Nazaret este cu adevărat ceea ce spune că este? Este cu adevărat Dumnezeu devenit om? Analizăm așadar conținutul veștii. Ce s-o fi întâmplat? S-a întâmplat că termenul necunoscut al așteptării noastre, infinitul după care tânjește inima noastră, acel «fără sfârșit», a devenit un om, a devenit prezent: «Cuvântul s-a făcut trup».¹⁷

Calendarele noastre sunt încă stabilite în funcție de data aceluia fapt, a aceluia eveniment. Suntem în anul 2021 *după* Cristos. Dar nu e suficientă simpla transmitere orală a veștii pentru a o face credibilă în ochii noștri; nu ne poate fi suficient s-o găsim scrisă în vreo carte de religie sau de istorie și în fiecare an pe calendar. În ce fel e verificabil conținutul pe care-l vestește? Cine vine a doua zi sau după două mii de ani – e același lucru – de la dispariția Sa de pe pământ, «cum poate ajunge să-și dea seama [...] că El răspunde la adevărul care pretinde că este?».¹⁸

¹⁶ In 1,41.

¹⁷ In 1,14.

¹⁸ L. Giussani, *De ce Biserica*, Ed. Nemira, București 2005, p. 15.

Să începem prin a spune că, întrucât s-a întâmplat în istorie ca fapt, trebuie să fie interceptabil ca fapt și astăzi pentru a fi recunoscut ca împlinire a așteptării noastre. Trebuie să fie respectate conotațiile originale ale veștii creștine: «un divin care s-a făcut om»,¹⁹ un om care putea fi întâlnit pe stradă, o prezență complet umană, care presupune metoda întâlnirii.

Dacă acum două mii de ani a fost un fapt ceea ce a desăvârșit aspirația infinită a omului, azi nu pot fi niște discursuri sau niște reguli; nici nu poate fi suficient să citești povestirea acestui fapt într-o carte, oricât de importantă ar fi ea. Inima omului nu s-a schimbat, exigența de plenitudine a rămas identică și doar un fapt îi poate corespunde. La fel ca vaccinul pentru Covid: trebuie să fie ceva real, la îndemâna tuturor, pentru a putea verifica eficiența sa. Nu e suficient să știm că a fost găsit, fiecare va trebui să-l poată vedea, atinge, să-i surprindă efectele pozitive asupra sa.

Acel «fapt» de acum două mii de ani trebuie să fie așadar interceptabil de noi azi, la fel cum a fost pentru primii care l-au întâlnit pe Isus. Dar, această prezență, cum poate fi ea întâlnită de tine și de mine, de omul de azi, după două mii de ani? Ce chip are, ce fizionomie are? «Isus Cristos, acel om de acum două mii de ani, se ascunde, devine prezent, sub vălul, sub aspectul unei umanități diferite. Întâlnirea, impactul, e cu o umanitate diferită: este experiența unei umanități diferite care ne corespunde, deoarece corespunde exigențelor structurale ale inimii mai mult decât orice modalitate a gândirii noastre sau a închipuirii noastre. Nu ne

¹⁹ *Ibidem*, p. 30.

așteptam la așa ceva, nu ne-am fi închipuit niciodată, era imposibil, nu poate fi reperat altundeva.»²⁰

Așa cum i s-a întâmplat lui Mikel Azurmendi, care, în timp ce era în spital, grav bolnav, s-a ciocnit de ceva care aducea cu sine o diversitate umană, un accent nou, diferit de tot ceea ce i se mai întâmplase vreodată: a ascultat la radio un cutare jurnalist care atesta un mod diferit de a judeca evenimentele, diferit de al celorlalți, și l-a recunoscut ca fiind, în sfârșit, corespunzător; odată externat, a întâlnit pe altcineva din aceeași companie, care l-a privit într-un mod atât de uman, încât l-a făcut să experimenteze o corespondență cu totul unică față de experiența sa elementară; și apoi pe altcineva și iar pe altcineva, și a văzut că toate aceste persoane aveau același accent, aceeași privire, trăiau diferit realitatea, mai uman; și asta îl atrăgea umplându-l de admirație și provocându-l în adâncul ființei sale.²¹

E o dinamică ce poate, ba mai mult, trebuie să li se întâmple și celor care au trăit deja o anumită întâlnire și trăiesc „la înmuat” într-o experiență ca cea creștină; altfel, după întâlnire, alunecă în scepticismul lui Montale.

Îmi scrie un tânăr student: «Până acum câteva zile se părea că viața mea și-a pierdut strălucirea: începeam să mă ofilesc. Într-o zi, tata primește un telefon de la serviciu și i se spune că trebuie să-și facă testul pentru că intrase în contact cu un client pozitiv asimptoma-

²⁰ L. Giussani, *Un avvenimento nella vita dell'uomo* [Un eveniment în viața omului, n. tr.], Bur, Milano 2020, p. 201.

²¹ Cfr. J. Carrón, *Vezi doar ceea ce admiri*, Ziua de început de an a Comunione e Liberazione, 26 septembrie 2020. Publicat pe it.clonline.org/publicazioni/altri-testi/varia/vedi-solo-quello-che-ammiri.

tic. După două zile, rezultatul a fost pozitiv și am intrat cu toții în carantină. Săptămâna ce a urmat, după ce a trecut pericolul, mergeam înainte aproape din inerție. Nu aveam nici măcar forța de a vorbi cu vreun prieten, pentru că oricum, în viața acasă nu există spațiu pentru ceea ce tu numești eveniment. După câteva zile, sătul de această plutire continuă, am încercat din răspuțeri să mă arunc în lucrurile de făcut (să o ajut pe mama prin casă, să gătesc pentru familie) ca să gădesc măcar o scânteie de viață adevărată, dar nimic, zero, ba chiar mai mult, limita mă apăsa și mai tare. Atunci m-am pus pe citit. Trece ceva vreme, mă uit la ceas, ora 18.30, și îmi aduc aminte că are loc întâlnirea studenților cu tine. Ezit două minute: „Merg, nu merg...”, și până la urmă, mă conectez. La un moment dat, aud că cineva spune: „După experiența de plenitudine trăită în timpul alegerilor studentești, care în plus s-au încheiat cu un rezultat neașteptat și foarte satisfăcător, am resimțit o neliniște ciudată. Cum mai pot trăi acea experiență de plenitudine acum că am revenit la lucrurile obișnuite?”. Și tu începi să răspunzi: „Detaliile care ne lasă o neliniște ciudată sunt determinante...”. Ceva se declanșează, și tot restul întâlnirii rămân lipit de ecran așteptând alte cuvinte care să-mi redea viața. Închid Zoom-ul. Se revine la „viața adevărată”. Iau cina, strâng masa, mă plantez un pic în fața televizorului, pare totul normal, și, cu toate astea, când merg la culcare nu reușesc să adorm, mă tot gândesc la ceea ce ne-ai zis și, lăsând la o parte propriul orgoliu, încep să mă rog într-un mod atât de uman, încât și numai când mă gândesc acum mă emoționez din nou. A doua zi nu mai sunt eu! Am în mine o seninătate „absurdă” și asta, în mod misterios, se transformă în

lucruri concrete: mă port cu familia mea, gătesc și învăț cu o bucurie inimaginabilă. Și când te gândești că nici măcar nu voiam să mă conectez! Sunt copleșit de recunoștință. Ce chestie, să trăiești așa!».

Noi putem recunoaște adevărul veștii care ajunge la noi azi doar dacă ne ciocnim de un eveniment de umanitate nouă și dacă experimentăm schimbarea pe care acesta o generează în noi: o «seninătate „absurdă”» – adjectivul cu care tinerii de azi descriu ceva surprinzător de mare –, o «bucurie inimaginabilă», pentru că omul nu și le poate da singur. Este vorba, scrie Cabasilas, de o «viață nouă întrucât nu mai are nimic din felul de viață al omului vechi. E mai desăvârșită, întrucât întrece orice închipuire omenească ce vrea să se apropie de însuși modelul cel dumnezeiesc al vieții». ²²

3. Ireductibilitatea faptului creștin

Să ne uităm mai bine la natura acestui «fapt» care dă naștere unei umanități noi. Suntem cu toții cufundați într-o istorie care vehiculează, mult sau puțin, vestea creștinismului, provocând reacții diferite. Mă gândesc din nou la Azurmendi. Antropolog și sociolog renumit, știa despre creștinism, cunoștea doctrina lui, morala, valorile, dar nu această cunoaștere a fost cea care i-a trezit interesul pentru creștinism atunci când era deja bătrân. Dimpotrivă, luase distanță deja de ceva ani, era deja de domeniul trecutului pentru el. Ce anume a făcut să scapere în el scânteia, cu câțiva

²² N. Cabasilas, *La vita in Cristo*, op.cit., p. 126.

ani în urmă, astfel încât să i se aprindă o curiozitate și o dorință de a descoperi din nou ce anume este creștinismul, demolând zidul pe care cunoștințele anterioare îl construiseră? Ce anume a provocat abordarea lui, poziția lui? Un «fapt» care s-a demonstrat a fi imposibil de redus la explicațiile lui de cercetător și de om, pe care n-a putut să-l încadreze în categoriile cu care până în acel moment privise realitatea, inclusiv creștinismul.

Era un «fapt» care nu putea fi subordonat, înglobat în abordarea sa generală, care nu putea fi explicat de cadrul conceptual pe care-l utiliza, de schemele sale de gândire. Azurmendi n-a putut «subordona» – adică să-l readucă, înglobându-l – într-unul dintre conceptele sale, într-unul dintre universalele sale abstracte, cum spune Giussani,²³ faptul reprezentat de acea emisiune radio – și apoi de către celelalte întâlniri care au avut loc după ce a ieșit din spital –, tocmai datorită diversității pe care o aveau în sinea lor. Diversitatea aceluia fapt era atât de mare încât a fost cucerit de ea: a fost atras de acel fapt, a devenit curios, s-a legat de el, s-a trezit lipit de el. Și asta a introdus în el o cunoaștere nouă, un mod nou de a trata totul, l-a regenerat. A devenit mai el însuși. Cum spunea prietenul citat mai înainte: «A doua zi nu mai eram eu!», adică era mai el însuși.

Nu totul poate fi încadrat în conceptele consolidate, în schemele în care suntem obișnuiți să înglobăm ceea

²³ «Mentalitatea comună [...] pentru a judeca, tinde mereu să subsumeze aspectele particulare în cadrul unui universal abstract» (L. Giussani-S. Alberto-J. Prades, *Generând urme în istoria lumii*, Fraternità di Comunione e Liberazione, 2019, p. 69).

ce se întâmplă. Există fapte care nu se lasă reduse, care conțin în sinea lor ceva ce contestă, care străpunge, care depășește cadrul conceptual disponibil. Aceste «fapte», am spus adesea, sunt «*persoane, sau momente ale persoanelor*»²⁴ care duc cu sine o noutate, un adevăr uman profund dezirabil, fără asemănare, care pare imposibil: sfântul Paul vorbește în acest sens despre «creatura cea nouă». «A fi alt om înseamnă a-L anunța toată viața pe Cel care vine, aflându-Se deja în sinea vestitorului Său.»²⁵ Cine se ciocnește și se lasă atras de acele fapte, de acele persoane, începe să experimenteze în sine aceeași noutate în modul de a trăi realitatea, și e primul care rămâne surprins de asta: «Ce chestie, să trăiești așa!».

«Dragă Julián, în ultimele șase luni s-a întâmplat ceva care a marcat profund modul meu de a sta în fața tuturor lucrurilor: nimicul despre care vorbim atât de mult a intrat în mod brutal în viața mea. Într-o zi oarecare de iunie, am primit vestea că iubitul surorii mele s-a sinucis pe neașteptate. Au fost niște zile de mare durere și de mare tulburare. Am rămas acasă cu sora mea ca să-i țin companie. Era evident că niciun fel de discurs, religios și ne-religios, nu ne putea salva de drama pe care acest fapt o trezise în noi, deschizând o rană care sângera constant: ce rezistă pentru mine, azi? Ce anume înseamnă acum, că Cristos a învins moartea acum două mii de ani? Ce înseamnă că moartea nu e ultimul cuvând asupra tuturor lucrurilor, mai ales în fața cuiva care o alege? Cum poate fi

²⁴ L. Giussani, *Un avvenimento di vita, cioè una storia*, op. cit., p. 459.

²⁵ P. Evdokimov, *Iubirea nebună a lui Dumnezeu*, Ed. Anastasia, București 2009, p. 24.

viața mai viață? Cum pot trăi însutitul aici, jos?» Tot ceea ce i-a fost comunicat, ca promisiune a creștinismului, tremură în fața zguduirii: dar sunt adevărate toate astea? «Și sora mea? În sfârșit, există speranță? A trebuit să recunosc că, de la început, încet încet, compania anumitor prieteni a început să amplifice conștientizarea faptului că Cristos s-a întrupat pentru mine, pentru ca eu să pot experimenta profunzimea și concretețea raportului cu El. Am experimentat ceea ce ai scris în *Strălucirea ochilor*: „Cristos este o prezență contemporană. A observa asta presupune aceeași identică experiență de acum două mii de ani [...], adică impactul cu o prezență care are o umanitate diferită, care trezește un presentiment nou de viață, ne mișcă deoarece corespunde ca nimic altceva la setea structurală de sens și de plenitudine care se află în noi. Este vorba și azi de experiența unei întâlniri în care, [...] ‘este ferecată toată semnificația, tot ceea ce e valoros, tot ceea ce e dezirabil, tot ceea ce e drept, tot ceea ce e frumos și tot ceea ce e vrednic de a fi iubit’”. Cristos învingea în mine, în toate rănilile mele și obiecțiile mele legate de acele luni, cu contemporaneitatea Sa, care, în zilele acelea, străbătea prin trăsăturile umane ale acelor prieteni. Privirea Sa genera în mine speranța că nimic nu va fi pierdut din acea viață aparent aruncată la gunoi, din intersectarea ei cu cea a surorii mele și cu a mea. O spun nu pentru că sunt o frenetică, ci pentru că asta e experiența mea: pentru mine e imposibil să separ întrebarea „Există speranță?” de trupul Său prezent aici și acum.»

Creatura cea nouă este rodul acestui eveniment. Evenimentul inițial îl vedem vibrând azi în subiectul nou pe care acesta îl generează. Să revenim încă o dată

la cuvintele lui Giussani: creatura nouă are «o capacitate de a cunoaște realul diferită de cea a celorlalți». Ea «se naște din adeziunea la un eveniment, din *affectus* pentru un eveniment de care ne-am atașat, căruia îi zicem da. Acest eveniment este un punct particular în istorie: are o valoare universală, dar este un punct particular. A gândi plecând de la un eveniment înseamnă în primul rând să accept că nu eu definesc acel eveniment, ci mai degrabă eu sunt definit de el. Tocmai în el apare ceea ce sunt eu în mod real și conștiința despre lume pe care o am. Aceasta sfidează mentalitatea comună, care, pentru a judeca, tinde mereu să subsumeze aspectele particulare în cadrul unui universal abstract».²⁶

Noutatea pe care evenimentul o introduce în viață este și verificarea, demonstrația adevărului întâlnirii inițiale. Cum pot ști, de fapt, dacă detaliul de care mă ciocnesc este evenimentul lui Cristos azi? Se demonstrează – ca în mărturiile recent citate – «pretenția sa universală», capacitatea sa de a ilumina fiecare împrejurare sau situație, chiar și cea mai tulburătoare: moartea.

«Îmi dau seama cu tot mai multă uimire că speranța are ca origine continua reîntâmplare a unei prezențe ireductibile și total corespunzătoare inimii. Mi-am dat seama că mi-au fost date niște fapte care mă susțin, și pe care nu le pot reduce la bunătate sau la temperamentul cuiva. La începutul lunii decembrie, un prieten foarte drag mie a intrat în mănăstire: umanitatea deplină și îndrăgostită de viață pe care mi le-a mărturisit, certitu-

²⁶ L. Giussani-S. Alberto-J. Prades, *Generând urme în istoria lumii*, op. cit., p. 69.

dinea de a-l fi întâlnit pe Dumnezeu și, pe baza acestei iubiri, certitudinea de „a avea deja totul” – astfel încât să poată lăsa totul, „pentru că nimic nu se pierde” – continuă să fie un punct de la care nu mai pot da înapoi în decursul zilelor mele. Prin simplul fapt că este în mănăstire și cu însăși forma sa de viață, îmi amintește foarte tare că răspunsul total la așteptarea inimii mele există și îl pot întâlni. E un punct enorm de memorie: mă avânt în zile și în lucruri cu o așteptare sfâșietoare care mă face să trăiesc un dialog cu toate. Dar ce legătură există între speranța lui „complet cucerită,” și speranță? De câteva luni, un prieten a descoperit că are scleroză laterală amiotrofică. În drama acestei împrejurări, nu reușesc să elimin din mine chipul acela al lui care – în continuare – ajunge seara și îmi spune: „Și în seara asta, după tot ce am văzut și după tot ce s-a întâmplat, merg la culcare bucuros și recunoscător: Domnul își împlinește promisiunea”. Boala avansează tot mai mult și el e recunoscător: ce anume susține posibilitatea de fericire totală a inimii sale, chiar și în împrejurarea de a nu putea face absolut nimic? Eu nu văd ce vede el, dar îl văd pe el, care mi-e dat. La sfârșitul anului le-am propus câtorva tineri cu care împărtășesc experiența scout să facem o serată pe primul capitol din *Sensul religios*, cu dorința de a le oferi instrumentul pe care-l descopăr ca fiind un ajutor tot mai mare pentru a trăi: inima. Când, la sfârșitul lunii decembrie, le-am cerut să împărtășim care a fost lucrul cel mai frumos de peste an (și, într-un an cu Covid, era posibil să aud vorbindu-se doar despre efort, negativitate și durere), una dintre fete spune: „De fiecare dată când, la o ședință sau la o întâlnire cu cineva, se vorbește despre inimă, mă întreb: dar oare eu îmi ascult inima? Reușesc s-o urmez? Este cea mai prețioasă descoperire

din acest an!”. Când, acum câteva săptămâni, s-a reînchis școala – eu predau –, în frustrarea inițială a ieșit la iveală în mine o întrebare: oare nu cumva mi se dă din nou ocazia de-a învăța să iubesc acei elevi care azi sunt și mâine nu mai sunt? Cu această întrebare am mers la Liturghie și m-am emoționat când mi-am dat seama că și în zonă roșie, chiar și cu școala închisă, Cristos continuă să mi se dea. „Inima mea e bucuroasă pentru că Tu, Cristoase, trăiești”: iată speranța! Unde trăiești? În prezența imposibilă, dar reală, a prietenului din mănăstire, în chipul bucuros al prietenului care merge în întâmpinarea destinului său prin boală, în mișcarea care mă generează permițându-mi să-mi dau seama de toate astea atât de mult încât să pariez pe inimile copiilor care se află „la cheremul” lumii. Câte fapte văd, în fiecare zi, care mă fac să realizez experiența corespondenței și îmi aduc aminte că Cristos este viu și este totul! Doar asta mă susține. Cu câteva zile în urmă, pentru gestul de „caritativă” la care particip, am dus un pachet unei familii. Mi-au oferit o cafea; având în privire toate aceste fapte, am decis, pentru prima dată, să rămân. În cameră, la distanța convenită, era toată familia. Una dintre fete mă privea, în tăcere, și se vedea că are în ea o întrebare: „De ce ești aici? De ce ești interesat de noi?”. Atunci când Cristos locuiește inima, toată realitatea – chiar și cea străină – devine o casă locuibilă. Îi mulțumesc în genuchi mișcării pentru că este păzitoarea acestei priviri umane vii și pline de speranță: pentru că e prezent El, care devine trup în viața mea.»

Pentru a provoca mentalitatea tuturor, «faptul» nu are nevoie să fie ceva răsunător. Forța faptului, a celui detaliu, nu depinde de excepționalitatea sa. Poate fi chiar și numai o suflare, dar e o suflare în care se

află o diversitate care atrage ca un magnet. Forța sa, unicitatea sa constă în diversitatea pe care o aduce. Azurmendi a interceptat-o foarte bine în ziaristul care vorbea la radio. Pentru a indica acest fapt, într-un dialog din 1980 cu Giovanni Testori, Giussani vorbea despre persoane care sunt «prezențe».²⁷

Suntem adesea martorii unor fapte precum cele descrise, dar nu de puține ori, în loc să le urmăm cu simplitate, așa cum a făcut Azurmendi, le înglobăm în sistemul nostru de gândire, în „știi deja”. Și deci, nu ne spun nimic nou. Se poate foarte bine să aparținem istoriei creștine, în care se văd multe astfel de fapte, și totuși să continuăm să reducem creștinismul la etică, la rit sau la stereotipuri luate din imaginarul comun. În orice caz, niciuna dintre aceste reduceri nu este în măsură să stârneasce speranța.

În momentul în care creștinismul se întâmplă ca eveniment și este întâmpinat ca atare, ne dăm seama de diversitatea pe care o introduce în viață. Cine participă la creștinism ca eveniment demaschează orice imagine reductivă a acestuia. I s-a întâmplat tinerei prietene care îmi scrie: «Acum câteva zile s-a întâmplat un lucru care m-a ajutat să înțeleg ceea ce s-a întâmplat în viața mea. Povesteam cu mama despre Crăciun și, la un moment dat, îmi spune, așa, în glumă, că ea, de fapt, vrea să creadă că există Moș Crăciun pentru că are nevoie să se gândească că există cineva care aduce speranță, un chip la care să se gân-

²⁷ «Eu nu reușesc să găsesc vreun alt indice al speranței decât multiplicarea acestor persoane care sunt prezențe. Multiplicarea acestor persoane; și o simpatie inevitabilă [...] între aceste persoane» (L. Giussani – G. Testori, *Il senso della nascita* [*Sensul nașterii*, n. tr.], Bur, Milano 2013, p. 116).

dească și să spună: „El poate orice, în el îmi pun speranța că fiecare lucru va merge bine”. Acest comentariu al mamei mele m-a făcut să înțeleg preferința al cărei obiect am fost atunci când am întâlnit mișcarea. Mama mea este o femeie credincioasă, merge la liturghie în fiecare duminică, și, cu toate astea, își pune speranța în Moș Crăciun, fiindcă pentru ea e un chip definit, concret! Pentru mine a fost proba că, uneori, Dumnezeu este redus la un lucru abstract, la o idee. În schimb, eu îl întâlnesc pe Dumnezeu în fiecare zi, e prezent și îl pot recunoaște datorită apartenenței la o istorie. Faptul de a-l fi descoperit prin întâlnirea cu această istorie particulară a făcut să se nască în mine speranța».

A da peste niște prezențe ireductibile ne eliberează de condamnarea de a ceda în fața imaginilor preluate din mentalitatea tuturor. Doar aceste prezențe au în sine, înrădăcinat în măruntaiele lor, temeiul speranței.

«„Există speranță?” E o întrebare care mă pune la îngheșuală. În niște vremuri ca astea (sunt studentă la medicină și situația sanitară mă interoghează și mai de aproape) se poate răspunde cu niște răspunsuri teoretice doar pentru scurtă vreme. La sfârșitul zilei, întrebările suprimă somnul și puterile. Trebuie să fie în mod obligatoriu un răspuns adevărat, care să reziste în fața dramaticității zilelor, altfel răspunsul teoretic doar îngreunează totul [ajunge să sporească nihilismul, adaug eu]. Încercând să răspund la întrebarea: „Există speranță în fața bolii tatălui meu?”, unicul lucru care îmi permite să răspund este să-l privesc pe tatăl meu. Există speranță în fața acestei pandemii? Lucrul care îmi vine imediat în minte [pare o „suflare”] sunt ochii plini de en-

tuziasm ai unei prietene, care, în efortul muncii ei din spital nu bate în retragere. Și așa, mai departe. Analizând toate situațiile în care mi-e greu, unicul lucru care-mi permite să spun că există vreo urmă de speranță sunt câteva chipuri pentru care există această speranță. Aici însă drama se întetește, nu se potolește: văzându-i pe ei, se naște și în mine o mare poftă de a fi ca ei și de a putea sta în fața vieții cu aceiași ochi ca ai lor [cum i s-a întâmplat lui Azurmendi, care își spunea: „Cât de mult mi-ar plăcea să privesc lumea așa cum o privește acest jurnalist!"], dar îmi dau seama că nu poate fi vorba de o strădanie de-a mea, altfel, la sfârșitul zilei aș merge la culcare doar obosită de a fi numărat fiecare reușită sau eșec [ar fi ca și cum s-ar reduce totul din nou la etică]. Atunci, mă întreb: „Ce rost are?”. În fiecare zi mă mir de cineva care trăiește cu adevăr, care mă atrage și care mă pune în mișcare fiindcă mă face să invidiez modul său de a privi aceleași identice lucruri de care deja m-am săturat la ora opt dimineața. Această atractivitate, de cele mai multe ori, se stinge după două ore, dar uneori chiar mă face să mă pun în mișcare. Așadar mă întreb: ajunge să le urmez? Ajunge să rămân în raport cu aceste prezențe reale care îmi împodobesc zilele și de care mă simt, chiar și numai pentru o clipă, înțeleasă în toate dificultățile mele și în toate dramele mele?»

Răspunsul la această întrebare ridică o problemă de libertate. În fața prezențelor care poartă în sinea lor temeiul speranței, fiecare trebuie, înainte de toate, să decidă dacă urmează dorința de a fi ca ele și de a sta în compania lor sau nu.

4. Experiența și criteriile inimii

Dar cum pot fi recunoscute aceste prezențe pentru ceea ce sunt, pentru ceea ce poartă în sine, pentru adevărata lor valoare, până la sursa diversității lor? E o chestiune care ne vizează pe toți și de care n-au fost scutiți nici apostolii. Ba dimpotrivă, chiar ei au fost primii care au trebuit să înfrunte această situație.

Atunci când prezența lui Isus a început să se impună și renumele său să se răspândească, datorită lucrurilor pe care le spunea și le făcea, au început să circule diferite interpretări ale figurii sale, cu concursul celor care își simțeau subminată puterea, „autoritatea”, adică scribii, fariseii, intelectualii și capii poporului. Cum au putut să înțeleagă, acei primii care l-au urmat, că merita să-l urmeze pe acel om, să se atașeze de el, să parieze toată viața lor pe el?

Cum se poate recunoaște, printre numeroasele chipuri umane asemănătoare, chipul? Ce criteriu putem folosi? Ar trebui să ne fie deja familiar, ar trebui să-l fi învățat deja din experiență. Unicul criteriu adecvat pentru a recunoaște prezențele care aduc o semnificație adecvată vieții este cel cu care natura ne proiectează în comparația universală cu tot ceea ce întâlnim: inima, adică acea totalitate de evidențe și exigențe – de adevăr, de frumusețe, de dreptate, de fericire – care ies la suprafață în noi atunci când ne implicăm în ceea ce trăim. «În experiență, realitatea [...] de care [...] tu ești impresionat, șocat (*affectus*)», spune Giussani, «te face să scoți la iveală criteriile inimii, îți trezește inima care înainte era confuză și dormea, așa că te

trezește față de tine însuși. De acolo începe drumul tău, pentru că ești treaz, critic».²⁸

Sunt criteriile obiective și infailibile care operează în noi, chiar și în pofida propriului eu, și nu ne fac reduceri. Așa cum, în mod dramatic, atestă Pavese. În 14 iulie 1950, după ce a primit Premiul Strega, scrie: «Întors de la Roma de puțină vreme. La Roma, apoteoză. Și cu asta?».²⁹ Era ca și cum s-ar fi adevărit ceea ce el însuși observase cu mulți ani în urmă în jurnalul său: «Este ceva și mai trist decât pierderea idealurilor: îndeplinirea lor».³⁰ Cu mai puțin de un an înaintea morții sale mărturisește: «De câte ori în aceste ultime însemnări ai scris: Și apoi? Începem să fim în colivie, nu?».³¹ În 22 iunie 1950, la aflarea veștii marelui succes, de fapt, a scris: «E o beatitudine. Fără îndoială. Dar de câte ori o voi mai încerca? Și apoi?».³² Ce anume lipsea din viața lui atât de reușită în ochii lumii? 17 august 1950: «Numele nu importă. Sunt ele oare altceva decât nume fortuite, nume întâmplătoare – dacă nu acelea, altele? Rămâne că acum știu care este triumful meu cel mai deplin – și acestui triumf îi lipsește carnea, îi lipsește sângele, îi lipsește viața».³³ Sub greutatea acelei lipse, după zece zile și-a luat viața!

O experiență similară o consemnează Camus în *Carnete* sale în ziua marelui succes: «17 octombrie.

²⁸ L. Giussani, *Si può (veramente?!) vivere così? [Se poate trăi așa (cu adevărat)?, n. tr.]*, Bur, Milano 2011, p. 83.

²⁹ C. Pavese, «14 iulie 1950», în Id., *Meseria de a trăi*, op. cit., p. 453.

³⁰ C. Pavese, «18 decembrie 1937», în *Ibidem*, p. 111.

³¹ C. Pavese, «16 octombrie 1949», în *Ibidem*, p. 431.

³² C. Pavese, «22 iunie 1950», în *Ibidem*, p. 452.

³³ C. Pavese, «17 august 1950», în *Ibidem*, p. 455.

Nobel. Straniu simțământ de copleșire și de melancolie». ³⁴

Nu putem suprima criteriile constitutive ale inimii, exigența de semnificație, de dreptate, de fericire, de iubire. Pot fi, până la un moment dat, reduse la tăcere sau cenzurate, dar nu pot fi extirpate. Se află în miezul experienței. Giussani reclamă dificultățile pe care le avem de a recunoaște că «principiul pentru a judeca experiența este experiența însăși». Dar, subliniază, «dacă n-ar fi adevărat că principiile cu care se judecă propria experiență se află chiar în experiență, omul ar fi alienat, pentru că ar trebui să depindă de altceva decât de sine pentru a se judeca pe sine». ³⁵ Aceste exigențe nu se nasc din ceea ce cineva încearcă, «ci se nasc în om în fața a ceea ce încearcă, în el care se implică în ceea ce încearcă», ³⁶ și judecă ceea ce încearcă.

Criteriul pentru a judeca trebuie să fie «imanent omului, potrivit sugestiei structurii originare»: este vorba despre «criteriul obiectiv cu care natura îl lansează pe om în confruntarea universală, dotându-l cu acel nucleu de exigențe originare, cu acea experiență elementară cu care toate mamele în *același* mod își înzestreză fiii. Și doar aici, în această identitate a ultimei conștiințe, se află depășirea anarhiei», ³⁷ a subiectivismului.

Nu se poate vorbi de experiență, așa cum uneori suntem tentați să facem, identificând-o cu simpla simțire. «Categorია de *experiență* folosită de noi are o

³⁴ A. Camus, *Cernete. 1951-1959*, Ed. RAO, București 2002, p. 518.

³⁵ L. Giussani, *Si può (veramente!?) vivere così?*, op. cit., p. 83-84.

³⁶ *Ibidem*, p. 82.

³⁷ L. Giussani, *Sensul religios*, op. cit., p. 21-23.

valoare absolut critică», afirmă Giussani. Ea nu trebuie înțeleasă ca o «instantaneitate sentimentală», ci ca «locul unde impactul cu realitatea provoacă exigențele constitutive ale inimii omului, dezvoltând căutarea unui răspuns la provocările făcute de realitate». De aici, consecința: «*Experiența* este așadar mediul în care persoana e chemată să verifice dacă faptul lui Cristos – adevărata, marea ipoteză de lucru – e capabil să răspundă la interogațiile declanșate, cu o autenticitate și o completitudine, în ansamblul factorilor, pe care toate celelalte propuneri nu le au». Și imediat adaugă: «CL, de aceea, se propune doar ca și voință de a redescoperi și de a trăi într-un mod cât mai autentic faptul că credința creștină, așa cum s-a păstrat ea în albia ortodoxiei, răspunde mai bine decât oricare altă propunere la exigențele profunde ale omului».³⁸

De aceea, adevăratul dezastru de astăzi este slăbirea conștiinței acestor exigențe, înceteșarea conștiinței proprii identității. Cristos, de fapt, a venit ca să răspundă unor oameni, nu unor «ființe seci ca niște roboți». Cum scrie – am citat deja această frază – Reinhold Niebuhr: «Nimic nu este atât de incredibil precum un răspuns la o întrebare care nu se pune». Iată atunci «unica intenție a CL»: aceea de «a mărturisi rezonabilitatea credinței, credința ca *virtute rezonabilă*, unde prin rezonabil înțelegem – după concepția Sfântului Toma – experiența unei corespondențe dintre propunerea credinței și exigențele structurale ale conștiinței umane».³⁹

³⁸ L. Giussani, «Virtutea rațională a credinței», interviu îngrijit de A. Metall, *30Giorni*, n. 5, 1988, p. 40-41.

³⁹ *Ivi.*

Toată diversitatea evenimentului creștin rezidă în experiența pe care o generează. Faptul întâlnirii cu Isus provoacă în discipoli experiența unei corespondențe fără asemănare: «L-am găsit pe Mesia». Toate celelalte evenimente favorabile, care totuși dorim să ni se întâmple în viață, inclusiv succesul pe care reușim să-l obținem, nu satisfac așteptarea, nu mențin promisiunea, sunt, la urma urmei, sursă de profundă dezamăgire. În fața lor, și noi ne recunoaștem în reacția lui Paese: «Și cu asta?».

Să revenim la problemă. Experiența în sens autentic, ca loc de cunoaștere și de verificare, nu poate fi identificată cu o simplă impresie subiectivă sau cu o reacție sentimentală. Experiența este o «unitate a actului vital ce rezultă dintr-un triplu factor: a) *Întâlnirea* cu un fapt obiectiv [...] independent de persoana care face experiența [...]. b) Puterea de a percepe în mod adecvat semnificația acelei întâlniri [...]. c) *Conștiința corespondenței* între semnificația Faptului de care ne lovim și semnificația propriei existențe [...]. Conștiința acestei corespondențe este cea prin care se verifică acea creștere de sine esențială fenomenului experienței». Într-o experiență autentică sunt așadar implicate în mod obligatoriu «autoconștiința și capacitatea critică a omului».⁴⁰

Este ceea ce, în alt mod, spune profetul Isaia: «De-ai despica cerurile și Te-ai pogori!», adică dacă s-ar întâmpla neprevăzutul, dacă Dumnezeu ar răspunde cu adevărat la așteptarea noastră, «În fața ta s-ar topi munții».⁴¹ Semnul împlinirii promisiunii este

⁴⁰ L. Giussani, *Riscul educativ*, Ed. Corint, București, 2005, p. 71-72.

⁴¹ Is 64,1.

tresărirea, reculul provocat de eveniment. E ceea ce i s-a întâmplat Elisabetei: de îndată ce «a auzit salutul Mariei, copilul a tresărit în pântecul ei».⁴² E aceeași tresărire a lui Ioan și Andrei care, după ce au dat peste Isus și după ce au petrecut cu El toată după-amiaza, le spun tuturor: «L-am găsit pe Mesia!». Este tresărirea pe care a simțit-o și Azurmendi: «Nu mă așteptam să întâlnesc nimic din toate astea în viața mea. A fost o mare surpriză. Cu totul ieșită din comun. [...]; încet, încet, am intrat într-o stare emoțională plină de admirație».⁴³ Tresărirea este semnul reîntâmplării acestui eveniment.

Deci, eu pot recunoaște divinul prezent în anumite prezențe, așa cum Elisabeta l-a recunoscut pe Isus în sânul Mariei, datorită corespondenței cu inima, cu umanitatea mea, pe care o experimentăm în întâlnirea cu aceste prezențe și care se manifestă în «tresărire». Și verificarea unei astfel de întâlniri rezidă în capacitatea sa de a mă introduce în totalitatea realității, de a mă face să abordez orice situație, de a sfida orice circumstanță. Cristos «a adus fiecare noutate, aducându-se pe sine»⁴⁴ – spune Sfântul Irineu –, a adus noutatea fiecărui lucru în parte. Ce experiență or fi trăit primii creștini ca să ajungă să-l descrie pe Cristos așa!

S-a întâmplat și continuă să se întâmple. I s-a întâmplat lunile trecute unui manager dintr-un bar din centrul zonei universitare, frecventat mai ales de studenți.

⁴² Lc 1,41.

⁴³ «Îmbrățișarea», transcriere a interviului televizat acordat de Mikel Azurmendi, realizat de Fernando de Haro pentru Meeting 2020, în J. Carrón, *Vezi doar ceea ce admiri*, op.cit., p. 4.

⁴⁴ Irineu de Lyon, *Adversus Haereses*, IV, c. 34.1.

«Noi, cei din CLU, suntem printre puținii care continuă să meargă la facultate în cele câteva săli de studiu care sunt încă deschise. În fiecare dimineață luăm cafea la pachet de la același bar și m-am împrietenit cu barmanii. Vineri dimineața, verișorul meu a fost ultimul care a intrat și l-a întrebat pe barman, care lucrează în acel bar din 1982, cum merge și el i-a răspuns: „Uite, nu prea este de lucru, dar ca norocul că sunteți voi; eu știu că voi sunteți din CL, se înțelege imediat, pentru că sunteți ca cei de acum treizeci de ani, adică sunteți unicii care dau suflare zonei universitare”. Cum se poate, m-am întrebat, să fi înțeles că suntem din CL și să recunoască același lucru de acum treizeci de ani? Dar, mai ales, cum se poate ca noi, printre care sunt și eu, să fim definiți ca fiind unicii care dau suflare zonei universitare? Motivul nu se află în vreo capacitate de-a noastră. Nu, problema e că am trăit o întâlnire care a gravat, care a marcat permanent inima mea, atât de mult încât, modul meu de a privi aceeași realitate cu a tuturor devine diferit: deci nu e nevoie ca eu să fac lucruri spectaculoase, e suficient să fiu eu însumi. Așadar, în mine a crescut conștiința, încrederea că, la urma urmei, fie e Cristos, fie *nada*, nimic! Și e așa pentru că în experiența mea s-au întâmplat multe fapte care au devenit mereu tot mai mult „mâini zdravene de lipici” care m-au făcut și mă fac să mă lipesc de această companie, astfel încât spun: „Departa de El, unde să mă duc?”. Eu trăiesc în aceste vremuri și, în fața datelor, nu sunt disperat, datorită experienței pe care o fac: este o extindere a credinței mele și asupra viitorului. Arma cu care combat, în cotidianul meu, cu provocarea pe care situația mi-o lansează, e încrederea, credința. Având această certi-

tudine, fără să fac nimic deosebit, dar fiind eu însumi, duc ceva mai mult decât pe mine însumi. Doar acum trăiesc prezentul cu o speranță.»

Pentru barman a fost ușor să recunoască o diversitate în acei tineri, datorită aerului proaspăt pe care-l aduceau în viața lui.

FLOAREA SPERANȚEI

Trebuie să abordăm acum chestiunea cu adevărat spinoasă, care reprezintă punctul cel mai sensibil pentru noi toți, întrucât suntem fii ai culturii așa-zise occidentale.

1. O nevoie de certitudine

Cum putem noi, care trăim în aceste vremuri, în această cultură – mă gândesc mai ales la tineri, care sunt familiari pe de-o parte cu schemele raționalității calculative ale științei și ale tehnicii și, pe de altă parte, trăiesc o suferință structurală pentru tot ceea ce nu este imediat și măsurabil, care are iz de doctrină –, să atingem certitudinea cu privire la Cristos? Azi, această exigență este deosebit de resimțită. Cine are de-a face cu tinerii știe foarte bine acest lucru. Giussani a sesizat acest lucru în avans și această exigență acum a devenit mai puternică. Azi nu mai există niciun imbold inertial spre credința creștină. A scris recent Lucio Brunelli acest lucru în *L'Osservatore Romano*, vorbind despre tinerii din ziua de azi: «Cristos, mort și înviat, salvare a omului. Îi poți urla în față acest adevăr [...], dar acel tânăr te va privi eventual cu [...] indiferență», la fel ca în fața a ceva «de neînțeles».¹ Credința

¹ L. Brunelli, «Le chiese vuote e la fantasia di Dio» [«Bisericile goale și imaginația lui Dumnezeu», n. tr.], *L'Osservatore Romano*, 10 aprilie 2021, p. 9.

creștină nu mai este un fapt social, o premisă evidentă, nu ne mai este încredințată odată cu educația; suntem, așadar, „constrânși” – ca norocul, spun eu – să redescoperim cum se ajunge la ea, suntem într-un fel obligați la o credință rațională, fondată.

Să ne întrebăm: pe ce se baza credința primilor care l-au urmat pe Isus? Același lucru e valabil pentru noi, acum. Chiar de la începuturile operei sale educative, Giussani a resimțit foarte profund urgența raționalității credinței. E un alt mod prin care devine evident harul carismei, relevanța față de exigențele noastre umane de azi (fiind cufundați într-o incertitudine din care nu știm cum să ieșim), harul ce i-a fost dat lui don Giussani. Realitatea care s-a născut din acest har are ca intenție unică – spunea în fragmentul citat – aceea de a mărturisi raționalitatea credinței, cu alte cuvinte a mărturisi că faptul lui Cristos răspunde mai bine decât orice altă propunere la cererile profunde ale umanității noastre. Adeziunea de credință este rațională, de fapt, tocmai în măsura în care evenimentul lui Cristos se revelează ca fiind corespunzător exigențelor structurale ale conștiinței umane. Și «propunerea făcută tinerilor constituie un test foarte clar»² al conștiinței sau al lipsei conștiinței acestei urgențe de raționalitate.

De ce anume este nevoie pentru ca oamenii – tineri și adulți – să poată descoperi raționalitatea credinței? Cu ocazia sinodului despre laici din 1987, Giussani afirma: «Omului zilelor noastre, dotat cu posibilități operaționale cum n-au mai existat niciodată în istorie,

² L. Giussani, «Il ragionevole ossequio della fede», interviu îngrijit de A. Metalli, 30Giorni, op. cit., p. 40.

îi este foarte greu să-l perceapă pe Cristos ca răspuns clar și cert la semnificația ingeniozității sale. Instituțiile adesea nu oferă acest răspuns într-o manieră vitală. Ceea ce lipsește nu e atât repetarea verbală sau culturală a veștii. Omul de azi așteaptă poate inconștient experiența întâlnirii cu persoane pentru care faptul lui Cristos este o realitate atât de prezentă încât viața lor e schimbată. Un impact uman e ceea ce-l poate zdruncina pe omul de azi: un eveniment care să fie ecou al evenimentului inițial, în care Isus își ridică privirea și spuse: „Zaheu, coboară imediat, vin la tine acasă”.³

Experiența unei întâlniri este punctul de pornire. La fel ca acum două mii de ani. Nu poate fi altfel azi, pentru că n-ar mai fi creștinism. «Este marea inversare de metodă care marchează trecerea de la sensul religios la credință: nu mai este o căutare plină de necunoscute, ci surpriza unui fapt petrecut în istoria oamenilor.» Mărturiile citate au arătat acest lucru. «Aceasta este condiția fără de care nu se poate nici măcar vorbi de Isus Cristos. Pe acest drum, în schimb, Cristos devine familiar, aproape tot la fel cum raportul cu propria mamă și cu propriul tată, în timp, devine din ce în ce mai constitutiv pentru sine.» De la experiența întâlnirii cu umanitatea sa – care are chipul, aspectul unor persoane concrete, ale unei anumite companii – suntem călăuziți, datorită corespondenței experimentate, «către marea întrebare despre divinitatea sa».⁴

³ L. Giussani, *L'avvenimento cristiano. Uomo Chiesa Mondo [Evenimentul creștin. Omul Biserica Lumea, n. tr.]*, Bur, Milano 2003, p. 23-24.

⁴ L. Giussani, *La origine della pretezione creștina*, op. cit., p. 6.

Urgența raționalității credinței se referă la oamenii de toate vârstele – copii, tineri, aduți – și la toate stările de viață.

Referitor la această problemă e semnificativ și emblematic ceea ce scrie o studentă: «Problema certitudinii legate de Cristos este o chestiune deschisă pentru mine. După mulți ani în mișcare, momentul Liturghiei și al Împărtășaniei este, pentru mine, un moment de tulburare profundă, pentru că nu mai cred. Le sunt recunoscătoare prietenilor mei din mișcare pentru intensitatea de viață care periodic revine ca să mă recupereze, dar nu pot cenzura faptul că mișcarea se bazează pe faptul „incredibil” al lui Cristos, incredibil pentru mine, pe care eu nu reușesc să-l accept. Mă întreb: cum poate fi acolo, Cristos, cum poate fi în mine? Nu înțeleg unde și în cine este Cristos, dacă noi suntem toți umani și limitați. Asta nu mi se pare scepticism, cred că înseamnă, în sfârșit, că nu mai ascund faptul că anumite lucruri nu mi se leagă și nu mă mai pot preface că nimic n-ar fi. E ca și cum aș fi în fața unei roți de bicicletă: văd toate spițele – spițele umane, toate faptele care mi s-au întâmplat, persoanele –, dar nu reușesc să văd centrul acestor spițe, mi se pare că e totul tras de păr și o autosugestie. Eu văd că iubirea pe care o experimentez vine de la mama mea, de la tatăl meu, de la prietenii mei, uneori mai mult, alte ori mai puțin, și nu prea înțeleg cum se poate ca, la un moment dat, să intre în joc Cristos».

Îi sunt recunoscător acestei prietene pentru îndrăzneala și pentru franchețea solicitării ei. Înainte de toate este semnul că se află într-o companie în care se simte liberă să ridice problemele cele mai radicale. Și, așa cum poate recunoaște fiecare, nu e deloc scontată

existența unui loc în care cineva să poată pune întrebările pe care le are, să se expună, să riște fără frică.

Înainte să intrăm în detalii, aș vrea să propun o altă mărturie care merge în aceeași direcție.

«Sunt niște vremuri foarte dure: mulți se îmbolnăvesc de Covid și mulți suferă de boli „ordinare”, care adesea nu sunt tratate bine deoarece sistemul sanitar nu e la fel de receptiv ca de obicei. Fără a lua în calcul dificultățile economice, care pentru mulți încep să devină semnificative. Frica de a trăi și de a muri mușcă și din trupul și inima celor care aparent nu au probleme importante. Se trăiește ca într-un fel de „suspendare” existențială, care generează anxietate, de-a dreptul angoasă. În această situație e inevitabil să nu te întrebi, mai mult ca înainte, ce anume e cu adevărat esențial. În Școala noastră de comunitate ne punem multe întrebări legate de acest aspect și, dincolo de atașamentele personale și de propriul serviciu, de care în mod natural se atașează fiecare, cu toții cred în esențialitatea comunității de care aparținem. Dar aici apar dubiile, cel puțin în unii dintre noi, cu privire la ce înseamnă cu adevărat. Comunitatea o trăim în fiecare zi, carnal, nu doar în momentul Școlii de comunitate. E casa noastră, e izvorul sfaturilor, al consolării, al susținerii, chiar și concrete. Este locul iubirii fraterne pe care o atingem cu mâna. Marea dificultate, aș zice, e cu Dumnezeu. Unii dintre noi trăiesc fără niciun dubiu raportul cu El. Alții resimt o nevoie sfâșietoare, o nostalgie inexorabilă: credința deci, nu e pentru ei pur și simplu a avea încredere și a se încredința în mâna Lui, ci o căutare. Devenim căutători de Dumnezeu, la fel ca vechiul popor al lui Israel, și ne e frică: dacă e numai o iluzie pe care ne-o construim noi fără nicio bază? Asta

e marea frică! Pe Dumnezeu nu l-a văzut niciodată nimeni, dar putem vedea semnele Lui, după venirea Fiului său, și asta ar trebui să ne fie suficient. Dar cum mă pot consola nu doar pe mine, în bezna fricii cotidiene, ci și pe prietenul care deja suferă concret în trup? Cum îi pot povesti despre Dumnezeu? Cum pot găsi acea pace care îmi permite să înfrunt cu seninătate și încredere orice situație, chiar și cea mai negativă? Cum pot avea încredere în mântuire uitându-mă doar la cei care mă înconjoară, fără să-L văd și să-L ating pe El? Fără Dumnezeu orice lucru își pierde sensul și asta e indiscutabil. Dar cum poate dorința de credință să devină o credință cu adevărat trăită?»

Aceste mărturii exprimă un strigăt. Nu sunt persoane sceptice, ci tineri și adulți care nu se mulțumesc să-și domolească suferința cu un răspuns oarecare. Sunt persoane în care vedem vibrând întrebarea lui Dostoievski: «Un om cult, un european al vremurilor noastre poate crede, să creadă de-a dreptul, în divinitatea Fiului lui Dumnezeu, Isus Cristos?».⁵ Ca toate geniile, Dostoievski a fost profetic, anticipând ceea ce urma să devină urgența tuturor.

Ceea ce cer acești «căutători» e o cale pe care s-o parcurgă ca să ajungă la o certitudine rațională cu privire la ceea ce au întâlnit. Fără această certitudine, mult râvnita speranță nu găsește un temei adecvat și, astfel, pentru libertate devine imposibil să adere până la afecțiune, la însăși realitatea de care acești oameni

⁵ Cfr. F.M. Dostoievski, *I demoni; Tacuini per "I demoni" [Demonii; Carnete pentru „Demonii”, n. tr.]*, Sub îngrijirea lui E. Lo Gatto, Sansoni, Florența 1958, 1011.

s-au ciocnit. Reiese imediat, în mod evident, că problema speranței trimite la certitudinea credinței.

În lumina aceste urgențe existențiale putem surprinde mai conștienți metoda în care ne-a introdus Giussani, ne putem da seama de valoarea sa, evitând astfel s-o îngrădim în sertarele lui „știi deja”, în numele unei anumite familiarități cu conceptele. Dacă-l urmăm, vom putea verifica dacă drumul pe care el îl indică ne duce, pe fiecare dintre noi, de la «dorința de credință» la o «credință cu adevărat trăită».

a) Metoda certitudinii morale

Fiecare, în felul său, resimte necesitatea de a ajunge la certitudine cu privire la Cristos ca să poată sta în fața propriilor exigențe de plinătate, de adevăr, de dreptate și în fața problemelor cu care viața nu încetează să ne solicite. Atunci să ne concentrăm pe solicitarea mărturiilor: cum poate fi cunoscut, recunoscut Cristos cu certitudine? E chestiunea credinței, am spus. Acum, credința este un mod de cunoaștere al rațiunii – și nu un sentimentalism ieftin –: este cunoașterea a ceva ce nu văd, prin intermediul altcuiva; eu nu văd în mod imediat, direct, obiectul, dar ajung să știu despre el printr-un martor. «Cultura, istoria și conviețuirea umană se bazează pe acest tip de cunoaștere care se cheamă credință, [...] cunoașterea unei realități prin intermediul unui martor.» Aici ne interesează să dezvoltăm chestiunea credinței la un nivel particular, «nivelul cel mai înalt al vieții: cel care privește destinul».⁶

⁶ L. Giussani, *Se poate trăi așa?*, Galaxia Gutenberg, Târgu Lăpuș 2010, p. 31-32.

Giussani continuă cu raționamentul său: «Pe Cristos nu îl cunoaștem în mod direct, nici prin evidență, nici prin analizarea experienței», așa cum, acum două mii de ani, Ioan și Andrei nu vedeau în mod direct divinul în acel om peste care dăduseră, Isus din Nazaret. Noi suntem în aceeași situație. Întrucât Cristos este obiectul total al credinței noastre, apare întrebarea: «Cum facem să îl cunoaștem pe Cristos într-atât încât să putem să îi încredințăm»⁷ toată viața? Dacă credința este acea formă de cunoaștere care se bazează pe mijlocirea unui martor, prima problemă se referă la atingerea certitudinii credibilității celui din urmă.

Care este calea de urmat pentru a ajunge la certitudine în privința unei persoane? Printre diferitele metode cu care rațiunea poate ajunge la certitudine în diversele medii ale realității, ceea ce ne interesează în cazul de față este metoda care se referă la comportamentul uman. O metodă conduce de fapt la certitudini matematice, alta la certitudini științifice, o alta la certitudini filosofice, dar există o a patra metodă a rațiunii care duce la niște certitudini cu privire la comportamentul uman, la certitudini morale. Această metodă este oarecum «comparabilă cu cea a genului și a artistului», care ajung la intuiția adevărului pornind de la semne. «Când Newton a văzut căzând faimosul măr, acesta a fost un *semn* care a făcut să pâlpaie ipoteza cea mare. Geniul, dintr-un mic semn ajunge la o intuiție universală. Metoda prin care înțeleg că mama mă iubește, prin care știu cu siguranță că am mai mulți prieteni, nu e fixată mecanic, ci e intuită de inteligență ca unicul sens rațional, unicul motiv

⁷ *Ibidem*, p. 45.

adecvat, pentru a explica faptul că anumite „semne” converg. Multiplicați cât vreți aceste semne, de sute de mii de ori: punctul adecvat al semnelor este că mama mea mă iubește. Mii de indicii sunt convergente în acest punct: unicul sens al comportamentului mamei mele e acesta, „mama mea mă iubește”.⁸

Cu diferite ocazii am folosit exemplul mamei tocmai pentru a scoate în evidență metoda prin care se ajunge la o certitudine cu privire la celălalt: citirea semnelor. Dacă cineva m-ar întreba: «Dar eu din ce anume pot vedea că mama mea mă iubește?», i-aș răspunde: «Poți să vezi asta din semne. Nu toți oamenii fac pentru tine ceea ce face mama ta».⁹ După ce ai văzut multe semne, fiind sincer cu tot ceea ce ai văzut, vei putea recunoaște că tot ceea ce mama ta face pentru tine are o singură explicație, un singur punct de convergență – la fel ca spițele bicicletei despre care vorbea prietena noastră – care se numește iubire. O poți numi X în loc de iubire, dar oricum i-ai zice, comportamentele mamei tale sunt semne ale unei afirmări necondiționate a ființei tale care te face sigur de ea, îți permite să ai încredere în ea. Iubirea nu e ceva ce un detector științific va putea certifica vreodată cu ajutorul vreunei analize sau a vreunui experiment: iubirea este sensul semnelor.

Continuă Giussani: «Demonstrația pentru o certitudine morală este un complex de indicii al cărui unic

⁸ L. Giussani, *Sensul religios*, op. cit., p. 37-38.

⁹ Observă von Balthasar: «Trebuie trezit, în cel care ridică probleme, sensul elementar datorită misterului și respectului față de el. Și, întrucât majoritatea ființelor umane au iubit cel puțin o dată, li se pot aminti anumite legi și experiențe ale iubirii și conduși de aici la iubirea lui Dumnezeu» (H.U. von Balthasar, *Il chicco di grano. Aforismi [Bobul de grâu. Aforisme, n. tr.]*, Jaca Book, Milano 1994, p. 42).

sens adecvat, al cărui unic motiv adecvat e acea certitudine». Se poate numi nu doar «certitudine morală, ci și *certitudine existențială*», întrucât «e legată de momentul în care tu citești fenomenul, adică intuiești ansamblul semnelor. De pildă, eu sunt sigur că cine se află în acest moment înaintea mea nu vrea să mă ucidă; și nici după această declarație a mea persoana din fața mea nu vrea să mă omoare, nici pentru plăcerea de a-mi demonstra că am greșit. E un comportament, o situație care-mi dă această certitudine. Dar nu aș putea afirma această certitudine în ceea ce privește viitorul, schimbându-se datele circumstanțiale!». ¹⁰

În acest punct Giussani ajunge la două constatări importante.

Prima, eu «voi fi cu atât mai îndreptățit să am certitudini asupra ta, cu cât sunt mai atent la viața ta, deci îți împărtășesc viața. În această măsură semnele se multiplică. De pildă, în Evanghelie cine a putut înțelege că în acel moment trebuia să ai încredere? Nu mulțimea care venea pentru a fi vindecată, ci aceia care mergeau cu El și care trăiau împreună cu El. A trăi și a împărți cu altul viața!». ¹¹ Dacă cineva stă acolo și spune: «Frumos!», dar pe urmă pleacă, pierde totul. Dacă nu urmez răsunetul, tresărirea pe care o anumită persoană mi-o provoacă, o pierd, pierd ce e mai bun din ceea ce mi s-a întâmplat. Dacă vezi pe cineva o dată și apoi nu-l mai vezi, percepția de adevăr pe care touși ai avut-o, se poate estompa. Noi am vrea să-nțelegem repede, înainte să ne implicăm, fără să ne punem în joc. Dar cum se poate ajunge la certitudine fără implicare?

¹⁰ L. Giussani, *Sensul religios*, op. cit., p. 38.

¹¹ *Ivi.*

Ar fi o prefăcătorie. În schimb, dacă te implici, dacă urmezi răsunetul experimentat, semnele se înmulțesc și convingerea se aprofundează. Și, cum experiența nu ne înșală, dacă am luat plasă, o să ne dăm imediat seama: «Ah, nu, nu asta e ce am intuit eu».¹²

A doua, invers, subliniază Giussani: «cu cât cineva e mai om, cu atât e mai capabil din puține indicii să aibă certitudini asupra altuia. Acesta e geniul uman, e geniul care e în stare să citească adevărul din comportamentul, din modul de viață al omului. Cu cât umanitatea cuiva e mai puternică, cu atât mai mult are capacitatea să perceapă cu siguranță. „A avea încredere e bine, dar a nu avea e și mai bine”, zice proverbul, dar e o înțelepciune de suprafață, deoarece capacitatea de a avea încredere e proprie omului puternic și sigur. Omul nesigur nu se încrede nici în mama sa. Cu cât cineva e mai uman, cu atât e mai capabil să aibă încredere, deoarece intuiește motivele adecvate pentru a crede în altul».¹³

b) O traiectorie foarte umană

Pentru a cunoaște pe cineva e nevoie de o conviețuire cu acea persoană, am spus. Conviețuirea presupune timp, și doar cine e dispus să investească timpul de care e nevoie va putea ajunge la o certitudine adecvată, rațional întemeiată, cu privire la celălalt.

¹² «Soluțiile <aici> nu se găsesc atât de mult prin raționamente, ci <mai degrabă> prin rațiune, cu adevărul însuși al lucrurilor și prin experiență» (Guillaume de Saint-Thierry, «Natura e valore dell'amore» [«Natura și valoarea iubirii», n. tr.], 31, în Id., *Opere/3*, Città Nuova, Roma 1998, p. 97).

¹³ L. Giussani, *Sensul religios*, op. cit., p. 38-39.

Această conviețuire în timp reclamă, evident, o atenție la semnele pe care acea persoană le oferă despre sine. E o traiectorie foarte umană, care are un punct de pornire inconfundabil. «Atunci când întâlnim o persoană importantă pentru viața noastră, există întotdeauna un prim moment în care presimțim; ceva înăuntrul nostru e constrâns de evidența unei recunoașteri ce nu poate fi evitată: „iată, e el”, „iată, e ea”»¹⁴

În început, se află oarecum deja totul, cum spune expresia «evidența unei recunoașteri inevitabile». Caracterul inevitabil al recunoașterii ne poate face eventual să ne gândim că drumul ar fi deja gata, că s-a atins deja o cunoaștere definitivă. Nu e așa, după cum experiența fiecăruia dintre noi poate confirma. Dacă cineva dorește să atingă certitudinea în ceea ce-l privește pe altcineva, acea evidență este începutul unui parcurs care trebuie realizat. De aceea, don Giussani continuă: «Dar numai spațiul acordat repetării acestei dovezi încarcă această impresie cu o valoare existențială. Adică, numai conviețuirea o face să intre mereu mai adânc și fundamental în noi, până când, la un moment dat, devine certitudine».¹⁵

Problema e aceeași, atât atunci când întâlnim pe cineva important, în sens larg, cât și atunci când îl întâlnim pe Cristos, compania creștină. Pentru Ioan și Andrei, pentru Petru și ceilalți, a fost necesar acest drum progresiv de cunoaștere, alcătuit din repetări, din semne care se acumulau, la fel ca pentru noi. «Iar această cale a „cunoașterii” va primi în Evanghelie

¹⁴ L. Giussani, *La originea pretenției creștine*, op. cit., p. 64.

¹⁵ *Ivi.*

multe alte confirmări, va avea, adică, nevoie de mult sprijin, ca dovadă că acea formulă „și discipolii săi crezură în el” se repetă de mai multe ori, până la sfârșit». Nu putem, și nici nu e avantajos să evităm asta. «Acea cunoaștere va fi o persuasiune care va avea loc încetul cu încetul și nici un pas succesiv nu îi va infirma pe cei precedenți: și înainte crezuseră. De la conviețuire va deriva o confirmare a acelei excepționalități, a acelei diversități care încă din primul moment îi impresionase. Prin conviețuire o astfel de confirmare devine mai puternică.»¹⁶

Distanța dintre prima percepție, prima impresie plină de evidență, și certitudine implică traiectoria «convingerii într-o repetare succesivă de recunoașteri, cărora trebuie să li se dea un spațiu și un timp ca să se întâmple». E o lege care nu prevede excepții. «Este atât de adevărat faptul că pentru cunoașterea unui obiect este nevoie de un spațiu și un timp, încât cu atât mai mult această lege nu poate fi infirmată de un obiect care se pretinde a fi unic. Și aceia care au fost primii care au întâlnit acea unicitate au trebuit să urmeze această cale.»¹⁷ Și pentru noi este necesară această cale. Fiecare poate decide dacă o parcurge sau renunță la ocazie. Totul se joacă în disponibilitatea cu care, dând curs corespondenței, ecoului, tresăririi inițiale pe care am avut-o în întâlnire, îi verificăm însemnătatea, fără forțări, acordându-ne timpul necesar pentru dobândirea unei certitudini.

¹⁶ *Ibidem*, p. 64-65.

¹⁷ *Ibidem*, p. 65.

c) O prezență incomparabilă

E fix la fel cum se întâmplă într-o relație de iubire. De câtă conviețuire are nevoie un copil ca să ajungă la certitudinea că mama lui îl iubește și că poate avea încredere în ea? În mod normal nu luăm în calcul acest proces, dar asta numai pentru că se derulează pe nesimțite. Același lucru se întâmplă în conviețuirea cu Cristos, cu realitatea umană a prezenței Sale azi: suntem copleșiți în fiecare zi nu doar de gesturi, semne, similare celor de care e în stare o mamă, dar și de gesturi care au în ele o diversitate față de cele pe care oricare mamă le-ar putea oferi în mod natural.

Să citim din Evanghelia după Marcu: «Și intrând iarăși în Capernaum, după câteva zile s-a auzit că este în casă. Și îndată s-au adunat mulți, încât nu mai era loc, nici înaintea ușii, și le grăia lor cuvântul. Și au venit la El, aducând un slăbănog, pe care-l purtau patru inși. Și neputând ei, din pricina mulțimii, să se apropie de El, au desfăcut acoperișul casei unde era Iisus și, prin spărtură, au lăsat în jos patul în care zăcea slăbănogul. Și văzând Iisus credința lor, i-a zis slăbănogului: „Fiule, iertate îți sunt păcatele tale!”. Și erau acolo unii dintre cărturari, care ședea și cugetau în inimile lor: „Pentru ce vorbește Acesta astfel? El hulește. Cine poate să ierte păcatele, fără numai unul Dumnezeu?”. Și îndată cunoscând Iisus, cu duhul Lui, că așa cugetau ei în sine, le-a zis lor: „De ce cugetați acestea în inimile voastre? Ce este mai ușor a zice slăbănogului: ‘Iertate îți sunt păcatele’, sau a zice: ‘Scoală-te, ia-ți patul tău și umblă?’ Dar, ca să știți că putere are Fiul Omului a ierta păcatele pe pământ, a zis slăbănogului: Zic ție: Scoală-te, ia-ți patul tău și mergi la casa ta”.

Și s-a sculat îndată și, luându-și patul, a ieșit înaintea tuturor, încât erau toți uimiți și slăveau pe Dumnezeu, zicând: „Asemenea lucruri n-am văzut niciodată!”¹⁸

Vindecarea paralticului îi lasă fără cuvinte pe cei prezenți: «Toți erau uimiți». Dar însemnătatea acestui sentiment de uimire este amplificată de «pretenția» de a ierta păcatele: «Dar, ca să știți că putere are Fiul Omului a ierta păcatele pe pământ, a zis slăbănogului: Zic ție: Scoală-te, ia-ți patul tău și mergi la casa ta». Isus învață recunoașterea unui lucru prin alt lucru. Și în cei care asistă la miracol se deschide o breșă: «erau toți uimiți și slăveau pe Dumnezeu». Ceea ce au văzut este un semn care trimite spre Dumnezeu, care acționează prin excepționalitatea prezenței pe care o au în fața lor și care-i face să exclame: «Asemenea lucruri n-am văzut niciodată!». Să ne punem așadar în locul lui Petru, Ioan, Andrei și al celor care, stând toată ziua cu Isus, Îl vedeau vindecând un paraltic, redând vederea orbului din naștere, calmând furtuna în timp ce erau pe barcă. Nu numai atât. El avea asupra lor și asupra altor persoane, asupra realității întregi, o privire diferită de a oricui altcuiva: incomparabil de umană. Se aflau în fața unor semne atât de concrete și ireducibile precum cele ale unei mame, dar, în același timp, incomparabile cu acestea: erau semnele unei excepționalități, ale unei prezențe care corespundea inimii lor ca nimic altceva. Și ei, ca alții, mai mult decât alții, spuneau: «Asemenea lucruri n-am văzut niciodată!».

Există un moment al drumului discipolilor în care certitudinea pe care ei o dobândiseră în privința persoanei, conștiința unicității sale, devin explicite. Să re-

¹⁸ Mc 2,1-12.

parcurgem modul în care Giussani ne face să retrăim acel moment.

În ziua aceea Isus era urmat de o mare mulțime care «pentru a-L asculta vorbind nu își mai aducea aminte nici să mănânce, nu mai simțea nici oboseala». Oamenii îl urmau deja de aproape trei zile. Ajuns în vârful dealului, Isus «văzu această mulțime de oameni care acoperea tot dealul ... „și i s-a făcut milă de ei”. [...] Astfel zise apostolilor: „Spuneți-le tuturor să se așeze”. S-au așezat și i-a săturat pe toți. În fața acestui ultim gest, în cei care mergeau după el ca să-l audă vorbind, atât de cuprinși erau de un șarm irezistibil, «exaltarea a ajuns la maxim și toți începură să-i strige lui Cristos precum regelui care ar fi trebuit să vină». A doua zi era sâmbătă și el obișnuia să meargă la sinagogă. În sâmbăta aceea «lectura din Biblie se referea la momentul când evreii, în deșert, fuseseră hrăniți de Dumnezeu cu mană. Și Isus spuse: „Părinții voștri au mâncat mană în pustiu și au murit. Eu vă aduc o mană, eu vă aduc pâinea cea vie care s-a coborât din cer. Dacă mănâncă cineva din această pâine, va trăi în veci”. [...] „Vă voi da să mâncați carnea mea, și sângele meu ca băutură. Și cine va mânca această pâine și cine va bea din acest sânge, va trăi pentru totdeauna”». La auzul acestor cuvinte, reacția celor prezenți, cu cărturarilor și fariseii în frunte, explodează cu violență: «„Ați auzit? E nebun, e nebun! Cine poate să-și dea trupul drept hrană și sângele său drept băutură? E nebun, e nebun!”». [...] Încet, încet lumea i-a urmat pe farisei și pe scribi și au ieșit toți din sinagogă». Dar un grup mic a rămas: grupul celor doisprezece. Rămăseseră în tăcere. Isus se uită la ei: «„Nu cumva vreți să plecați și voi?”». Nu atenuează ceea ce părea de neconceput în

ceea ce zicea, ci insistă: „Nu cumva vreți să plecați și voi?”. Atunci Simon, ca de obicei, s-a făcut purtătorul de cuvânt al tuturor, și, impetuos, a zis: „Învățătorule, nici noi nu înțelegem ceea ce spui, însă dacă plecăm de la tine, la cine să mergem? Tu ai cuvintele – adevărata traducere ar trebui să fie aceasta – care corespund inimii, care dau sens vieții”. Ce înseamnă cuvinte care corespund inimii? Cuvinte întemeiate. Rațiunea este descoperirea corespondenței. [...] „Acest lucru nu îl înțeleg, însă dacă plec de la El nimeni nu îmi mai vorbește pe placul inimii”¹⁹.

Reacția lor imediată a fost, deci, exprimată prin cuvintele lui Petru: «„Trebuie să te urmăim pentru că ești unica persoană, unicul caz atât de excepțional, în care cineva vorbește într-un fel mereu corespunzător inimii. Iar dacă acum spui un lucru diferit înseamnă că noi, acum, nu îl înțelegem. Ni-l vei explica, îl vom înțelege mâine, însă nu putem să te părăsim pentru că nu înțelegem acest cuvânt”. [...] Și, de fapt, cine a plecat s-a contrazis pe sine însuși, a plecat contrazicându-se pe sine însuși». Care este cea mai rațională poziție? «Lucrul corect este ceea ce au făcut Petru și ceilalți prieteni ai săi, oricum l-au urmat: „Chiar dacă nu înțelegem nici noi, nimeni nu vorbește pe placul inimii umane ca tine, dar dacă plecăm de la tine, la cine să mergem? Viața nu mai are sens”». Aceasta este, subliniază Giussani, «originea unei atitudini afective. Ceilalți au plecat refuzându-l, în ciuda a ceea ce au văzut și auzit; acest grup a rămas, aderând la El, urmându-l: este începutul noțiunii de ascultare care se naște [...] ca atitudine rațională. [...] Însă era corect

¹⁹ L. Giussani, *Se poate trăi așa?*, op. cit., p. 134-137.

să-l urmeze, pentru că altfel ar fi trebuit să renege toate lunile precedente în care fuseseră cu El, timp în care ajunsese să fie evident că acel om era un om diferit de ceilalți». ²⁰

Se vede clar drumul parcurs de discipoli, datorită căruia s-au legat tot mai mult de El. Erau în fiecare zi tot mai „cuprinși”. Isus devenise centrul afectiv al vieții lor. «Viața omului constă în afecțiunea care o susține în mod principal și în care omul își găsește cea mai mare satisfacție.» ²¹ E același drum determinant pe care suntem chemați și noi să-l parcurgem. Mi-am amintit de multe ori anii aceștia de o frază pe care mi-a zis-o Giussani într-o anumită împrejurare: «Uite, Julián, că la urma urmei, diferența e între cine a făcut o muncă stabilă și cine nu».

d) Credința este recunoașterea unei Prezențe

Cu cât se înmulțeau semnele excepționalității Sale, cu atât simțeau mai mult explodând în ei o întrebare paradoxală, fiindcă știau despre El tot ceea ce se putea ști, o întrebare la care nu erau în măsură să răspundă însă la care era necesar să poată răspunde: «Dar cine e acesta?» ²² Ea era provocată de uimirea continuă în fața excepționalității prezenței Sale. În experiența conviețuirii cu Isus ieșea tot mai mult la iveală un factor al realității aceluși om pe care nu reușeau să și-l explice,

²⁰ *Ibidem*, p. 138-140.

²¹ Sfântul Toma d'Aquino, *Summa Theologiae*, II, IIe, q. 179, a. 1.

²² Cfr. Mt 8,27.

oricâte tentative ar fi făcut, dar pe care, în același timp, nu-l puteau elimina.

La un moment dat, în timp ce se adunau în împrejurimile Cezareii lui Filip, Isus le spune: «Cine zice lumea că sunt?». Au răspuns: «Unii spun că ești Ioan Botezătorul, alții că ești Ilie, alți Ieremia sau unul dintre profeți». Imediat după, Isus le pune și lor aceeași întrebare: «Dar voi, cine spuneți că sunt?». De această dată Petru luă cuvântul cu multă decizie: «Tu ești Cristosul, Fiul lui Dumnezeu cel viu».²³ Atunci când Petru spune aceste cuvinte, observă Giussani, el repetă «probabil, chiar dacă încă nu deținea pe deplin semnificația, ceva ce auzise spunând pe însuși Isus».²⁴ Să ne întrebăm: de ce face asta, de ce repetă cuvintele pe care acel om le spusese despre sine? Le repetă, și le însușește, fiindcă pentru el era deja clar, după cei trei ani trăiți cu Isus, după numeroasele semne primite, că dacă nu putea avea încredere în acel om, nu putea avea încredere nici în el însuși. Datorită certitudinii dobândite despre Isus, acceptă ca fiind adevărat ceea ce El spune despre sine. Iată, aceasta este credința: «a recunoaște ca adevărat ceea ce o Prezență istorică zice despre sine»,²⁵ a adera la prezența Sa afirmând ca adevărat ceea ce El spune. «Credința este un act al rațiunii mișcate de excepționalitatea unei Prezențe, care-l face pe om să zică: „acesta care vorbește este demn de crezare, nu zice minciuni, accept ceea ce zice”».²⁶

²³ Mt 16,15-16.

²⁴ L. Giussani, *La origine a pretenției creștine*, op. cit., p. 92.

²⁵ L. Giussani-S. Alberto-J. Prades, *Generând urme în istoria lumii*, op. cit., p. 27.

²⁶ *Ibidem*, p. 28.

După două mii de ani, noi suntem în aceeași situație. La fel ca Petru și ceilalți prieteni care aveau de-a face cu omul Isus din Nazaret – nu era o viziune, era un om – așa și noi, acum, avem de-a face cu realitatea umană prin care Cristos devine prezent, cu compania care este Corpul său în istorie, Biserica, în funcție de chipul prin care ea ne-a atins. Și noi, datorită experienței pe care o facem cu privire la această companie, datorită schimbării umane pe care o vedem atestată în cei care aparțin acestei companii cu simplitate, datorită bucuriei și a gratuității pe care o vedem înflorind în ea, în pofida tuturor limitelor fiecăruia, cu fragilitatea și mizeria fiecăruia, putem spune: există «există ceva în experiența noastră care vine de dincolo de ea: imprevizibil, misterios, dar în interiorul experienței noastre»; «există un factor aici înăuntru, există un factor care decide în privința acestei companii, a anumitor rezonanțe din această companie, așa de surprinzător încât dacă nu afirm altceva nu dau dreptate experienței, căci rațiunea înseamnă afirmarea realității experimentabile în funcție de totalitatea factorilor care o compun, a tuturor factorilor. Poate exista un factor care o compune, al cărui ecou se percepe, al cărui rod se simte, al cărui consecință se observă, însă nu poate fi observat în mod direct; dacă eu zic: „Înseamnă că nu există”, greșesc, deoarece elimin ceva care aparține experienței, și atunci nu mai este rezonabil.»²⁷

Și cu care instrument putem cunoaște acest factor? Cu acea inteligență a realității pe care o numim credință. «Credința e o formă de cunoaștere care e dincolo de limita rațiunii», care «surprinde un lucru pe

²⁷ L. Giussani, *Se poate trăi așa?*, op. cit., p. 263-264.

care rațiunea nu poate să-l perceapă». Credința, spune Giussani, «e un act de cunoaștere care percepe Prezența a ceva ce rațiunea n-ar ști să perceapă, dar care totuși trebuie afirmat, altfel s-ar evita, s-ar elimina ceva din interiorul experienței, *indicat* de experiență». Faptul că Cristos e aici, acum, printre noi, acest lucru «rațiunea nu poate să perceapă așa ceva la fel cum percepe faptul că ești acum aici, e clar? Însă nu pot să nu admit că există».²⁸

Problema credinței se pune azi, la fel ca acum două mii de ani, odată cu apariția aceleiași întrebări: «Cine este acesta?». Este întrebarea «care se naște în inima cuiva, chiar dacă n-o formulează în cuvinte, văzând o anumită persoană sau anumite persoane sau o anumită comunitate sau un anumit mod de a trăi. „Cum fac să fie așa?”».²⁹ Este întrebarea implicită, nerostită, a celui barman în fața studenților care îi frecventează barul, dar este întrebarea care a apărut mai ales în noi în fața realității umane de care ne-am ciocnit. Fiecare să-și caute propriile răspunsuri! Dar dacă ele nu sunt în stare să explice noutatea umană pe care totuși o vedem, la care luăm parte, e rațional, coerent cu tot drumul parcurs, să te deschizi în fața răspunsului – imposibil de conceput de noi – care ne este oferit de către tradiția vie a Bisericii, de compania întâlnită: «Suntem așa pentru că printre noi e prezent Cristos». Biserica se propune ca fiind prelungirea lui Cristos în timp și spațiu, ca locul și semnul prezenței Sale,³⁰ și noi, la fel ca Petru, în baza acelei excepționalități constatate, a

²⁸ *Ibidem*, p. 264.

²⁹ L. Giussani, *Si può (veramente?) vivere così?*, op. cit., p. 130-131.

³⁰ L. Giussani, *De ce Biserica*, op. cit., p. 264.

corespondenței inimaginabile experimentate, a certitudinii dobândite, datorită intensității harului Său, îl putem recunoaște pe Cristos prezent în această realitate umană, putem face să devină ale noastre cuvintele pe care Petru le-a rostit primul.

e) Atunci, de unde derivă umbra asupra adevărului?

Atunci când cineva a parcurs această traiectorie, așa cum mulți dintre noi au făcut, de ce mai rămâne încă incertitudinea?

Adesea noi atribuim incertitudinea noastră unei lipse de semne sau unei fragilități a evidenței sau, chiar mai mult, incoerenței noastre cu privire la evidența percepută. Dar, observă Giussani, «umbra asupra adevărului nu derivă din lipsa de evidențe sau de rațiuni, ci mai degrabă din lipsa de afecțiune față de acesta – întotdeauna, absolut întotdeauna –, pentru că adevărul are în sine, poartă în sine propria-i evidență, o poartă chiar pe mutră». Adevărul se descoperă «exact ca și atunci când unul este surprins, pe stradă, când trece o femeie frumoasă. Spune: „Ce frumoasă e!”. Are aceeași origine și e la fel de imediat; nu există posibilitatea unei tergiversări dialectice, așa e! Adevărul poartă în sine, pe chipul său, evidența, evidența de sine însuși». De aceea incertitudinea care se insinuează între noi «nu are rațiuni», nu are ca «obiect direct» conținutul anunțului, e mereu indirectă, «este plictiseala, lipsa de chef, oboseala, efortul pe care ar trebui să-l facem în fața adevărului cert care ne-a brăzdat orizontul»: incertitudinea se introduce ca o «minciu-

nă», și «minciuna este o atitudine ce ține de etică», e o poziție pe care o luăm, «nu e un act al inteligenței». ³¹

Nu poate exista certitudine cognitivă fără simpatie pentru realitate, fără uimire și implicare afectivă, fără o «sinceritate activă»³² față de obiectul luat în vedere, fără un *affectus*, fără o emoție profundă. «Cunoașterea implică o afectiune, implică un ecou care se numește afectiune, *affectus*. Suflul nostru este *touché*, este atins: adevărata cunoaștere este totalitatea acestor doi factori.»³³

O documentare prețioasă a tuturor acestor lucruri o putem găsi în acele «momente ale persoanelor» în care ele sunt cu atât de cuprinse de un eveniment încât nu pot bloca afectiunea pentru adevărul care se întâmplă în fața lor.

«Dragă Julián, luni, în timpul întâlnirii cu studenții, în timp ce întrebai pe cel care intervenea: „Dacă Isus ar veni acum și te-ar întreba: ‘Mă iubești tu?’, ce i-ai răspunde?», m-am regăsit cu toată ființa mea, înainte de cuvinte, strigând – mișcată până la lacrimi –: „Da”, eu răspund da. Am resimțit în mine un ecou care lăsa tot restul în fundal și mă umplea doar de dorința de a putea ceda în fața celui „da”. Această reacție în mine n-a fost mereu acolo. Mi se întâmpla încontinuu în acea lună în care am hotărât să încep drumul de verificare al vocației virginității, în urmă cu un an: nu înțelegeam multe lucruri, eram plină de

³¹ L. Giussani, *Uomini senza patria (1982-1983)*, op. cit., p. 255-256.

³² L. Giussani, *Sensul religios*, op. cit., p. 53.

³³ L. Giussani, *Si può (veramente?!) vivere così?*, op. cit., p. 61. Afirmă Evdokimov: «Pentru omul modern greutatea depinde de separarea dintre inteligență și inimă, dintre cunoaștere și judecăți de valoare» (P. Evdokimov, *Le età della vita spirituale [Vârstele vieții spirituale, n. tr.]*, Il Mulino, Bologna 1968, p. 219).

întrebări, am pus în dubiu de nenumărate ori ceea ce totuși recunoscusem, dar, în continuare, în fața lucrurilor mari care mi se întâmplau, exploda dorința de a putea răspunde „da”. E ceva ce iese din mine înainte să știu să explic; înainte ca eu să pot pune în ordine faptele, amintirile, gândurile, persoana mea a răspuns deja: „Da”. Devine tot mai interesant, pornind de aici, să privesc din nou toate faptele vieții mele din care a țâșnit acea reacție, acea afecțiune, clarificând istoria, drumul, amplificând astfel uimirea și recunoștința. Dar deja simplul fapt că există în mine acel ecou este un indiciu pentru mine al adevărului care se întâmplă și care mă atrage.»

Cine a ajuns la certitudinea credinței poate înfrunta întrebarea despre speranță. De unde se naște speranța?

2. Certitudinea credinței este sămânța certitudinii speranței

Scrive Péguy: «Pentru a spera, copila mea, trebuie să fi foarte fericită, trebuie să fi obținut, să fi primit un mare har». ³⁴ În mărturiile pe care le-am citit asta transpare: întâmplarea unui har care ne face să tresărim și care trezește speranța.

Care este harul cel mai mare pe care l-am primit? Întâlnirea cu Cristos, care «a adus fiecare noutate aducându-se pe sine», noutatea fiecărei circumstanțe, a fiecărui raport, a fiecărei situații. Am întâlnit o prezență care ne-a făcut să tresărim, am fost priviți cu o

³⁴ Ch. Péguy, *I Misteri [Misterele, n. tr.]*, Jaca Book, Milano 1997, p. 167.

duioșie necunoscută, îmbrățișați și iertați dincolo de orice imaginație.

Atunci când cineva a văzut noutatea pe care Cristos o introduce în viață, atât de mult încât a ajuns la recunoașterea certă a prezenței Sale, nu poate să nu se regăsească în experiența sfântului Paul: «Deci ce vom zice noi în fața tuturor acestor lucruri? Dacă Dumnezeu este pentru noi, cine va fi împotriva noastră? El, care n-a cruțat nici chiar pe Fiul Său, ci L-a dat pentru noi toți, cum nu ne va da fără plată, împreună cu El, toate lucrurile? Cine va ridica pâră împotriva aleșilor lui Dumnezeu? Dumnezeu este Acela care-i socotește neprihăniți! Cine-i va osândi? Hristos a murit! Ba mai mult, El a și înviat, stă la dreapta lui Dumnezeu și mijlocește pentru noi! Cine ne va despărți pe noi de dragostea lui Hristos? Necazul sau strâmtorarea sau prigonirea sau foametea sau lipsa de îmbrăcăminte sau primejdia sau sabia? După cum este scris: „*Din pricina Ta suntem dați morții toată ziua; suntem socotiți ca niște oi de tăiat.*” Totuși în toate aceste lucruri noi suntem mai mult decât biruitori, prin Acela care ne-a iubit».³⁵

Cine a experimentat compania sa, cine a recunoscut că El și-a dat viața pentru noi, privește totul cu această Prezență în privire: «Căci sunt bine încredințat că nici moartea, nici viața, nici îngerii, nici stăpânirile, nici puterile, nici lucrurile de acum, nici cele viitoare, nici înălțimea, nici adâncimea, nici o altă faptură nu vor fi în stare să ne despartă de dragostea lui Dumnezeu, care este în Isus Cristos, Domnul nostru».³⁶

³⁵ Rom 8,31-37.

³⁶ Rom 8,38-39.

Așadar, de unde se naște speranța? Speranța se naște din recunoașterea lui Cristos prezent într-o diversitate umană, e ca o floare a credinței. E simplu. Să ne gândim la certitudinea unui copil cu privire la mama sa, recunoscută ca o prezență bună. Copilul nu se va putea gândi la viitor, la ziua care va veni, decât bazându-se pe certitudinea prezenței mamei sale, pe certitudinea că mama va exista mereu pentru el, orice s-ar întâmpla. Ceea ce e valabil pentru un copil, e valabil pentru fiecare dintre noi.

«Adesea speranța mea înseamnă să nu se întâmple nimic rău. Spun: „Să sperăm”, exprimând o încredințare generică și un pic superstițioasă a cuiva care „speră” să-i meargă bine. Dar această poziție nu face față, pentru că, de fapt, noi nu suntem niciodată feriți de nimic. O dată vorbeam cu fiica mea de șapte ani de posibilitatea de a-i revedea pe părinții mei, care locuiesc departe, și exclamasem: „Să sperăm!”. Ea a surprins tot scepticismul meu cu privire la posibilitatea de a se putea întâmpla așa ceva și a replicat. „Mama, dacă speri spunând așa, înseamnă că nu crezi”. Avea dreptate: speranța are legătură cu o certitudine. Care? De ce certitudine am nevoie ca să sper? De certitudinea că, orice mi s-ar întâmpla mie și celor dragi mie, n-ar câștiga întunericul, suferința și disperarea n-ar învinge. De această certitudine am nevoie acum. Copiii mei sunt un exemplu viu al acestui lucru. Pentru ei viața e mereu un prezent care privește cu siguranță la momentul ce urmează. Nu se tem aproape niciodată de nimic, decât de întuneric. Dar sunt liniștiți pentru că suntem noi acolo. Fix, dar eu?»

Iar noi ne putem gândi cu pozitivitate la viitor, orice s-ar întâmpla, doar în baza recunoașterii lui Cristos,

această Prezență care a pătruns în viața noastră printr-o întâlnire, care nu ne abandonează niciodată – așa cum am putut experimenta și în timpul pandemiei –.

Speranța izvorăște, aproape fără să ne dăm seama, ca floare a credinței, derivă adică din certitudinea lui Cristos prezent, sfidând orice dubiu ar intra în noi. «Marele har din care se naște speranța este certitudinea credinței; certitudinea credinței este sămânța certitudinii speranței.» Ea crește, așadar, în funcție de timpii unei semințe. «Sămânța asta mică, pe care ai plantat-o, doar la anul, în septembrie, va începe să crească și doar peste vreo patru sau cinci ani o să-nceapă să arate ca plăntuța aia cu trăsături gingașe și ciudate.»³⁷

Pentru a spera «trebuie să fi primit un mare har», harul certitudinii într-un prezent: putem să apreciem mai clar cât de determinant este acest lucru în contextul actual. «Nimeni nu are siguranță în prezent; toți au această certitudine în prezent atunci când nu se gândesc; dacă se gândesc ... nu mai au nicio certitudine.» Mulți se vor putea simți reconfortați de bani, de carieră, de sănătate, dar dacă cineva le pune serios o întrebare cu privire la aceste lucruri, își dau seama de cât de rară e o «certitudine adevărată care să se refere la semnificația ultimă a existenței». Și totuși, «ceea ce face loc, în timp, unei certitudini asupra viitorului, este [doar] certitudinea unui prezent, adică a unei semnificații în prezent».³⁸

«Chiar de la începutul acestei pandemii m-am temut datorită unei probleme de sănătate pe care o

³⁷ L. Giussani, *Se poate trăi așa?*, op. cit., p. 182.

³⁸ *Ivi.*

am de mult și care mă face să fiu printre cei care se definesc ca fiind „subiecți cu risc”. Perioada verii a făcut să credem că totul ar fi un pic mai mult sub control. Apăruse de asemeni știrea legată de vaccin și eu mi-am spus: „Sunt în siguranță! Nu mai trebuie să mă tem”. Îmi pusesem deci speranța în vaccin. În schimb, totul s-a dat peste cap cu puțin timp după. Am rămas însărcinată și nu m-am vaccinat (datorită riscurilor la care m-aș fi expus, după părerea medicului, căruia m-am adresat urmând recomandările autorităților sanitare italiene). Soțul meu, ca noroc, a găsit un alt loc de muncă, dar asta nu-i permite să stea acasă ca anul trecut. În plus, orașul meu, în acest nou val de Covid, a atins recordul ca incidență. Dar atunci, mi-am zis, unde e speranța mea? În timpul zilelor mele, îmi pun des această întrebare, care e ca o relansare pentru a face o muncă de verificare în ceea ce mi se întâmplă și mă înconjoară. Această întrebare mă face să repornesc. Când, de exemplu, eu și soțul meu, amândoi fricoși din fire, ne lăsăm cuprinși de anxietate, e suficient uneori să ne repetăm: „Există speranță?”, ca să ne uităm din nou la altceva, sau, mai bine zis, la Altceva care s-a întâmplat în viața noastră și care ne-a cuprins. Și atunci îi cerem Lui, Celui care este speranța! Acesta a devenit pentru noi o muncă zilnică de verificare. Un episod m-a făcut să înțeleg mai bine problema speranței. Recent, primul meu copil, cu deficiențe din naștere, a împlinit opt ani. În seara aceea, le-am cerut copiilor noștri, înainte de-a mânca tortul, o rugăciune diferită de obicei: fiecare trebuia să exprime un motiv pentru care să mulțumească. Fiul meu de opt ani, sărbătoritul, a spus: „Eu îi mulțumesc lui Dumnezeu pentru exis-

tența mea, fiindcă voiam să mă nasc, voiam să fiu!”. Auzind acele cuvinte, eu și soțul meu ne-am aruncat rapid o privire: mintea a fugit la sarcina cu acest copil, la momentul în care am aflat că avea o malformație rară. M-am gândit la toate presiunile medicilor ca să întrerup sarcina și la cunoștii care ne spuneau că a aduce pe lume un asemenea copil înseamnă să-l condamni la nefericire. După opt ani, același copil ne-a zis aceste cuvinte, atât de puternice și pătrunzătoare pentru inima mea de mamă. Asta m-a scuturat așa de tare și m-a mișcat, încât și eu i-am mulțumit lui Dumnezeu pentru da-ul pe care eu și soțul meu, prin har, l-am spus vieții lui. Și am și înțeles că există speranță! Speranța există mereu, chiar și în situațiile cele mai complicate, pentru că viața, realitatea e pozitivă, e pentru un bine! Atunci și Coronavirusul, situațiile dramatice, de efort, de limită, nu-mi pot lua speranța de a spune că în realitate există o pozitivitate profundă, fiindcă Altcineva o face. Altcineva care se ascunde în aparența lucrurilor și care nu mă abandonează niciodată, mi-a venit în întâmpinare și mă cuprinde în fiecare zi cu duioșie, prin iubirea gratuită a soțului meu, a copiilor mei, prin faptele care se întâmplă și prin această companie a noastră, care mă ajută spunându-mi: „Uite că dincolo de nori, e soarele”.

Aceasta este rațiunea profundă a ipotezei de muncă pe care ne-am dat-o ca să înfruntăm pandemia: «A trăi mereu intens realul». Cine a urmat-o va putea recunoaște dacă a verificat-o din speranța pe care o va regăsi în sine, în contextul în care se află, așa cum a comunicat cea care a scris scrisoarea. Tocmai pentru ceea ce are de trăit fiecare, ne-am putea întreba: lunile astea au fost o închisoare pentru noi sau am făcut ex-

periența de a fi liberi după «gratiile» izolării, așa cum a fost pentru cardinalul van Thuan?³⁹

«Speranța este certitudinea în viitor, care se sprijină pe certitudinea unui prezent.»⁴⁰ Acesta este un alt mod de a concepe speranța, nu dezechilibrat pe imaginația unui viitor, ci sprijinit pe certitudinea unei prezențe: aici raportul cu viitorul e determinat cu totul de experiența Cuiva prezent. Se poate privi viitorul cu pozitivitate doar pe baza unui prezent, datorită căruia, deja experimentăm această pozitivitate ireductibilă: dacă promisiunea nu începe să se împlinească acum, nu e credibilă. Certitudinea destinului se bazează pe certitudinea unui prezent. Problema este așadar atingerea certitudinii acestui «prezent». Toată consistența speranței se bazează pe credință.

Cine a ajuns la această certitudine experimentează un alt mod de a înfrunta chiar și șocurile cele mai tulburătoare.

«În preajma Crăciunului, una dintre ficele noastre, foarte tânără, a fost diagnosticată cu o tumoră. În fiecare dimineață mă trezesc cu o mare apăsare în suflet și chiar din prima clipă de când devin conștientă de mine, mă încredințez. În fiecare dimineață mă pun din nou în genunchi. Repornesc de acolo, de la raportul cu Misterul. Nu știu cum aș putea trăi altfel. Departe de Tine unde aș putea merge? Repornesc de la a fi fică iubită de un Tată bun. Îmi dau seama în clipă că sunt cu totul nevoiașă, că totul este dar, și atunci mă descopăr recunoscătoare. Totul e amplificat, ne-

³⁹ Cfr. T. Gutiérrez de Cabiedes, *Van Thuan. Libero tra le sbarre [Va Thuan. Liber în spatele gratiilor, n. tr.]*, Città Nuova, Roma 2018.

⁴⁰ L. Giussani, *Se poate trăi așa?*, op. cit., p. 183.

voia mea de iubire față de mine și față de toți. Mă uit la cei pe care îi întâlnesc la spital și aș vrea ca toți să-L poată cunoaște pe Cel care răspunde dorinței lor. Pentru mine este singura cale. Nimic nu mă distrage de la această rană uneori de neînțeles, dar să mă abandonez acestei îmbrățișări a Misterului care mă strânge mi se pare, după două luni, cel mai rațional lucru. Isus mi-o dă pe fiica mea s-o privesc. După o operație, citind câteva mesaje, mi-a zis: „Mulți îmi spun: o să vezi, o să treacă, după o să te simți mai bine, după o să te vindeci, după, după ... dar eu vreau să trăiesc acum!”. Pentru mine, să fiu în prezent înseamnă să trăiesc cu toată dorința mea, care nu se pierde în raționamente, ci devine cerere insistentă. Sunt mereu într-o poziție de așteptare: a rezultatelor de la analizele de sânge, a terapiei ce trebuie începută, a rezultatului de la un CT sau PET etc, dar nu sunt niciodată în suspans, pentru că mă regăsesc trăind conectată la ceea ce se întâmplă, cerșindu-l și așteptându-l pe Cristos: cu cât trăiesc mai atentă la semnele Sale, cu atât prezentul devine mai „trăibil” și afecțiunea mea pentru El crește. Unii trec pe la spital chiar și pentru un salut rapid, ca să vadă cum se poate trăi într-o asemenea circumstanță fără să fi îngropat. Toți îl caută pe El, vor să vadă unde învinge El. Asta mă impresionează mult, pentru că înțeleg că eu nu sunt nimic, dar El face totul, și atunci eu mă uit la ei care se uită la El. Nu știu să explic mai bine, dar se alimentează această companie reciprocă. Nici mersul la servicii nu mă abate de la ceea ce trăiesc; realitatea este complexă și e alcătuită din multe fațete, dar eu mă simt unită pentru că îl caut mereu pe El, fie acasă, fie la spital sau la birou sau la cumpărături. Privindu-mă în acțiune, descopăr că sunt mai mult eu

însămi. Totul mă interesează. Ce har e drumul nostru, care ne face să ne dăm seama de propria istorie particulară! Ca și cum s-ar merita să parcurg această bucată de drum fără să pierd nimic, pentru că are legătură cu mine, cu destinul meu și totul are o greutate, dobândește o valoare eternă, chiar dacă nu înțeleg tot, dar nu asta e ceea ce contează [Asta înseamnă să trăiești intens realul!]. Intuiesc, și un pic mă sperie s-o spun, că există ceva mai mare chiar decât sănătatea fiicei mele, chiar dacă în mod natural nu conțin cer insistent vindecarea ei Celui care poate totul. Dacă Dumnezeu se uită așa la mine, oare n-o va iubi la fel de mult și pe fiica mea care e a Sa? Prezența Sa este speranța mea.»

Nu un sentimentalism religios – atât de răspândit și printre noi – e ceea ce face posibilă dobândirea certitudinii care transpare din cuvintele pe care de-abia le-am citit, ci, cum spuneam, un drum – în mod continuu susținut de prezența Sa vie – pe care acceptăm să-l parcurgem. Crește așadar o recunoaștință infinită față de Giussani pentru că n-a obosit să ne tot mărturisască și să ne tot arate acest drum.

«Chiar dacă tatăl sau mama ta te vor abandona, eu nu te voi abandona niciodată.»⁴¹ Doar asta întemeiază speranța. Atunci când se întâmplă ceva care se demonstrează a fi la înălțimea dramei vieții, se schimbă și privirea noastră asupra viitorului: nu e, deci, o prezență oarecare cea în care ne punem speranțele. Vedem asta când se întâmplă lucruri care provoacă viața.

Dar care este forma de împlinire a dorinței pe care o avem, a așteptării ce suntem? De multe ori identificăm

⁴¹ Cfr. Is 49,15.

împlinirea așteptării noastre, care este nemărginită, cu o imagine determinată care, odată ce s-a realizat, ne dezamăgește, așa cum atesta Pavese în ziua în care a luat premiul Strega: «La Roma, apoteoză. Și cu asta?».⁴² Forma împlinirii nu este niciuna dintre imaginile noastre. Forma împlinirii, și deci a speranței, este însuși Cristos. Dar nimic nu e mai puțin scontat decât asta, așa cum arată scrisoarea cuiva dintre noi.

«Văd în jurul meu mulți oameni plini de neîncredere, care se tem de pandemie și de singurătatea pe care o duc cu ei, dar văd, fără doar și poate, și persoane care, în propriul context, trăiesc fiecare o bucurie și o intensitate de viață care, acum mai mult ca niciodată, le face fascinante. Cu toate acestea, certitudinea asupra viitorului mi se pare intangibilă. Acea pace nu vine, încă nu vine, cel puțin așa cum adesea mi-o imaginez eu, ca răspuns imediat gata la tot și ca „seninătate”. Totul e mereu o luptă, plină de dubii, de drame. Poate despre asta vorbește Augustin: „Inima mea e neliniștită până nu-și găsește odihna în Tine”, dar eu nu sunt sigur că reușesc să iubesc această neliniște. Poate că am încă o idee imatură despre ceea ce înseamnă „certitudinea asupra viitorului”, și neliniștea, fără un „punct cert” așa cum mi-l imaginez eu, dintr-un instrument foarte bun de căutare se transformă în amenințare, mă deranjează. Tind așadar să o tamponez cu lucruri efemere (îmi pun la punct serviciul, și așa voi fi mai liniștit; mențin pacea în familie, fiindcă așa e bine; cumpăr o casă nouă mai mare, astfel încât, la următoarea pandemie, o să fim un pic mai dotați, și oricum poate servi drept loc de adunare pentru prie-

⁴² Vezi aici, p. 80.

teni ...), așteptându-mă ca de la aceste lucruri să apară o soluție la solicitarea inimii mele. Dar după ceva timp toate mă lasă rece, sunt la fel ca înainte, ba poate chiar mai cinic. Sau tind să exersez gesturile pioase, dar performanța mea voluntaristică nu îmi dă certitudine asupra viitorului: dacă rezultatul final, efectul, depinde de o capacitate a mea, e vulnerabil; există mereu un ultim salt în gol pe care trebuie să-l fac. Și acea certitudine nu vine. Care e pasul lipsă? Ce-i permite unei realități prezente să devină certitudine în viitor și să cucerească inima?»

Cel de-al zecelea lepros, care a înțeles bine acest lucru, de îndată ce a fost vindecat de lepră, nu s-a mulțumit cu vindecarea, a resimțit urgența de a reveni la Isus.⁴³ Înțelesese că așteptarea lui nu se împlinea odată obținută vindecarea și că acel om era cel care o îndeplinea. Poate faptul că era samaritean l-a ajutat să nu considere scontată vindecarea. Nimic nu i se cuvenea. Asta l-a făcut să aprecieze și mai mult atât vindecarea cât, mai ales, corespondența unică pe care acea Prezență îl făcuse s-o experimenteze, atât de mult încât să-și dorească să n-o piardă. Raportul cu El era bucuria, împlinirea, plinătatea. «Să te cunoască pe tine, unicul Dumnezeu adevărat, și pe Isus Cristos, pe care

⁴³ «În timp ce mergea spre Ierusalim, a trecut prin Samaria și Galileea. A intrat într-un sat și i-au venit în întâmpinare zece leproși care stăteau la distanță. Aceștia și-au ridicat glasul, strigând: „Isuse, Învățătorule, îndură-te de noi!”. Văzându-i, el le-a spus: „Mergeți și arătați-vă preoților!”. Și în timp ce mergeau, [leproșii] s-au curățat. Unul dintre ei, văzând că s-a vindecat, s-a întors glorificându-l pe Dumnezeu cu glas puternic și a căzut cu fața la picioarele lui [Isus], mulțumindu-i; iar acesta era samaritean. Atunci Isus a spus: „Oare nu s-au curățat zece? Unde sunt ceilalți nouă? Nu s-a găsit cine să se întoarcă și să-l glorifice pe Dumnezeu decât acest străin?”. Apoi i-a zis: „Ridică-te și mergi! Credința ta te-a mântuit!”» (Lc 17,11-19).

l-ai trimis tu»,⁴⁴ aceasta este viața veșnică, adică viața-viață, singurul lucru care îi corespunde așteptării.

Forma răspunsului la așteptarea noastră este însuși Cristos, «prezența Sa duioasă», așa cum cântăm adesea: *Jesu dulcis memoria*.⁴⁵ Sfântul Augustin o exprimă cu această invitație: «Dumnezeul tău să fie speranța ta; nu spera ceva de la Domnul Dumnezeuul tău, ci însuși Domnul tău să fie speranța ta».⁴⁶ Hugo de Saint-Victor o spune altfel: El «vine nu pentru a copleși dorința, ci pentru a atrage afecțiunea»,⁴⁷ pentru a trezi, în fiecare lucru pe care-l gustăm, întrebarea: «Dar nu-ți lipsesc eu?».

Conținutul verificării pe care am putut-o face în această ultimă și lungă perioadă, cu dramele și probele pe care le-a presupus și le presupune, nu este dacă am consolidat un discurs și acum știm să-l repetăm, ci dacă a crescut în noi afecțiunea pentru Cristos, dacă – la fel ca în Petru – Cristos a atras toată persoana noastră și putem spune și noi: «Toată preferința mea de om este pentru Tine, Cristoase!». Acesta e singurul lucru care contează. Dacă prezența Sa e plinătatea noastră, a O cere este forma speranței creștine: *Veni, Sancte Spiritus*. «Vino, Doamne Isuse!»⁴⁸ este invocația cu care se încheie Biblia, deoarece prezența Sa este singura care liniștește și înflăcărează constant dorința inimii noastre. Putem recunoaște că a crescut afecțiunea

⁴⁴ In 17,3.

⁴⁵ «*Jesu dulcis memoria*», Imn gregorian sec. al XII-lea, în *Canti*, Soc. Coop. Ed. Nuovo Mondo, Milano 2014, p. 23-24.

⁴⁶ Sfântul Augustin, *Enarrationes in Psalmos* 39,7.

⁴⁷ Cfr. Hugo de Saint-Victor, *De arra anime. L'inizio del dono [De arra anime. Începutul darului, n. tr.]*, Glossa, Milano 2000, p. 1.

⁴⁸ Ap 22,20.

noastră pentru Cristos dacă El este cel care ne lipsește în fiecare lucru pe care noi îl gustăm, și nu pentru că nu L-am întâlnit, ci tocmai pentru că – fiindcă L-am întâlnit – s-a născut în noi o dorință nestăvilită de a-L revedea în fiecare zi, de a-L căuta în fiecare zi, nemai-putând să trăim fără El!

Să cerem atunci să se adeverească în viața noastră urarea sfântului Paul: «Dumnezeul Domnului nostru Isus Cristos [...], să vă lumineze ochii inimii, ca să pricepeți care este nădejdea chemării Lui».⁴⁹

⁴⁹ Ef 1,17-18.

SUSȚINEREA SPERANȚEI

«Biserica [...] nu presupune niciodată credința ca un fapt scontat.»¹ Același lucru se poate spune despre speranță (de aceea cele două păcate împotriva speranței sunt îngâmfwarea și disperarea²).

Credința și speranța nu sunt dobândite o dată pentru totdeauna, ci sunt continuu provocate de evenimente, de circumstanțe. Așa cum arată experiența multora dintre noi.

1. Efortul drumului

Un prieten îmi scrie: «Întrebarea pe care o duc azi în inima mea e următoarea: de multe ori am experimentat că există speranță, dar în fața probelor prin care viața mă constrânge să trec îmi tremură mereu genunchii. Mă întreb: știu că există speranță, dar oare nu cred până la capăt? Am puțină credință? Cum pot

¹ Francisc, Enciclica *Lumen fidei*, 6.

² « [...] Păcatele împotriva speranței [...] sunt disperarea și prezwumția: prin disperare omul încetează să mai spere de la Dumnezeu propria salvare, ajutorul pentru a o dobândi sau iertarea propriilor păcate. Se opune bunătății lui Dumnezeu, dreptății sale – Domnul, de fapt, e fidel promisiunilor sale – și îndurării sale. Există două tipuri de prezwumție. Omul e înfumurat fie legat de propriile forțe (sperând astfel să se poată salva fără ajutor de sus), fie față de omnipotența și îndurarea lui Dumnezeu (sperând să obțină iertarea lui fără convertire și gloria fără merit)» (*Catehismul Bisericii Catolice*, 2091-2092).

reporni în fiecare dimineață cu certitudinea că există speranță? Întâlnirea care mi s-a întâmplat pare că nu-mi ajunge, chiar dacă a fost foarte importantă și m-a generat». Slavă domnului că nu-ți ajunge! Ai – la fel ca noi toți – nevoie să se întâmple acum. Tocmai pentru că tot ceea ce s-a întâmplat a fost atât de important pentru a genera persoana care ești acum, în fiecare dimineață poți privi ziua pe care o ai de trăit ca parte determinantă a drumului pe care încă îl mai ai de parcurs pentru creșterea credinței tale, pentru redescoperirea prezenței Sale, unicul temei al speranței noastre. Aventura, așadar, reîncepe în fiecare dimineață, și, slavă Domnului, adaug eu, pentru că dacă aș fi scutit de dificultăți, n-aș putea vedea reîntâmplându-se victoria lui Cristos de care am nevoie acum ca să trăiesc.

Altcineva observă: «Anul acesta am intrat la Școala de stat și am întâlnit câțiva colegi noi, foarte bine pregătiți, care mă învață foarte multe. Cu o oarecare uimire, am văzut în ei o disperare de fond. Pe de o parte, o înțeleg, pentru că se naște din întrebări profunde despre ceea ce trăim sau despre bolile celor dragi lor. Pe de altă parte, sesizez că există o disperare reală în ei, senzația că se rostogolesc spre neant, care mie nu îmi aparține. Nu e că eu m-aș mișca cu o bucurie deosebită, dar văd că există în mine o ultimă tranșee care rezistă și care nu lasă ca valul neantului să mă târască. Este vorba de ceva ce „sunt” și nu de ceva ce știu să fac. Pot doar să mă gândesc că se naște din întâlnirea care m-a învăluit, fiindcă aceasta e unica diferență dintre mine și ei. Îmi dau seama că am în palme o speranță fără să fi făcut nimic ca s-o merit, dar înțeleg că nu se va menține în mod automat, nu e câștigată pentru toată viața, dacă nu o redescopăr. Am nevoie să-mi

clarific acest punct, fiindcă în situația prin care trecem văd în mine și în ceilalți prieteni un efort, o confuzie».

Faptul că nu se menține în mod automat este, paradoxal, tocmai ceea ce ne constrânge să redescoperim conținutul speranței noastre, ca să învingem confuzia. Este o situație existențială pe care papa Francisc a făcut-o vizibilă prin mărturia sa din seara de 27 martie 2020, în Piața Sfântul Petru: «„Când s-a lăsat seara” (Mc 4,35). Așa începe Evanghelia pe care am ascultat-o. De săptămâni întregi pare să se fi lăsat seara. O beznă deasă s-a întezit în piețele noastre, pe străzi și în orașe; a pus stăpânire pe viețile noastre umplând totul cu o tăcere asurzitoare și cu un gol dezolant, care paralizează fiecare lucru care trece: se simte în aer, se resimte în gesturi, o spun privirile. Ne-am trezit speriați și rătăciți. La fel ca discipolii din Evanghelie, am fost luați prin surprindere de o furtună neașteptată și furioasă. Ne-am dat seama că ne aflăm în aceeași barcă, cu toții fragili și dezorientați, dar în același timp importanți și necesari, chemați cu toții să vâslim împreună, cu toții nevoiași, cu nevoia de a ne consola reciproc. În această barcă ... ne aflăm toți. La fel ca acei discipoli, care vorbesc într-un singur glas și în disperare spun: „Suntem pierduți” (v. 38)».³

Și noi, la fel ca discipolii, suntem provocați de evenimentele care ne copleșesc din toate părțile. Viața umană e un drum, e o luptă, «e ca o călătorie pe marea istoriei, adesea întunecată și involburată».⁴ E o luptă nu doar datorită provocării reprezentate de circum-

³ Francisc, *Meditație în timpul momentului extraordinar de rugăciune din perioada pandemiei*, Piața Bazilicii Sfântul Petru, 27 martie 2020.

⁴ Benedict al XVI-lea, Enciclica *Spe salvi*, 49.

stanțe, ci datorită naturii însăși a experienței umane, datorită dramei pe care o are în sine, foarte bine descrisă într-o povestire de-a lui Martin Buber, citată de Joseph Ratzinger în *Introducere în creștinism*.

«Unul dintre iluminiști, om destul de erudit, care auzise vorbindu-se despre *rabinul* din Berdichew, a mers să-l viziteze, ca să dezbătă și cu el, cum îi era obiceiul, cu intenția de a călca în picioare probele retrograde aduse de acesta pentru a demonstra adevărul credinței sale. Intrând în casa zaddik-ului, îl văzu plimbându-se în sus și-n jos cu o carte în mână, confundat în meditație profundă. Înțeleptul nu-i acordă nicio atenție vizitatorului. În sfârșit se opri, îi aruncă rapid o privire, și dintr-o dată zise: „Cine știe, poate e chiar adevărat”. Eruditul se strădui în van să-și adune tot orgoliul: îi tremurau genunchii, atât de impunător era Zaddik-ul, atât de cumplit era să auzi sentința sa. Rabinul Levi Jizchak se întoarse cu totul înspre el, adresându-i complet calm următoarele cuvinte: „Fiule, marii învățători ai Torei, cu care ai dus polemici, și-au irosit degeaba cuvintele cu tine; când ai plecat de acolo, ți-ai bătut joc de ele. Ei n-au fost în stare să ți-l prezinte pe Dumnezeu și împărăția sa; acum, nici eu nu pot face asta. Dar, gândește-te, fiule, că poate e adevărat”. Iluministul făcu apel la toate forțele sale interioare ca să riposteze; dar acel cumplit ‘poate’, care continua să răsună în urechile sale, spulberase orice veleitate a sa de a se opune.»⁵

Până aici e povestirea lui Buber. Ratzinger comentează: «Acel „poate” e tentația inevitabilă de care omul

⁵ M. Buber, *Povestiri Hasidice*, Editura Univers, București 1998. Traducere a noastră.

nu poate categoric scăpa, în care, chiar și refuzând credința, el trebuie să experimenteze caracterul său irefutabil. Cu alte cuvinte: atât credinciosul, cât și necredinciosul, fiecare în felul său, împărtășesc dubiul și credința, cu condiția să nu încerce să fugă de sine și de adevărul existenței lor. Nimeni nu poate scăpa complet de dubiu, dar nici de credință; pentru unul, credința devine prezentă *contra* dubiului, pentru celălalt *prin* dubiu și *sub formă* de dubiu. Structura fundamentală a destinului uman este a putea găsi dimensiunea definitivă a existenței doar în această interminabilă rivalitate dintre dubiu și credință, dintre tentație și certitudine. Și cine știe dacă nu cumva tocmai dubiul, care îl apără atât pe unul cât și pe celălalt de închiderea în propriul izolaționism, nu devine locul comunicării?! El, de fapt, îi împiedică pe ambii interlocutori să se baricadeze complet în ei înșiși, făcându-l pe credincios să spargă gheața cu cel șovăielnic și pe cel șovăielnic să se deschidă în fața credinciosului; pentru cel dintâi reprezintă o participare la destinul celui care nu crede, pentru cel de-al doilea reprezintă o formă sub care credința rămâne – în pofida a toate – o provocare permanentă». ⁶

În problema credinței și a speranței, miza pusă în joc este cea mai mare cu putință, se referă, în ultimă instanță, la alternativa dintre ființă și neant. Adică în discuție e «dacă existența se sfârșește în praful timpului care trece și trecerea lui nu este decât construirea unui mormânt sau a unei închisori în care ne vom sufoca – și vom muri din cauza sa, inutil! –, sau dacă timpul e plin [„gravid”] de viitor: deasupra fiecărei

⁶ J. Ratzinger, *Introducere în creștinism*, Sapiientia, 2004. Traducere a noastră.

clipe apasă povara eternului, spunea Ada Negri». Pe de o parte, «nimicul absolut, nimicul nimicului», pe de altă parte, «responsabilitatea eternului, în fața eternului». Și eul, eul nostru – al tău și al meu –, «este răspântia dintre ființă și neant», constrâns, în fiecare dimineață «să aleagă un tot care sfârșește în neant [...] sau viața care are un scop».⁷

Provocările recente ne-au făcut să descoperim acest lucru poate ca niciodată până acum. Ne-am simțit uniți în greutate, oameni de credință și necredincioși. Răspunzând circumstanțelor, credinciosul își verifică credința în fața tuturor, inclusiv a necredincioșilor: adică descoperă dacă credința îl face consistent în fața încercărilor și a întrebărilor vieții. Astfel, și necredinciosul devine tovarăș de drum pentru credincios. Așa cum, la rândul său, credinciosul, prin mărturia sa, participă la destinul necredinciosului.

Cuvintele Luciei Méndez surprind o situație transversală, generală: suntem aruncați «în întunericul prezentului, cufundați până-n gât în incertitudine, [...] în doliu pentru morții care nu se mai termină, și dornici să vedem pe drum vreun semn de normalitate».⁸ Dincolo de pozițiile explicit asumate, a diferitelor parcursuri și puncte de sosire, în inimă și pe buzele multora vibrează din nou, poate ca ecou al unei educații primite în mod direct sau indirect, un apel, așa cum a scris Joana Bonet: «Tatăl nostru, care ne ești în ceruri [...] Azi ne-ar fi de ajutor să știm că ne privești dintre stele,

⁷ L. Giussani, *Attraverso la compagnia dei credenti [Prin compania credincioșilor, n. tr.]*, Bur, Milano 2021, p. 19, 31.

⁸ L. Méndez, «Sin tregua y sin pudor» [«Fără armistițiu și fără sfială», n. tr.], *El Mundo*, 9 ianuarie 2021. Traducere a noastră.

de pe Marte sau chiar din infinit; să știm că te mișcă lătratul nostru, solitudinea noastră animalică [...] Nu am privit niciodată așa spre înălțimi de la fereastră sau din balcon [...] Mântuiește-ne de cel rău. Întotdeauna a fost cea mai bună parte din Tatăl Nostru, acea rugăciune care continuă să fie rostită ca un liant universal, chiar și printre cei care nu cred sau cred în acel mod».⁹

Scriitoarea Silvia Avallone povestește că cel de-al doilea val al pandemiei a luat-o pe nepregătite, ca o incursiune neprevăzută care nu i-a permis să se baricadeze în ea însăși. Văzându-și fiica jucându-se în parc, s-a deschis la rândul ei în fața aceluși «poate» despre care vorbea Ratzinger: «Atunci când curba numărului de infectări și de morți a reînceput să crească, mi-a înghețat sângele în vene. M-am simțit ca o proastă, prostită de propria-mi naivitate. [...] Noi, toți, ființe umane, nu suntem utilizați pentru neant. Imediat ce experimentăm un gol, simțim imediat nevoia de a-l umple cât mai repede posibil [...]. Noi nu mai suntem copii, și nu mai putem fi copii. Ceea ce pentru ei e natural, pe noi ne costă un efort uriaș: acela de a accepta realitatea pentru ceea ce este, acela de a adera la ea, de a-o scormoni în profunzime până ce dibuim în ea o piatră, o floare înghesuită, un motiv oarecare pentru a rezista și pentru a merge înainte: o spranță. Dar, în acest moment, a merge împotriva instinctului nostru de adulți, mi se pare unicul gest care ar putea avea sens».¹⁰

⁹ J. Bonet, «Padrenuestro» [«Tatăl nostru», n. tr.], *La Vanguardia*, 8 aprilie 2020. Traducere a noastră.

¹⁰ S. Avallone, «Resistere affidandosi ai tesori di ogni giorno» [«A rezista punându-ți încrederea în comorile de fiecare zi», n.tr.], *Corriere della Sera*, 28 decembrie 2020, p. 5.

Ca ecou la observațiile pe care le-am propus la începutul parcursului nostru, Mario Vargas Llosa, premiat cu Nobelul pentru literatură în 2010, a scris recent: «Pandemia i-a luat pe toți prin surprindere fiindcă aveam impresia că știința și tehnologia ar fi dominat asupra naturii. Am rămas șocați să descoperim că nu era deloc adevărat. Am văzut cum neprevăzutul ne poate conduce spre prăpastie. Acum ne întrebăm cum, când se va sfârși acest lucru și care vor fi consecințele lui. Lumea va deveni foarte diferită față de cum era la începutul acestei istorii. Și apoi are loc o criză economică ce ne va afecta foarte mult. Am suferit un șoc brusc în ceea ce părea un progres către prosperitate și libertate. Toate acestea ne-au lăsat debusolați. Și poate că nu e rău să înfruntăm realitatea de o manieră mai puțin optimistă».¹¹

Am putea continua. Dar punctul e clar: nimeni nu e scutit de realitate, cu tot ceea ce presupune ea. Nu e scutit cel fără credință, așa cum nu e scutit cel care are credință. Experiența vieții cotidiene și cronicile ne-au arătat asta fără încetare.

2. Lăcașul Celui Preaînalt

Același lucru i s-a întâmplat poporului lui Israel, pe care credința în Dumnezeu nu l-a scutit de nicio adversitate a istoriei. A crede nu e ca și cum ți-ai face un vaccin care imunizează o dată pentru totdeauna,

¹¹ M. Vargas Llosa, «La “ley Celaá” es un disparate absoluto» [«„Legea Celaá” e o prostie absolută», n. tr.] , interviu de P.G. Cuartango, ABC, 17 ianuarie 2021. Traducere a noastră.

așa cum probabil că ne-am dori – făcând să conteze o imagine redusă a credinței –. Nu există vaccin care să ne facă imuni la dificultățile vieții. Toată istoria lui Israel mărturisește acest lucru.

Începutul poporului lui Israel este alianța stabilită de Dumnezeu cu Avram: «Eu sunt Dumnezeul cel Atotputernic. Umblă înaintea Mea și fii fără pată, iar Eu voi încheia legământul Meu între Mine și tine și te voi înmulți foarte mult».¹² Această alianță este totuși supusă încercării istoriei, în fața neprevăzuturilor, în circumstanțe adverse. Dar atunci, ne-am putea întreba, nu există nicio diferență dintre a trăi având credință și speranță și a trăi fără să le ai? Diferența există, și încă cum, dar nu constă în calitatea sau cantitatea de provocări, ci în modul diferit de a le înfrunța, după acea noutate adusă de un Dumnezeu care a intrat în istorie și a făcut ca descendența lui Avram să fie poporul Său, un popor care, în fața urgențelor și adversităților, să aibă pe Cineva căruia să i se adreseze ca să fie susținut în speranța sa.

Moise intuiuse asta. Faptul de a-l fi văzut față în față pe Dumnezeu și de a fi aflat har în ochii Săi nu urma să-l scutească de datoria de a înfrunța toate provocările ce ar fi urmat să apară în viața sa de-a lungul exodului către Pământul Făgăduinței. Jan Dobraczyński, în romanul său, *Deșertul*, ne redă foarte realist drumul, deloc scontat sau liniar, al lui Moise și al poporului lui Israel. De aceea, Moise i-a spus Domnului: «„Dacă nu va merge Însăși Prezența Ta, nu ne lua de aici!”. [...] Domnul i-a răspuns lui Moise: „Voi face și ceea ce tocmai ai cerut, căci ai găsit bunăvoință înaintea Mea și te

¹² Gen 17,1-2.

cunosc pe nume”». ¹³ Dar și promisiunea pe care o face Dumnezeu de a-i însoți și minunile pe care ei le văd de îndată ce pornesc la drum, cu înfrângerea armatei Faraonului, par insuficiente. Foarte curând iese la iveală fragilitatea încrederii lor în prezența Domnului: lipsa de hrană îi face să regrete acum cepele din Egipt. Iată atunci că Dumnezeu răspunde prompt la foamea lor dându-le mana. Dar nici asta nu e de-ajuns. «Poporul începuse să scuipe mana și să pretindă carne. Strigătele lor răsunau atât de înverșunate, încât lui Moise i se păru dintr-o dată că n-ar mai fi reușit să susțină greutatea.» ¹⁴ Dumnezeu intervine din nou. «Domnul i-a răspuns lui Moise: „Este oare mâna Domnului prea scurtă? Vei vedea acum dacă se va împlini sau nu Cuvântul Meu”». ¹⁵ În clipa aceea «A venit un vânt de la Domnul care a adus prepelițe dinspre mare și le-a făcut să zboare pe lângă tabără, cale de o zi, de o parte și de alta a taberei, la o înălțime de doi coți de la pământ. Toată ziua aceea și toată noaptea și apoi toată ziua următoare, poporul a adunat prepelițe».¹⁶

În pofida semnelor, fragilitatea azeziunii iese mereu din nou la iveală de-a lungul istoriei. În loc să sperie în Domnul, care i-a făcut să iasă din Egipt, care i-a condus prin deșert și le-a dăruit tărâmul făgăduit lui Avram, poporul cedează încontinuu tentației de a căuta siguranța propriei speranțe în altă parte, în idoli pe care și-i construiește sau în alianța cu popoarele

¹³ Ex 33, 15.17.

¹⁴ J. Dobraczyński, *Deserto. Il romanzo di Mosè [Deșertul. Romanul lui Moise, n. tr.]*, Morcelliana, Brescia 1993, p. 225-226.

¹⁵ Num 11,23.

¹⁶ Num 11,31-32.

cele mai puternice. Și, punctual, devine evident caracterul iluzoriu al acelor tentative. Scrie Isaia:

«De aceea judecata dreaptă se află departe de noi și dreptatea nu ajunge până la noi.

Așteptăm lumina, dar iată că nu este decât întuneric; așteptăm strălucirea, dar umblăm în beznă.

Bâjbâim ca niște orbi de-a lungul unui zid, bâjbâim ca niște oameni fără vedere;

ne împiedicăm la amiază ca pe-nserate

și între cei puternici suntem ca niște morți.

Mormăim cu toții ca niște urși

și ne jelim ca niște porumbei.

Așteptăm justiția, dar aceasta nu există;

așteptăm izbăvirea, dar ea este departe de noi».¹⁷

În fața greutăților, speranța poporului se arată în toată slăbiciunea ei. Dacă n-ar fi fost mereu susținută de profeție, s-ar fi prăbușit. Nu erau suficiente semnele deja primite, nu era suficientă istoria din trecut ca să susțină speranța prezentului. Era nevoie de reînnoirea constantă a unei susțineri. Cum să nu înțelegem situația poporului lui Israel, pornind de la experiența noastră, de la percepția slăbiciunii noastre!

Probabil provocarea cea mai mare făcută speranței pe care poporul lui Israel a trebuit s-o înfrunte a fost exilul în Babilon. Pierduseră cele trei mari daruri ale Domnului: pământul, monarhia, templul. Unde era Dumnezeu lor? Exilul devine atât de determinant pentru credința lui Israel, pentru că scoate în evidență diferența dintre Dumnezeu lui Avram și ceilalți zei. Atunci când celelalte popoare erau înfrânte, își abandonau zeul, fiindcă nu fusese suficient de puternic ca

¹⁷ Is 59,9-11.

să le elibereze de înfrângere. În schimb, Dumnezeu lui Israel nu e înfrânt de înfrângerea poporului. Să ne întrebăm: în ce fel trebuie să-l fi experimentat Israel pe Dumnezeu ca să rămână lipit de El, chiar și în exil? Diversitatea Dumnezeului său se vede din speranța pe care o trezește.

Pentru a întemeia speranța, am spus, e nevoie de o prezență mai puternică decât orice fragilitate, o prezență care nu dispare niciodată: «De aceea nu ne temem, chiar dacă s-ar schimba pământul / și s-ar zgudui munții în inima mărilor, / chiar dacă le-ar vui și le-ar spumega apele / și s-ar cutremura munții la revărsarea lor!». De ce această siguranță, această lipsă a fricii? Pentru că este «Sfântul locaș al locuințelor Celui Preaînalt. / Dumnezeu este în mijlocul ei; ea nu se va clătina; / Dumnezeu o va ajuta la revărsatul zorilor. / Neamurile se agită, regatele se clatină; /când Își ridică El glasul, pământul se topește. [...] / Veniți și priviți lucrările Domnului».¹⁸

3. Locul speranței

Acest «locaș» – «sfântul locaș al Celui Preaînalt. / Dumnezeu este în mijlocul ei; ea nu se va clătina» – este locul speranței. În anunțul creștin acest locaș este un om: Isus din Nazaret, Dumnezeu întrupat, un om care umbla pe străzi, care putea fi întâlnit, care putea fi frecventat. Cu el chiar și circumstanțele cele mai dureroase și mai grele ale vieții puteau fi înfruntate cu o certitudine a binelui inimaginabilă, cu o pace ne-

¹⁸ Ps 46,2-8.

așteptată. «Eu sunt, nu vă temeți!»¹⁹ Pentru cei care-l urmau, El devenise așadar, în timp, stâncă pe care își sprijineau întreaga persoană, factorul speranței lor. Cunoscându-le bine toată slăbiciunea, Isus le promite discipolilor că nu-i va lăsa orfani și singuri în mijlocul furtunilor pe care ar fi urmat să le traverseze. «Iată, eu sunt cu voi în toate zilele, până la sfârșitul veacului.»²⁰

Dar cum? Cu ce metodă? Cristos «a ales ca metodă a continuității sale în istorie o companie: Biserica; cu o căpetenie: sfântul Petru. O companie în care prezența Sa să poată fi văzută, atinsă, experimentată».²¹ Dar din ce e alcătuită Biserica? Din tine, din mine. «Cuprinzându-ne prin Botez – afirmă Giussani –, Cristos *ne-a pus împreună ca membre ale aceluiași trup* (cfr. capitolele 1-4 din Scrisoare către Efeseni). El este prezent aici și acum, în mine, prin mine, și prima expresie a schimbării prin care se manifestă prezența Sa este că eu mă recunosc unit cu tine, este că noi *suntem un singur lucru*.»²² Salvarea, care este El, Misterul devenit trup, reiese așadar «într-un loc omenesc, al cărui origine este mai profundă decât orice cercetare sau descriere istorică. Curge în valuri din Mister, dar printr-un loc omenesc ne ciocnim de această salvare».²³

În imanența față de acest loc, crește, sporește, umanitatea noastră, într-un drum care însoțește întreaga viață.

«Mi-am dat seama», scrie una dintre voi, «că fără speranță nu se poate sta cu anumite răni deschise,

¹⁹ In 6,20.

²⁰ Mt 28,20.

²¹ L. Giussani, *L'avvenimento cristiano*, op. cit., p. 60.

²² *Ibidem*, p. 39-40.

²³ *Ibidem*, p. 53.

se poate doar căuta o distracție, poți doar să întorci privirea. Într-o zi, o prietenă de opt zeci și doi de ani îmi spunea la telefon: „Eu nu știu cum, fiindcă resimt tarele vârstei și trăiesc singură, dar, cu toate astea, niciodată, ca în această perioadă, nu m-am simțit atât de însoțită în cadrul mișcării. Este o bogăție continuă de propuneri, sunt incredibil de ajutată de munca pe care o facem în grupul nostru de Școala de comunitate”. Eu m-am emoționat: un astfel de lucru, unde se poate întâmpla? Doar într-un loc în care Cristos acționează continuu și ne face certți. Astfel speranța ne ia de mână și ne susține. N-aș ști cum să spun asta altfel: eu trăiesc generată continuu de privirea Sa, care ajunge la mine prin privirea ta, Julián, și, încet, încet, prin privirea tuturor prietenilor care urmează carisma azi. Eu n-aș ști să-mi dau singură nici certitudinea, nici speranța».

Altcineva scrie: «În ultima perioadă a ieșit la iveală în mine un sentiment puternic de neputință. Sunt asistentă medicală și am lucrat de la început pe secție Covid. Greutățile sunt multe și, la un moment dat, am simțit nevoia să le pun în joc în singurul loc în care experimentez că sunt cu adevărat înțeleasă, adică această companie. Am făcut o întâlnire, deschisă pentru toate asistentele, ca să împărtășim întrebările noastre. Am plecat de la acea întâlnire cu o mare uimire, consolată în efortul meu și susținută în drama pe care o trăiesc. A doua zi, când am intrat pe secție am dat peste o colegă de-a mea, tot timpul impecabilă în toate, care m-a privit și mi-a zis: „Deseori, seara, când mă întorc acasă, mi se întâmplă să vărs de cât de mult mi se pare că nu are sens nimic din tot ceea ce vedem și volumul de muncă ce ni se cere”. Am rămas în tăcere o clipă, fiindcă acel strigăt de greutate îl aveam și eu,

însă mi-am dat seama că nu eram disperată, obosită da, însă nu disperată, și atunci, înăuntrul meu, m-am întrebat de ce. Eu nu am nimic diferit față de ea. Mi-a venit imediat în minte întâlnirea pe care o făcusem cu o zi înainte, ca și cum mi-aș fi amintit: „Tu nu ești singură cu greutățile tale și cu durerea ta”. Privind cu acea îmbrățișare, am întrebat-o imediat dacă puteam lucra împreună în ziua aceea și i-am spus că eu aveam nevoie de ea. În timp ce de obicei fiecare își gestionează pacienții și atât, de data aceea am lucrat împreună așa cum nu se mai întâmplase niciodată».

De asta avem noi nevoie, de un *loc* la care să ne putem întoarce fără să ne scandalizăm de nimic, ireductibil la măsurile noastre, la „interpretările” noastre, un loc care susține speranța noastră. În el suntem cufundați printr-o întâlnire precisă, care se arată a fi capabilă să ne atragă, să ne arate în mod evident că Cristos e prezent și viu. «Cristos îl cuprinde pe om prin Botez, îl face să crească, și printr-o întâlnire îl face să experimenteze apropierea de o realitate umană diferită, corespondentă, convingătoare, educativă, creativă, care într-un fel oarecare îl frapează.»²⁴ Această întâlnire ne introduce într-o companie: nu într-o companie oarecare, ci în compania umană generată de Spiritul Său, în Biserică.

Evenimentul lui Cristos rămâne în istorie prin compania credincioșilor, semn eficient al salvării lui Cristos pentru oameni. «Cristos Înviat se strânge astfel în jurul nostru: această companie este tocmai Cristos prezent. Ea este Cristos în realitatea lui umană, este

²⁴ L. Giussani-S. Alberto-J. Prades, *Generând urme în istoria lumii*, op. cit., p. 87.

trupul lui Cristos care devine prezent, astfel încât El se atinge. El se vede, El se aude. Valoarea acestei companii este mai profundă decât ceea ce se vede, pentru că ceea ce se vede este ivirea Misterului lui Cristos care se dezvăluie.» Și încă: «Compania prin care Cristos ne cuprinde ne face să cunoaștem tot mai mult cine este Cristos, ne dezvăluie ce este El pentru noi. Isus Cristos este prezent aici și acum: El rămâne în istorie prin succesiunea neîntreruptă a oamenilor care prin acțiunea Spiritului său îi aparțin, în calitate de membre ale Trupului său, prelungire în timp și în spațiu a Prezenței sale».²⁵

Permanența Sa în istorie este argumentul cel mai important pentru inima noastră de oameni, pentru certitudinea destinului nostru, a împlinirii noastre, pe care e imposibil să nu ne-o dorim, oricum ne-am imagina-o și orice nume i-am atribui. Certitudinea împlinirii noastre rezidă de fapt «în obiectivitatea istoriei prin care Dumnezeu a devenit Prezență, rezidă așadar în forma definitivă prin care acea istorie ne-a implicat și ne-a însoțit la nivel personal». Speranța noastră fundamentală nu poate consta în ceea ce facem, în tentativele noastre, care ajung până într-un anumit punct și atât, sau în utopiile noastre, ci «în ceva atât de cumplit de prezent încât a sfidat și sfidează tot ceea ce putem crea și pe care ceilalți [...] ni le pot asigura». Speranța noastră cea mare este în «Forța care a devenit Prezență în istorie, în timp, în spațiu», și care se ascunde azi în fragilitatea trupului nostru, astfel încât «e suficient să fim orgolioși sau frustrați ca să trăim în el fără să ne dăm seama, sau e suficientă o suflare de-a noastră ca

²⁵ Ibidem, p. 43-44.

să distrugă totul. În schimb bogăția noastră e tocmai misterul prezent în acea fragilitate».²⁶

Speranța noastră trăiește într-un loc în care cineva vede că inima i se reaprinde, se reînsuflețește, în care devine concretă experiența că propria limită nu are ultimul cuvânt. Giussani spune asta într-un mod minunat: «Există un loc, un instrument, în care [...] Cristos învingător poate fi recunoscut, perceput, experimentat ca și companie care dă consistență vieții, prezență care este rădăcină continuă, izvor inexorabil – i-a spus samaritencei – de speranță: comuniunea noastră, compania vocațională, oameni care au fost chemați împreună, nu de altceva, ci de Spiritul Său. Oricât de fragilă ar fi consistența acestei motivații și aproape inconștientă la început, e unicul motiv pentru care ne cunoaștem – unicul! –, nu există un altul. Acesta este instrumentul pentru a-l cunoaște pe Cristos înviat, evenimentul pe care-l vehiculează, care are în sinea lui sensul tuturor lucrurilor și care e prezent ca frații mei și ca mama mea».²⁷

Avându-l pe El în privire putem sfida orice situație, dincolo de orice imaginație. Câți dintre noi nu speră – *in spem contra spem* –²⁸ tocmai pentru că participă «la misterul acestui Corp Mistic al lui Cristos»:²⁹ aderând la acesta, experimentând o atractivă nouă plină de speranță, și, odată cu ea, o siguranță și o operozitate chiar și în condițiile cele mai anevoioase și mai dra-

²⁶ L. Giussani, *Alla ricerca del volto umano*, op. cit., p. 98.

²⁷ L. Giussani, *Una strana compagnia [O companie ciudată, n. tr.]*, Bur, Milano 2017, p. 81-82.

²⁸ Rm 4,18.

²⁹ L. Giussani, *Porta la speranza. Primi scritti [Aduce speranța. Primele scrieri, n. tr.]*, Marietti 1820, Genova 1997, p. 160.

matice. Am avut multe exemple, tocmai în această perioadă. Până chiar și acolo unde ar părea imposibil. Comentând în direct călătoria papei Francisc în Irak, Domenico Quirico a spus: «Speranța, unica speranță a acelor ținuturi e să vadă în act o altă logică, deosebită de logica urii, a răzbnării, a violenței sectare ... și în creștinii iracheni, creștini persecutați, am văzut afirmându-se o altă logică de viață: creștini sunt aceia care au suferit răul, au acceptat chiar și martiriul, fără să reacționeze, fără să facă apel la arme, nimeni nu a recurs la arme ... iată, o altă lume ... aceasta este o speranță concretă, pentru toți și nu doar pentru creștini».³⁰

Într-o altă parte a lumii, într-o circumstanță diferită plină de încercări, se întâmplă același lucru: «Sunt bucătăreasă, trăiesc în Venezuela, și aparțin comunității mișcării. Impresionată de întrebarea: „Există speranță?”, mă uit la experiența mea și îmi spun că „da, există speranță”, chiar și cu tot ceea ce se întâmplă în țara mea. Poate că nici măcar nu vă imaginați tot ceea ce lipsește aici. Calitatea noastră de viață e mizerabilă: fără curent, fără apă, fără să putem cumpăra medicamente, fără să putem merge la medic pentru că e prea scump, trezindu-ne în fiecare dimineață cu preocuparea legată de ce vom mânca. Vă puteți închipui greutatea de a trăi cu un salariu minim de trei dolari pe lună. Trăim plini de stres, de anxietăți, în plină pandemie Covid. Dar vreau să vă spun că, în pofida tuturor acestor lucruri, speranța există, pentru că există o

³⁰ Domenico Quirico, trimis al publicației *La Stampa*, la microfonul TV2000, 7 martie 2021.

Prezență alcătuită din chipuri concrete, o companie făcută din timp, spațiu, afecțiune și ajutor, care repune viața mereu în mișcare. Cu tot ceea ce trăim aici, nu m-am simțit niciodată singură. Întâlnirea pe care Dumnezeu mi-a dat s-o trăiesc a clarificat cum Cristos poate intra în viața noastră și să genereze o schimbare a umanității. Am început să privesc diferit ceea ce trăim, să fiu mai conștientă de prezența lui Isus, mai atentă la fiecare semn, mai gata să spun „da”.

4. Cum poate fi recunoscut acest loc?

Dar cum poate fi recunoscut acest loc care susține speranța noastră? Înainte de toate, așa cum arată experiența noastră, nu noi stabilim acest loc. «Darul Spiritului Sfânt este cel care fixează și determină pentru fiecare din noi în Biserică forma concretă de locuință, o companie umană care să facă mai persuasiv drumul către Destin.» Evenimentul lui Cristos, de fapt, se întâmplă și ne atrage potrivit unei «determinate forme de timp și de spațiu, care ne abilitază la un anumit mod de a-l aborda și îl face mai comprensibil, mai convingător și mai pedagogic». Se numește *carismă* această caracteristică a intervenției Spiritului lui Cristos, care «provoacă în mod existențial Evenimentul în cadrul unui timp și al unui spațiu». Și acest dar al carității lui Dumnezeu este cel care face posibilă credința, conștiința prezenței lui Cristos. De aceea, astfel încât Biserica, «formată din toți oamenii pe care i-a cuprins și i-a încorporat în Sine prin Botez, să fie o realitate eficace sub aspect operativ în lume, trebuie ca oamenii să devină conștienți de ceea ce s-a petrecut,

de întâlnirea pe care Cristos a făcut-o cu ei, și să devină operativi pe baza acestei conștiințe».³¹

«Am crescut în mișcare până ce, dintr-o serie de motive am decis să mă desprind. Vara asta, însă, două fete din Gioventù Studentesca [care cuprinde tinerii de liceu din CL], care nici măcar nu erau două prietene foarte apropiate, m-au invitat să învăț cu ele pentru testul de admitere la Medicină și apoi să mergem în vacanță împreună la munte, o săptămână. Stând cu ele mi-am dat imediat seama că aceste două persoane, și, de asemeni ceilalți prieteni care au venit cu noi, nu mă priveau prin limitele mele, ci se uitau la mine și mă îndrăgeau așa cum eram și sunt.» Dacă tânăra noastră prietenă sesizează imediat această diferență de privire, experimentând ecoul ei, trebuie să fie pentru că nu a întâlnit altundeva ceva asemănător. Continuă: «Imediat ce a început universitatea, mi-am dat seama de aceeași privire în alți tineri din CLU și astfel m-am hotărât să am încredere și să-i urmez mergând la Școala de comunitate și la gesturile mișcării. Stând cu ei am descoperit că sunt iubită, chiar și la nivelul aspectelor din mine care îmi plac mai puțin, m-am simțit îmbrățișată. În fața lor mi-am dat seama că pot să pun întrebările mele și să le iau în serios. Am descoperit, în sfârșit, speranța unei posibilități de viață și a unui mod de a sta împreună pe care nu-l mai văzusem niciodată până atunci. Entuziasmul a trecut repede și dificultățile cotidiene s-au făcut simțite. Dar a rămas evident că în toate aceste persoane pe care le-am cunoscut există o speranță. Chiar și fiind certă de

³¹ L. Giussani-S. Alberto-J. Prades, *Generând urme în istoria lumii*, op. cit., p. 96.

existența și prezența tangibilă a acestei speranțe, mă întreb însă cum poate deveni a mea și cum pot reuși să am încredere complet în ea».

În ciuda tuturor limitelor și a slăbiciunilor celor pe care i-a întâlnit, prietena noastră a ajuns la recunoașterea certă a prezenței tangibile în ei, «în aceste persoane pe care le-am cunoscut», a mării speranțe. Dar nu se mulțumește s-o vadă în alții, vrea să devină a sa și întreabă cum se poate încredința cu totul ei. În ceea ce a spus e totodată deja implicat un drum care merită să fie scos în evidență: «M-am hotărât să am încredere și să-i urmez». Să ne întrebăm, atunci, care sunt motivele încrederii și a urmării.

Când putem avea încredere într-un loc sau într-o persoană, astfel încât, urmând-o, să fim raționali, coerenți cu noi înșine, mai ales dacă în joc se află subiectul pe care îl discutăm, în care este vorba despre viață sau despre moarte, de care depinde existența noastră, alternativa dintre ființă și nimic?

Giussani ne oferă trei criterii: tu ai o rațiune adecvată ca să ai încredere într-o persoană, atât de mult încât s-o urmezi, să ascuți de ea, în primul rând dacă ea, «prin concepția de viață pe care ți-o expune și ți-o comunică, ți se pare clar că își bazează acțiunile și își sprijină toate lucrurile pe exigențele inimii, ale inimii tale și ale inimilor tuturor oamenilor»; în al doilea rând, ai rațiuni [adecvate] ca să te încrezi într-o persoană «dacă îți oferă un ajutor adecvat», și, în al treilea rând, «dacă o face în mod gratuit, dorind binele tău atât de mult, încât, primul lucru ciudat care te mișcă, atunci când o întâlnești este acest aspect al gratuității». Să ascuți de o astfel de persoană, atunci, e «o datorie, așa cum e o datorie să îndeplinești ceea ce e

rațional, e o datorie să îndeplinești ceea ce e rezonabil». ³² Să încercăm să dezvoltăm triplul criteriu propus.

Înainte de toate, am spus, e rațional să urmezi pe cineva, să asculți de cineva, «atunci când îmi comunică și îmi revelează o concepție a vieții și a destinului său care se bazează toată pe exigențele originare ale inimii, care sunt comune tuturor oamenilor». ³³ Pentru a recunoaște pe cine e rațional să urmărim, e nevoie atunci de un eu treaz, conștient de propriile exigențe originare. De fapt, conștiința acestor exigențe e ceea ce ne permite să interceptăm o realitate care se demonstrează a fi pertinentă, locul care aduce o speranță la înălțimea vieții. Ca să nu cedăm în fața confuziei, luându-ne după primul care trece, e așadar necesară «o conștientizare atentă, dar și tandră și pasionată, a mea însumi». ³⁴

În al doilea rând, poți avea încredere într-o persoană dacă îți oferă un ajutor adecvat, dacă te ajută să «depășești ceea ce e contrariu acestor exigențe; te ajută în sacrificiu, adică în acel aspect al conștiinței datorită căruia, aderând la exigențele inimii, ți se pare că trebuie să renunți la ceva, ți se pare că trebuie să pierzi ceva». ³⁵ E greu să treci prin această aparență a pierderii, să accepți sacrificiul cerut în multe momente, fără un ajutor adecvat, care se exprimă prin prezența anumitor persoane. Legat de asta, era o frază memorabilă a lui Giussani: «Ești în mijlocul unei furtuni, se sparg valurile, dar aproape de tine este o voce

³² L. Giussani, *Si può (veramente?) vivere così?*, op. cit., p. 221-222.

³³ *Ibidem*, p. 220.

³⁴ L. Giussani, *La originea pretenției creștine*, op. cit., p. 9.

³⁵ L. Giussani, *Si può (veramente?) vivere così?*, op. cit., p. 221.

care îți aduce aminte motivul, care te recheamă să nu te lași dus de valuri, să nu cedezi. Compania îți spune: „Uite, că după o să iasă soarele; ești în mijlocul valului, dar pe urmă o să ieși din el și e soare”. Înainte de toate îți spune: „Uite!”. Pentru că în fiecare companie vocațională există întotdeauna *persoane*, sau *momente ale persoanelor*, pe care să le privești. În companie, lucrul cel mai important e să *privești* persoanele. Compania este așadar un mare izvor de prietenie. Prietenia este definită de scopul său: acela de a fi un ajutor pentru a merge spre destin». ³⁶

Adevăratul ajutor al unei companii, al unui prieten, nu are scopul de a te scuti de raportul cu realitatea, ci de a te susține să trăiești acest raport. Și aici e în joc eul nostru. De câte ori nu cerem noi, de fapt, un tip de ajutor care numa ajutor nu e! Atunci e nevoie să facem o distincție: una e să cerem de la un loc să ne apere de real, să ne scutească de el, exonerându-ne și de efortul pe care confruntarea cu realul îl presupune și cu totul altceva e să cerem să ne introducă în realitate, oricare ar fi ea. De altfel, observă Giussani, «dacă Biserica ar proclama ca scop al său acela de a depăși efortul uman de promovare, de exprimare, de cercetare, ar face [...] ca acei părinți care se iluzionează că pot rezolva problemele fiilor, substituind-se acestora». Dar astfel, Biserica nu și-ar mai îndeplini misiunea sa educativă, care nu e aceea de «furnizarea soluției pentru problemele pe care omul le întâlnește de-a lungul drumului său»³⁷, ci acela de a favoriza în om ivirea justei atitudini în fața realității, ca și condiție optimă

³⁶ L. Giussani, *Un avvenimento di vita, cioè una storia*, op. cit., p. 459.

³⁷ L. Giussani, *De ce Biserica*, op. cit., p. 203-204.

pentru înfruntarea problemelor, căutând, acolo unde e posibil soluția la aceste probleme.

În sfârșit, e rațional să am încredere într-o persoană dacă unicul motiv pentru care ea îmi spune anumite lucruri e atașamentul față de destinul meu, față de bucuria vieții mele, față de fericirea mea. «Nu că am fi noi stăpâni peste credința voastră; ci vrem să colaborăm și noi la bucuria voastră»,³⁸ spune sfântul Paul. Așadar e rațional să am încredere într-o persoană dacă îndreptarea ei spre mine nu este rodul unui calcul, nu are în vedere obținerea unui avantaj de-al său, al unei politici de-ale sale, ci e gratuitate. «Gratuitatea este iubire față de destinul celuilalt și atât.» Cel care îmi comunică acele lucruri care corespund inimii «o face fără să calculeze nimic, fără să aibă nimic pentru sine însuși», ci doar pentru ca «să aibă un rezultat bun viața mea, pentru ca viața mea să își atingă destinul». Din nou aici e nevoie de un eu vigilent, atent. Adaugă, de fapt, Giussani: «Acest [...] factor, care e foarte important, să-l punem în paranteză, fiindcă nu se înțelege imediat: e nevoie să fi iubit atât de mult timp în mod gratuit, e nevoie să fi fost educați de viață în a iubi oamenii gratuit pentru a înțelege când un om te iubește gratuit.»³⁹

Atunci când întâlnim persoane care au caracteristicile menționate, datorită cărora e rațional să le urmăm, trebuie să le urmăm, dintr-o coerență față de noi înșine. «A adera la sine însuși înseamnă să urmezi pe altcineva: acesta e un paradox, e paradoxul care a făcut-o pe Eva să cedeze. De când există omul pe pă-

³⁸ 2Cor 1,24.

³⁹ L. Giussani, *Si può (veramente?) vivere così?*, op. cit., p. 221.

mânt, acesta e paradoxul care e testul libertății: ca să fiu eu însumi trebuie să urmez pe altcineva (așa cum o fi printre noi).» Fiecare își poate imagina unde ar fi dacă nu ar fi dat curs acestei legi. «Acesta e primul lucru care îi corespunde inimii: eu nu existam, dacă vreau să exist trebuie să urmez pe altcineva. Și cine îmi vorbește de om în acest fel, are dreptate. Iar cine mi-ar vorbi, în schimb, despre om ca stăpân al propriului destin, capabil să existe – „Am vrut, mereu am vrut, foarte ferm am vrut” după modelul Alfieri –, mă înșală: e o amăgire.»⁴⁰

Recapitulând, deci, nu oricine sau oricare mediu e demn să fie urmat și nu orice încredere e rațională. E rațional să ai încredere și să urmezi doar dac ă «cel care pretinde de la tine ascultare îți dă rațiuni care corespund exigențelor inimii tale – acele exigențe profunde pe care le ai tu, identice cu ale mele». Asta înseamnă că ceea ce îți spune «ar putea fi valabil pentru toți oamenii: nu e propunerea unei concepții sectare, nu e o tentativă de jefuire! Îți propune niște valori care sunt bune pentru toți, i-ar mulțumi mai mult pe toți. De aceea îți propune lucruri care corespund profunzimii inimii; nu reprezintă rezultatul unor analize provizorii și ilogice pe care le face cineva cu privire la o situație. Nu, nu: e vorba de lucruri fundamentale, care susțin și dezvoltă binele fundamental al oricărui om, corespund exigențelor inimii omului.»⁴¹ De aceea, pentru a avea încredere, cum spuneam, trebuie să fim noi înșine, e necesar să fim treji, ca să nu fim înșelați.

⁴⁰ *Ibidem*, p. 222.

⁴¹ *Ibidem*, p. 224.

5. Cum poate deveni al tău ceea ce vezi în altcineva?

Acum avem elementele pentru a înfrunta prima din chestiunile ridicate de prietena noastră. Cum poate deveni a sa speranța pe care o recunoaște prezentă în persoanele peste care a dat, în locul în care inima ei s-a reînflăcărat? Cum poate avea o încredere rațională în acea speranță?

Speranța poate deveni a sa continuând, tot mai conștientă și plină de dorință, drumul pe care a început deja să-l parcurgă, adică urmând persoanele în care speranța a fost evidentă în fața ochilor ei și în fața cărorora au ieșit la iveală rațiunile adecvate pentru a avea încredere în ele. Drumul înseamnă a urma.

Alături de cuvântul «a urma» putem folosi și cuvântul «responsabilitate», înțelegând prin el, înainte de toate, acel răspuns pe care Petru i-l dă imediat lui Isus care-l întreabă: «Simone, mă iubești tu?». «Da».⁴² Era un «da» pe care nici măcar trădarea din zilele anterioare nu-l putea frâna, fiindcă se năștea în calitate de consecință a unei uimiri izvorâte chiar de la prima întâlnire cu acel om, consecință a unui atașament care devenise tot mai intens de-a lungul anilor de conviețuire cu El și care nu era un fenomen sentimental, ci un fenomen al rațiunii, o judecată care îl lipea de acea prezență care îl privise, îl îmbrățișase, îl iubise ca nimeni altul în viața sa. «Dacă eu sunt pentru că sunt iubit, trebuie să răspund (*respondeo*): de aici se naște „responsabilitatea”. [...] Cuvântul responsabilitate este cel care asigură rezultatul unei experiențe de

⁴² Cfr. In 21,15-17.

corespondență cu adevărul, cu fascinația frumosului, cu emoția față de bine, cu inefabila fericire.» Această responsabilitate «se exprimă ca decizie a libertății în fața Prezenței recunoscute ca fiind întrutotul cores-punzătoare propriului destin».⁴³

Adesea modul nostru de a concepe decizia libertății este echivoc, ca și cum ar fi vorba de un act al voinței, de un sinonim al «puterii de voință». Dar, în schimb, așa cum a fost pentru Simon Petru, e vorba de apariția unei stime, a unei afecțiuni, e culmea unui atașament. Pentru ca speranța pe care am văzut-o în alții care ne-au atras și ne-au fascinat să devină a noastră, e nevoie doar de simplitatea de a rămâne lipiți de acest loc, trăind îmbibați în această companie a noastră: în timp, vom regăsi în noi o pozitivitate indestructibilă, alături de îndrăzneala de a sfida viitorul.

Dar aici iese în evidență nevoia unei verificări, în libertate. Această companie, acest loc, e un spațiu de libertate, în care fiecare e încurajat să realizeze o verificare a promisiunii primite. N-ar fi o companie creștină dacă nu ar incita la verificare personală și dacă n-ar fi iubitoare de libertate. Îmi spunea o fată pe care am întâlnit-o într-o comunitate de studenți: «Eu am înțeles că acesta era locul meu datorită faptului că aici se respectă libertatea: nu mă constrânge nimeni la nimic, așteaptă să se întâmple ceva în mine și ca eu să cedez». E semnul respectului atent pe care îl are Misterul față de libertatea noastră, având în vedere că ne-a creat liberi. Fiecare se poate desprinde de această companie în orice clipă, dar ea rămâne, și acesta e cel

⁴³ L. Giussani-S. Alberto-J. Prades, *Generând urme în istoria lumii*, op. cit., p. 85.

mai mare semn de prietenie față de cei care, din diverse motive, pleacă: există un loc în care se pot întoarce mereu.

«Dragă don Julián, zilele astea m-am înscris la Exercițiile Fraternității după doisprezece ani! Am participat la ultimele mele Exerciții în 2009, cu o inimă care șovăia datorită unei judecăți incerte asupra valorii drumului meu în mișcare. De fapt, după ani întregi de prezență sinceră în mișcare, mi-am dat seama că rămăsesem blocată în capcana formalismului și a activismului, pentru că lucruri pentru mișcare făceam, și chiar multe, dar nu mai erau pentru mine. Libertatea mea nu mai exista și poate nici credința. Așa am decis să părăsesc totul. Anul acela, în decembrie, am fost să te văd ca să-ți încredințez „nu”-ul meu și răspunsul tău a fost surprinzător pentru mine: o îmbrățișare pe care am dus-o cu mine și care m-a însoțit, atât de mult încât să pot reveni spunând, după doisprezece ani: „Iată-mă, sunt aici, vreau să fiu aici!”. Tu mi-ai spus: „Du-te, nu-ți fă griji pentru că lași o formă, ci ai grijă să nu lași baltă niciodată întrebarea din fiecare dimineață: ‘Pe ce se sprijină speranța mea astăzi?’”. De atunci am trăit ani de zile total dedicați muncii mele de medic, care m-au condus la un medic primar pe care îl cunoșteam doar prin publicațiile sale științifice, într-un oraș necunoscut. Chiar de la prima convorbire telefonică, m-a impresionat și m-a fascinat, însă doar începând să lucrez cu el am înțeles ce anume stătea în spatele acelei fascinații: era un om de credință, și mai mult, era din mișcare! Ce să mai zic? Isus mi-a făcut „o glumă tare”, sau, mai bine zis, un cadou foarte mare pe care l-am trăit și îl trăiesc ca semn al iubirii Sale pentru mine și al iertării Sale. Mi-a dat posibili-

tatea de a relua drumul pe care-l pierdusem, făcându-mă să-l regăsesc în viața cotidiană, grea, și uneori aridă, în munca mea. Astfel, în timp, am reînceput să fac Școala de comunitate și acum câteva zile m-am înscris la Exerciții, sigură de nevoia pe care o am de a le trăi. Din experiență pot să spun că există speranță și e necondiționată, nu pune limite – așa cum nu a fost o limită fragilitatea mea –, trăiește într-o Prezență și are „doar” nevoie să fie dorită, în fiecare zi.»

Drumul verificării e necesar pentru toți, ne privește pe toți, în fiecare zi, în orice fază a vieții, în succesivitatea și transformarea circumstanțelor, până la sfârșit.

«Sunt înscrisă în Fraternitate doar de un an. Plecașem din mișcare acum treizeci de ani, când am terminat universitatea: zilele mele erau pline de activități și relații, dar sensul a toate cumva se pierduse, era scontat și deci viața era aridă [dacă nu e un drum către destin compania noastră, viața devine aridă și atunci această companie nu ne mai interesează]. Au fost treizeci de ani intenși și plini de întâmplări simple și frumoase; lucrurile tuturor: familie, copii, servicii. Apoi, în urmă cu trei ani am descoperit că sunt bolnavă și, deci, viața s-a schimbat, a suferit o accelerare și, odată cu ea, la fel și întrebarea mea asupra sensului. Mi s-a întâmplat să dau peste un medic din mișcare și i-am cerut ajutorul. M-a invitat la Ziua de început de an și îmi aduc foarte bine aminte uimirea mare de a descoperi corespondența neașteptată cu cuvintele tale. Am simțit descrisă și înțeleasă inima mea și esențialitatea a ceea ce îmi doresc. E stupefiant, după atât de mulți ani de îndepărtare, să găsesc corespondența tocmai în acest loc. N-aș fi crezut niciodată că e posibil! A început cu câțiva o prietenie foarte simplă, dar semnificativă și

radicală, astfel încât, chiar și în aceste luni de pandemie și deci întâlniri rare, acest raport este punctul de referință cel mai important pentru mine. E o prietenie în care predomină posibilitatea prețioasă a unui drum care este o ipoteză bună pentru viața mea: asta n-am întâlnit niciodată în altă parte. Anul trecut, în decembrie, am mers la spital pentru controalele periodice și, în timp ce așteptam rezultatul analizelor, mi-am dat seama cu uimire că nu-mi era frică. Nu era, cu siguranță, rodul unor convingeri, raționamente, eforturi de voință. Mi se pare evident că experiența acestor doi ani, gesturile la care am participat, puținele momente de prietenie pe care le-am putut împărtăși au construit, puțin câte puțin, o certitudine a pozitivității realității, datorită prezenței Altcuiva. În mine, a făcut o breșă și a construit, așa zice aproape fără să îmi dau seama, frumusețea multor momente, uimirea și recunoștința de a fi întâlnit un loc în care să pot pune în discuție întrebările cele mai adevărate. Speranța nu e ceva de atins, nu se realizează în virtutea unor circumstanțe care trebuie să existe cumva – vindecarea definitivă, sfârșitul pandemiei, sau altceva –. Speranța există deja acum, acționează în viața mea și ajunge să influențeze chiar și experiența bolii. Pentru mine, posibilitatea însutitului aici și acum, a devenit experiență concretă și tangibilă.»

Pentru a ajunge la certitudinea prezenței lui Cristos, pentru a trăi ca prietena noastră speranța care ne este comunicată în acest loc, e nevoie de o verificare personală, în care evidența începutului să fie aprofundată și să devină convingere. Ceea ce am întâlnit nu devine al nostru printr-o magie sau prin sentimentalism, ci datorită unei traiectorii de experiență în care intuiția

inițială își află confirmarea. Este, așa cum am spus, dinamica apostolilor: «Și discipolii săi crezură în el».⁴⁴ Această expresie marchează pașii drumului lor. Același lucru e valabil și pentru noi, și tot ceea ce se întâmplă pe parcursul zilelor noastre poate deveni ocazie pentru această confirmare, pentru această verificare. Nimic nu trebuie cenzurat pe parcursul drumului. Ba chiar mai mult, aceasta este unica modalitate pentru a ajunge la certitudine în privința promisiunii primite, aceea de a ne expune în fața confruntării cu tot ceea ce se întâmplă.

«Aceste săptămâni de campanie electorală pentru alegerile universitare au fost foarte pline, cu zile foarte frumoase. Deși am stat închisă în casă și singură în fața unui calculator, am experimentat o bucurie concretă, am descoperit mai mult cine sunt și valoarea raporturilor. Dar după aceste zile frumoase, când s-a încheiat votul, m-am simțit cuprinsă de deznădejde și de propria măsură față de mine însămi: am sesizat cât de incapabilă sunt să nu mă las determinată de rezultat. Frumusețea săptămânilor trecute nu ținea în fața tristeții mele, care mă determina, și, în același timp, îmi era frică să nu pierd acea frumusețe experimentată, să nu o șterg sau să păstrez din ea doar sentimentul înfrângerii. Zilele ce au urmat după vot au făcut să iasă la iveală multe întrebări incomode, care nu-mi dau pace: de ce nu-mi ajunge mulțumirea din săptămânile trecute? Ce rezistă în fața descurajării în fața rezultatului? De ce am tendința să șterg frumusețea trăită? Nu am fost aleasă, și deci, ce mai rămâne pentru mine? Nemulțumirea și tristețea m-au făcut, la

⁴⁴ In 2,11; vezi aici, p. 99.

început, să mă închid în fața celorlalți și față de ai mei, cu care trăiesc. Și totuși, după vreo două zile, în mine a câștigat exigența de a judeca săptămânile trăite, ca să nu le pierd. Asta m-a făcut să le cer ajutor prietenilor, punând în discuție chiar și aspectele cele mai incomode ale propriei persoane, scandalizarea pe care o simțeam. S-a dezlănțuit o luptă între măsura mea față de mine, față de ceea ce făceam, față de tristețea pe care o aveam în mine, și bucuria experimentată, care aș vrea să fie mereu vie. Un prieten m-a făcut să observ cum, în acest context, umanitatea mea s-a înflăcărat. M-a scuturat, pentru că nu reușeam să văd nimic pozitiv în această scandalizare a mea, în schimb îmi dau seama că, pe de o parte iese la iveală micimea mea umană, pe care nu mai pot să n-o privesc, pe de altă parte, iese la iveală faptul că am fost bucuroasă pur și simplu că mă dăruiesc, că le comunic celorlalți ceea ce trăiesc.»

Tocmai ca să nu ne blocăm în parcursul verificării personale avem nevoie să fim înăuntrul unui loc care să spargă constant măsura noastră și să ne deschidă din nou privirea, permițându-ne să vedem ceea ce altfel n-am vedea.

E ilustrativ modul în care Isus provoacă, zi după zi, măsura lui Petru. E exemplară scena spălării picioarelor. «Isus, fiindcă știa că Tatăl îi dăduse toate lucrurile în mâini, că de la Dumnezeu a venit și la Dumnezeu se duce, s-a sculat de la masă, s-a dezbrăcat de hainele lui, a luat un ștergar și s-a încins cu el. Apoi a turnat apă într-un lighean și a început să spele picioarele ucenicilor și să le ștergă cu ștergarul cu care era încins. A venit deci la Simon Petru. Și Petru I-a zis: „Doamne, tu să-mi speli mie picioarele?” Drept răspuns, Isus i-a zis: „Ce fac Eu, tu nu pricepi acum, dar vei pricepe după

aceea.”» La afirmația pompoasă a lui Petru: «Niciodată nu-mi vei spăla picioarele!», Isus răspunde ridicând ștacheta: «Dacă nu te spăl Eu, nu vei avea parte deloc cu mine». Auzind asta, Petru se dă bătut: «Doamne [dacă așa pui problema], nu numai picioarele, dar și mâinile, și capul!». ⁴⁵ Ce câștigă în el, astfel încât să-l facă să dea înapoi dintr-o dată, să-l determine să nu mai lase propria măsură să îl determine? Afecțiunea față de Cristos.

Ca să nu rămânem captivi în propriile scheme, care se formează la nesfârșit în noi și pe care le preluăm din mediul în care trăim, e nevoie să fim regenerați fără întrerupere: «O judecată care să fie în permanență deschisă și fără prejudecăți este de fapt pe atât de imposibilă forțelor singure ale omului, pe cât este de unică în respectarea și exaltarea dinamismului rațiunii (care este deschiderea spre realitate potrivit totalității factorilor ei).» ⁴⁶ Pentru ca asta să fie posibil e nevoie de un loc care să deschidă mereu din nou rațiunea noastră; acest loc este «un aspect particular care deschide spre totalitate», ⁴⁷ așa cum definește Giussani experiența carismei. Pentru a nu ceda în fața măsurilor care în mod inevitabil tind să rigidizeze judecata noastră și în care de multe ori ne împotmolim, nu ne ajută deci nici un efort titanice, nici o strategie abilă. E suficient să nu încetăm să privim acea realitate vie care susține dilatarea rațiunii noastre; e nevoie de o afecțiune față de acel loc care să ne abilitizeze să vedem totalitatea, fără să

⁴⁵ In 13,3-9.

⁴⁶ L. Giussani-S. Alberto-J. Prades, *Generând urme în istoria lumii*, op. cit., p. 70.

⁴⁷ Ibidem, p. 98.

permită ca rațiunea să nu-și îndeplinească originara sa deshidere.

Cu cât experimentăm mai mult capacitatea acestui loc de a ne regenera privirea față de noi înșine și față de întreaga lume, cu atât mai mult crește afecțiunea noastră față de el. Verificarea aprofundează, hrănește, conferă substanță conștiinței de apartenență la instrumentul pe care Cristos l-a ales ca să ne atragă și ca să ne însoțească viața.

E exact aceeași dinamică a începutului, când discipolii trăiau în tovărășia lui Isus. În fiecare zi pe care o trăiau cu el adăugau, spune Giussani cu o expresie foarte frumoasă, «un strat de lipici»,⁴⁸ dezvoltau un atașament profund, care era o judecată de stimă, plină de rațiuni, fără nici măcar o umbră de iraționalitate sau de forțare. În același fel, imanența noastră în compania întâlnită, dacă acceptăm să facem o verificare a propunerii pe care ea ne-o aduce, ne face să ne atașăm în mod tot mai rațional de ea și, mai ales, ne introduce în descoperirea tot mai personală a Prezenței al cărei semn este, chip vizibil: Cristos, speranța noastră. Acesta este, de fapt, scopul pentru care ea există. Ceea ce li s-a întâmplat discipolilor ni se întâmplă deci și nouă, azi: din atașamentul față de prezența Sa se naște floarea speranței.

În ultima carte de Exerciții ale Fraternității, recent publicată, Giussani spune: «Petru făcuse o grămadă de prostii, și, cu toate astea, trăia o simpatie supremă pentru Cristos. Înțelegea că totul din el tinde spre Cristos, că totul se condensa în ochii aceia, în fața acea, în inima acea. Nu se puteau invoca păcatele din

⁴⁸ Ibidem, p. 86.

trecut; nici incoerența viitoare nu putea fi o obiecție: Cristos era izvorul, locul speranței sale. I-ar fi putut scoate ochii cu orice lucru ar fi făcut, cu orice ar fi putut face, Cristos rămânea – prin ceața acelor obiecții – sursa de lumină a speranței sale. Îl prețuia mai mult decât orice altceva, din primul moment în care se simțise fixat de El, privit de El: Îl iubea pentru asta. „Da, Doamne, Tu știi că ești obiectul simpatiei mele supreme, al stimei mele supreme”». ⁴⁹

Cristos este sursa de lumină a speranței noastre. Și compania noastră, izvorâtă din harul carismei dăruite lui don Giussani, e un ajutor ca să trăim convertirea sinelui nostru la Cristos, «deoarece esența experienței mișcării e că credința este totul, că recunoașterea lui Cristos e totul în viață, că Cristos este centrul cosmosului și al istoriei». ⁵⁰ Fraternitatea dintre noi, țesătura de relații care constituie mișcarea «este modul nostru de a trăi misterul lui Cristos prezent»: ⁵¹ nu e o porțiță de scăpare pentru a elimina drama personală a raportului cu Cristos; dimpotrivă, e ajutorul și provocarea de a trăi mai intens și mai conștient raportul cu Cristos. Eu vreau să trăiesc constant drama libertății mele care mă presează să-i spun «Tu» lui Cristos de îndată ce deschid ochii în fiecare dimineață. E aceeași dramă pe care o trăia Isus: «A doua zi dimineața, pe când era încă întuneric de tot, Isus s-a sculat, a ieșit și s-a dus într-un loc pustiu. Și se ruga acolo.». ⁵² La acest ni-

⁴⁹ L. Giussani, *Attraverso la compagnia dei credenti*, op. cit., p. 132.

⁵⁰ L. Giussani, *Una strana compagnia*, op. cit., p. 191-192.

⁵¹ L. Giussani, *L'opera del movimento. La Fraternità di Comunione e Liberazione [Opera mișcării. Fraternitatea Comunione e Liberazione, n. tr.]*, San Paolo, Cinisello Balsamo (Mi) 2002, p. 71.

⁵² Mc 1,35.

vel ne punem noi viața în joc. «A venit clipa», spunea Giussani exact acum treizeci de ani, «în care mișcarea merge înainte exclusiv în virtutea afecțiunii pe care fiecare dintre noi o are față de Cristos, pe care fiecare dintre noi o invocă [de la] Spiritului să o aibă».⁵³ Mișcarea continuă așadar în virtutea afecțiunii fiecăruia dintre noi pentru Cristos. Tot restul – efortul nostru, obiectivele noastre – e mult prea fragil.

Deci, nu doar că această urzeală de raporturi nu ne scutește de raportul cu Misterul, ci îl provoacă fără încetare și îl face mereu posibil. De fapt, dacă nu ar deveni prezență acum, printr-o companie umană, printr-un loc, printr-o țesătură de raporturi, Misterul ar rămâne străin și ar învinge în noi mentalitatea tuturor, care se hrănește din speranțe care nu rezistă la impactul evenimentelor și care încearcă, în multe feluri, să suprimă Misterul din viață.

Tocmai de Misterul prezent avem nevoie cu toții pentru a putea trăi. «Oamenii, tineri și mai puțin tineri, au nevoie, în fond, de un lucru: de certitudinea pozitivității timpului lor, a vieții lor, de certitudinea destinului lor.»⁵⁴ Dar această certitudine – care se numește «speranță» – nu ne-o putem da noi, nici măcar dacă ne coalizăm, solidarizăm, ne unim toate forțele: doar Dumnezeu devenit om, prin moartea și învierea Sa, poate răspunde la setea de destin, de pozitivitate a existenței, care ne structurează pe dinăuntru. Așa cum am spus, întâlnirea cu prezența

⁵³ «Coresponsabilitate», Fragmente din discuția de la Consiliul internațional al CL – august 1991, *Tracce-Litterae communionis*, n. 11/1991, p. 32.

⁵⁴ L. Giussani, «Cristo, la speranza» [«Cristos, speranța», n. tr.], *CL Litterae Communionis*, n. 11/1990, p. 18.

Sa, în forma care ne-a atras, este harul vieții noastre, este mila infinită pe care Domnul a avut-o față de nimicul nostru. Dar n-o putem ține pentru noi, ca și cum ar fi un privilegiu.

«Învățam la facultate și a trecut să mă salute o colegă de-a mea de curs pe care n-o văzusem de luni de zile. A început să-mi povestească despre ea, de frica față de situația pandemiei care o paralizează, de speranța sa bazată pe faptul că știința își va urma cursul și că vaccinul ne va readuce la normalitate. Până în clipa aceea, îmi spunea, ar fi urmat să fie condamnată la o suspendare a vieții. Eu i-am spus că, pentru mine, circumstanțele sunt un factor al maturizării mele și i-am povestit cu uimire că harul cel mai mare este să am un loc, niște chipuri, la care să pot reveni ca să cerșesc o privire mai adevărată asupra mea. Câteva zile după, colega mea îmi scrie mulțumindu-mi și spunându-mi că de ani de zile nu i s-a mai întâmplat să aibă un dialog „cu atât de mult sens”. Inima sa dorește ceea ce doresc eu: o certitudine în prezent cu care să se poată întâmpina toate lucrurile fără frică. Lunile astea, de la *lockdown* încoace, am descoperit că sunt iubită așa cum sunt, plină de recunoștință pentru că am în fața mea niște oameni care, datorită felului în care trăiesc și a felului în care se privesc în mod sincer pe ei înșiși, generează în mine o speranță pentru viața mea. A-l recunoaște pe Cristos în timpul zilelor mele a devenit ceva mai continuu și generează o emoție profundă care mă pune din nou într-o poziție a inimii tot mai adevărată în fața tuturor lucrurilor. Descopăr adevărul celor scrise în Afișul de Crăciun: „Prezența lui Cristos, în normalitatea vieții, presupune tot mai mult bătaia inimii: emoția față de prezența Sa devine emo-

ție față de viața de zi cu zi. Nu mai există nimic inutil, nu mai este nimic străin, se naște o afecțiune față de toate, toate”.»

Cristos, ca eveniment real azi – și nu pur și simplu ca eveniment real de acum două mii de ani –, intră în normalitatea vieții și o transformă, făcând-o mai adevărată, mai umană. Dacă Cristos este un eveniment real pentru mine [sau nu], dacă îl accept și îl las să intre în urzeala normală a zilelor mele [sau nu], se vede dintr-o schimbare care se activează în viața mea: «Creștinismul», spunea Giussani în 1964, «e un mod nou de a trăi această lume. E un tip de viață nouă: nu reprezintă mai ales anumite experiențe deosebite, anumite moduri, gesturi pe lângă altele, anumite expresii sau cuvinte de adăugat la vocabularul obișnuit». Și continua: «La fel ca întâlnirea, și propunerea creștină se identifică pentru noi, azi, cu rechemarea pe care ne-o face o realitate umană din jurul nostru; și e minunat că această propunere, unică printre altele, are un chip atât de concret, atât de existențial: faptul că există o comunitate în lume, o lume în lume, o realitate diferită înăuntrul realității, și nu diferită datorită unor preocupări diferite, ci datorită modului diferit de a duce la îndeplinire preocupările obișnuite».⁵⁵

Diversitatea pe care evenimentul lui Cristos o produce în viața celor care se ciocnesc de el și îl găzduiesc este factorul de comunicare al speranței.

Dar nu ne putem opri nici măcar o clipă. Atractivitatea pe care o experimentăm prin reînnoirea întâlnirii, datorită imanenței în compania creștină, trebuie

⁵⁵ L. Giussani, *Il cammino al vero è un'esperienza* [Drumul către adevăr e o experiență, n. tr.], Rizzoli, Milano 2006, p. 139, 145.

să devină muncă în noi, vigilență («ca și cineva care a cucerit un lucru minunat și trebuie să-l apere, drept pentru care stă în bastioane și nu doarme, adică nu e distras, nu e superficial, e în tensiune»), trebuie să devină memorie. Iar memoria «nu înseamnă să ne amintim noi, ci să ne acordăm mereu cu o prezență care, odată ce s-a revelat, s-a revelat ca o prezență care nu mai pleacă; odată ce *ni* s-a revelat, s-a revelat ca o prezență care nu mai pleacă (pentru că ne constituie) și care devine palpabilă, vizibilă în ceilalți, o prezență care ne adună la un loc cu scopul de a fi trăită, atât de mult încât se numește comuniune, exact ca Euharistia».⁵⁶

⁵⁶ L. Giussani, «Tu» (*o dell'amicizia*) [*«Tu» (sau despre prietenie)*, n. tr.], Bur, Milano 1997, p. 318, 319.

SPERANȚA LA TESTUL CIRCUMȘTANȚELOR

«Cine mă urmează, va avea însutitul aici, pe pământ.»¹ Isus însuși a dat un criteriu de verificare a urmării Lui. În același fel, speranța promisă celor care trăiesc această urmare reclamă – insist – să fie verificată prin comparația cu circumstanțele, fără a exclude niciuna.

1. Speranța care nu dezamăgește

Speranța care nu dezamăgește promisă de Cristos trebuie să arate că rezistă în fața provocărilor pe care existența umană e constrânsă să le înfrunte și pe care aceste vremuri ni le-au pus în cale fără pic de milă. Fiecare, fie că vrea, fie că nu, e chemat să verifice consistența propriei speranțe în fața fiecărei strâmtoări, a fiecărei provocări, și mai ales în fața celor mai importante. Am spus, cu Giussani, că «oamenii, tineri și mai puțin tineri, au nevoie, în fond, de un lucru: de certitudinea pozitivității timpului lor, a vieții lor, de certitudinea destinului lor». În fața anumitor circumstanțe iese la iveală dacă există în noi această certitudine sau predomină frica și incertitudinea care blochează con-

¹ Cfr. Mc 10,29-30.

strucția, care ne scufundă în preocupare și ne fac să rămânem concentrați pe noi înșine.

Contribuția fundamentală pentru verificarea speranței noastre ne vine, deci, din realitate. Circumstanțele sunt determinante pentru ca, pe de o parte, să se arate consistența speranței noastre și, pe de altă parte, adevărata speranță să prindă rădăcini în profunzimea sinelui nostru. Pentru a verifica, deci, dacă speranța creștină nu dezamăgește, trebuie să abordăm toate lucrurile de care realitatea nu ne scutește, prin întâlnirea și ciocnirea cu circumstanțele, mai ales cu cele inevitabile. Speranța care ne-a fost comunicată, mărturisită, începe să locuiască în noi, devine a noastră, «doar» în raport cu circumstanțele, de-a lungul parcursului, printr-o verificare.

a) *Moartea*

Să analizăm în primul rând stânca cea mare, cea care, dintr-un anumit punct de vedere, este ultima, întrucât se află la sfârșitul vieții, dar care însoțește fiecare clipă a noastră, ca un colocatar incomod și tulburător al conștiinței umane: moartea. Cum putem avea certitudine asupra viitorului fără să înfruntăm adversarul cel mai înverșunat? Marele istoric, Huizinga, a scris că moartea face parte dintr-o definiție a vieții: «În istorie, nu mai puțin decât în natură, moartea și nașterea merg mereu cu același pas».² Moartea este un fenomen al vieții, pentru că i se întâmplă unei vietăți; deci e o

² J. Huizinga, *Autunno del medioevo* [Toamna Evului Mediu, n. tr.], Bur, Milano 1995, p. XXXIII.

problemă care nu poate fi eludată, cu atât mai puțin de către o ființă conștientă de sine ca noi: cunoașterea morții caracterizează chiar în manieră esențială conștiința pe care o avem de noi înșine, chiar dacă încercăm în multe feluri s-o cenzurăm. Pandemia a pus din nou în prim plan, pentru toți, evidența elementară a morții. Dacă nu ne era atât de familiară, dacă deseori în viațuirea noastră cotidiană o uitasem și o acoperisem, am fost constrânși s-o recunoaștem nu ca cineva care o observă de la balcon sau la televizor, ci ca cineva care e atins și încolțit de ea. Fiecare a putut experimenta acest lucru, deoarece moartea s-a apropiat de el prin membrii familiei sau prin prietenii care au plecat și deoarece în fiecare zi trebuia și trebuie încă să ne încheiem socotelile cu numărul deceselor. Cu toții suntem provocați, nimeni nu se poate preface că realitatea este mai puțin «sumbră».

Să vedem împreună cum a perceput Giussani provocarea morții. Citind breviarul, poposește asupra unei fraze din cartea *Înțelepciunii*: «Dumnezeu nu a făcut moartea și nu se complace de pieirea celor vii. Căci el a creat toate ca să existe, generațiile lumii sunt salutare: nu este în ele venin al ruinării și nici stăpânirea locuinței morților pe pământ. Căci dreptatea este nemuritoare (*Înț* 1,13-15)». Și observă – în timpul unei întâlniri din 1990 –: «Am fost cuprins cumva de o revoltă profundă: am urlat că aceste cuvinte nu sunt adevărate. Nu e adevărat că dreptatea domnește nemuritoare, într-o lume în care cei doi prieteni ai noștri, Marco și Andrea, în timpul unei excursii la munte, au căzut și au murit. Și totuși», adaugă imediat, «fără a adera cumva la această frază nu s-ar putea trăi; fără a speranță pozitivă nu s-ar putea trăi». Acum, conti-

nuă, pentru a adera la această frază oamenii au două alternative: «Pe de o parte optimismul, pe cât de instinctiv, pe atât de nefondat. E vorba de optimismul care a dominat întreaga cultură modernă: noi l-am moștenit din epoca grecilor și a romanilor; dar rădăcinile sale se află în toate erele. E un optimism în felul de a concepe viața, fără de care nu s-ar putea trăi. Dar e un optimism superficial, mincinos; cine pretinde că-l poate menține ar trebui să fie profund neatent la ceea ce se întâmplă chiar lângă el; de aceea e un optimism cinic. Pe de altă parte, oamenii reacționează sperând în forțele propriei voințe, a propriei capacități de construcție; și aceasta este o trăsătură a lumii noastre. Răspunsul vieții este încredințat astfel unor utopii, unor proiecte concepute de om, la nivel individual sau împreună cu alții. Oamenii își încredințează propria mântuire în forme de utopie, în vise, adică în speranțe delimitate, bazate pe detalii. Orice formă de utopie (femeia, politica, banii), ca răspuns la setea de pozitivitate care se formează în inima omului, implică violență».³

Așadar, acestea ar fi alternativele, pline de minciună și de echivoc, ambele insuficiente.

E adevărat, noi suntem creați pentru viață: în fragmentul din cartea *Înțelepciunii* se afirmă natura inimii omului; dar cine-i va oferi răspuns acestei naturi a inimii, dorinței noastre de viață care nu poate fi stăpânită, care ne constituie? Cristos, doar Cristos cel mort și înviat îi va răspunde. «Unicul răspuns posibil la fragmentul din cartea *Înțelepciunii* este că Cuvântul s-a făcut trup.» Nsu există răspuns decât în Cristos.

³ L. Giussani, «Cristo, la speranza», *CL Litterae Communionis*, op. cit., p. 14.

Fără Cristos, de fapt, «am fi obligați să cădem fie într-un optimism fals, arogant și cinic chiar și atunci când e conceput de marii filosofi, fie în utopismul banal sau măreț, plin oricum de violență».⁴

Citatul din *Înțepeciuni* atinge centrul problemei umane, e punctul nevralgic din perspectiva inimii umane. Dumnezeu «a creat toate ca să existe, generațiile lumii sunt salutare: nu este în ele venin al ruirii și nici stăpânirea locuinței morților pe pământ. Căci dreptatea este nemuritoare». Fără Cristos, insistă Giussani cu ocazia unui moment cu puțin înaintea celui citat, «asta nu ar fi adevărat, deoarece contradicția se încheie cu distrugerea a tot ceea ce cineva și-a închipuit și a construit, face ca toate acestea să sfârșească în vârtejul morții. Fără Cristos nu li se poate da dreptate acestor cuvinte ale Bibliei».⁵

Cristos mort și înviat este unicul răspuns la întrebarea *Înțelepciunii*, adică la problema umană. Îi spune Isus lui Nicodim: «Într-adevăr, [atât de mult] a iubit Dumnezeu lumea, încât l-a dat pe Fiul său, unul născut, ca oricine crede în el să nu piară, ci să aibă viața veșnică».⁶ Aici își găsește viața noastră motivul ultim, adică adevărata speranță: Isus Cristos aici și acum, un eveniment real în viața omului. Dar toate acestea – repet – trebuie să devină experiență personală.

Îmi scrie o studentă: «Ca să răspund la întrebarea „există speranță?” n-am putut să nu mă gândesc la momentul precis al vieții mele: înmormântarea unei

⁴ *Ibidem*, p. 15.

⁵ L. Giussani, *Un evento reale nella vita dell'uomo (1990-1991) [Un eveniment real în viața omului (1990-1991), n. tr.]*, Bur, Milano 2013, p. 149.

⁶ In 3,16.

prietene de-ale mele care, în urmă cu trei ani, s-a sinucis. În mod special, când am fost la înmormântare, două lucruri mi-au dat de gândit. Primul a fost poziția mea la biserică în timpul Liturghiei: am stat în genunchi tot timpul și m-am rugat ca chiar și acel moment atât de dureros și dramatic să poată fi salvat și repus în mâinile Cuiva mai mare decât meschinăria mea. Al doilea a fost ceea ce s-a întâmplat când am ieșit de la Liturghie și am fumat o țigară cu prietenele mele. La un moment dat, una dintre ele se întoarce spre mine și-mi zice: „Dar de ce nu plângi? De ce nu ești disperată ca noi? Ce față ai?! E ca și cum ai fi în pace”. Eu eram puțin confuză, dar mirată de ceea ce mi se întâmpla. Nu știam nici măcar eu să descriu sau să recunosc motivele pentru care eram așa în clipa aceea. Dar trebuie să admit că, oricât de multă tristețe simțeam în mine, nu eram disperată. Acel suicid nu era ultimul cuvânt asupra vieții mele și a inimii mele, pentru că, chiar și în clipa aceea, în mine predomina „altceva”, care mă făcea să arăt bucuroasă. Inima mea nu era disperată, ci plină de cerere: ca totul din mine și din prietena mea să fie salvat. În toiul acelei dureri care deborda printre noi, experimentam că sunt îmbrățișată cu totul! Un har, pe care celelalte îl recunoșteau în mine! A fost un episod care m-a schimbat în toate săptămânile care au urmat. Revenind la cotidianul meu, la măruntele mele cruci și eforturi, acel fapt mă însoțea. Ce har ca eu, chiar și în fața celor mai dramatice și dureroase situații din viața mea, să pot spune că o speranță există! Nu mi-am inventat-o eu și nu a fost o schimbare psihologică: e o speranță care a pătruns în mine datorită unei prezențe vii și trupești care m-a cuprins până în adâncul măruntaielor, care

mi-a schimbat viața. Ce har să îmi dau seama de asta! O pace mă învăluie și nu îmi dă drumul. Chiar și în fața prietenilor care au decis să spună nu acestei vieți. Totul a început cu prima mea întâlnire cu CL și creștinismul în timpul facultății, adică întâlnirea cu niște chipuri care m-au iubit necondiționat din prima clipă, fără să se uite doar la ce e rău în mine și atât. Spun că, *niciodată, și apoi niciodată*, tocmai pentru acest lucru care mi s-a întâmplat, și pentru nimic mai puțin, n-aș putea să gândesc că viața mea nu contează sau că nu are sens».

Datorită celor ce i s-au întâmplat, prietena noastră poate repeta, la fel ca sfântul Paul, că se simte cuprinsă de «o speranță care nu dezamăgește». ⁷ Este certitudinea pe care a experimentat-o la întmormântare: «Niciodată, și apoi niciodată»! Tocmai capacitatea de a trăi în mijlocul și în fața oricărei situații este testul că cineva are o speranță care nu dezamăgește. Scrie sfântul Paul: «Cine ne va despărți de iubirea lui Cristos? Oare necazul sau strâmtorarea sau persecuția sau foamea sau lipsa de haine sau primejdia sau sabia? După cum este scris: „Pentru tine suntem dați la moarte toată ziua, suntem socotiți ca niște oi de înjunghiere”. Dar în toate acestea noi suntem mai mult decât învingători prin cel care ne-a iubit. Căci sunt convins că nici moartea, nici viața, nici îngerii, nici stăpânirile, nici cele prezente, nici cele viitoare, nici puterile, nici înălțimile, nici adâncurile și nici vreo altă creatură nu va putea să ne despartă de iubirea lui Dumnezeu care este în Cristos Isus, Domnul nostru». ⁸

⁷ Rom 5,5.

⁸ Rom 8,35-39.

Ce experiență trebuie să trăim pentru a putea spune cu certitudine aceste cuvinte? Este experiența începută în urmă cu două mii de ani. Să ne gândim la Ioan și Andrei, la Petru: de când omul acela a intrat în raza de acțiune a vieții lor, tot ceea ce făceau, toată afecțiunea lor, toate corvoadele lor de zi cu zi, aveau legătură cu El; când îl urmau, în locurile în care mergea, nu era spațiu pentru altceva în inima lor.⁹ Îl văzuseră pe cruce și apoi înviat. Să ne imaginăm când or fi fost în fața morții mamei lor sau a cuiva drag: rămânea toată concretețea durerii umane, rămâneau toate lacrimile, în funcție de temperamente, dar era în ei un lucru invincibil, care era bucuria, fiindcă aveau în privire acel Om mort și înviat, nu-l puteau smulge din privirea cu care priveau totul. Cum spune papa Francisc: «E compania unei Prezențe care nu depinde în ultimă instanță de circumstanțele externe, ci e dăruită, întocmai; o familiaritate cu Isus care se dezvoltă zi după zi».¹⁰

Giussani ne-a mărturisit aceste lucruri până la sfârșitul zilelor sale. Cu ocazia celui care urma să fie ultimul său salut, la încheierea Exercițiilor Fraternalității din 2004, într-un context evident de limite și de suferință, a spus: «Victoria lui Cristos este o victorie asupra morții. Și victoria asupra morții e o victorie asupra vieții. Totul are o pozitivitate, totul e un bine [...], astfel încât orice contradicție sau orice durere au, în „vehicolul” acestei vieți, un răspuns pozitiv. [...] Pentru că viața e frumoasă: viața e frumoasă, e o promisiune pe care a făcut-o Dumnezeu odată cu victoria

⁹ Cfr. L. Giussani, *Si può (veramente?) vivere così?*, op. cit., p. 363-364.

¹⁰ Francisc, *Il Cielo sulla Terra [Cerule pe pământ, n. tr.]*, LEV, Città del Vaticano 2020, p. 272.

lui Cristos. De aceea, în fiecare zi în care ne vom ridica din pat – oricare ar fi situația noastră imediat perceptibilă, documentabilă, chiar și cea mai plină de suferință, inimaginabilă – e un bine care e pe punctul de a se naște la granița orizontului nostru de oameni».¹¹

Această pozitivitate ireductibilă chiar și în fața morții este proba existenței [în cineva a] unei speranțe care nu dezamăgește, a unei speranțe care e experiența a ceva ce există: «Viitorul se bazează pe ceva ce deținem acum, de care suntem deținuți acum».¹²

b) Suferința

La fel ca moartea, și suferința face parte din viața umană. Nu doar suferința legată de însăși finitudinea noastră, dar și cea provocată de responsabilitatea oamenilor. «Trebuie să facem totul pentru a depăși suferința, însă a o elimina complet din lume nu se află în posibilitățile noastre – pur și simplu pentru că nu putem să ne descotorosim de caracterul nostru limitat și pentru că niciunul dintre noi nu este în măsură să elimine puterea răului, a păcatului.»¹³ Modul de a se raporta la suferință și la cei care suferă este un indicator al adevărului experienței umane a fiecăruia dintre noi și al întregii societăți. Tot mai mult observăm, în

¹¹ L. Giussani, «Intervento conclusivo» [«Intervenția concluzivă», n. tr.], în J. Carrón, *Il destino dell'uomo* [Destinul omului, n. tr.], Cooperativa Editoriale Nuovo Mondo, Milano 2004, p. 48.

¹² L. Giussani, *Tutta la terra desidera il Tuo volto* [Întreg pământul dorește chipul Tău, n. tr.], San Paolo, Cinisello Balsamo (Mi) 2015, p. 56.

¹³ Benedict al XVI-lea, Enciclica *Spe salvi*, 36. (<https://www.magisteriu.ro/spe-salvi-2007/>)

contextele noastre de viață, afirmarea unei cenzurări a suferinței, a unei fugi în fața a tot ceea ce ar putea provoca suferință sau participarea la suferința altcuiva. Și totuși, vedem asta: nu există raport adevărat cu celălalt fără împărtășirea suferinței sale; nu poate exista relație de iubire fără exproprierea de sine; nu se poate afirma binele, adevărul, dreptatea fără acceptarea suferinței pe care acest lucru o presupune (și atunci când siguranța propriei bunăstări devine mai importantă decât adevărul și decât dreptatea, domină puterea celui mai tare, intimidarea, minciuna). Așa e în privința suferinței personale: oricât încercăm s-o suprimăm, în ultimă instanță ea nu poate fi niciodată evitată – ar fi ca și cum am evita însăși viața –. Când suntem încolțiți de încercări cu adevărat grave ne dăm seama că, pentru a le face față, nu ajung micile sau marile noastre speranțe, gândurile optimiste sau proiectele: devine necesară «certitudinea adevăratei, marii speranțe»,¹⁴ certitudinea unei Prezențe capabile să îmbrățișeze drama noastră.

Cum scrie papa Francisc în *Lumen fidei*: «Omului care suferă Dumnezeu nu-i dăruiește un raționament care să explice totul, ci oferă răspunsul său în forma unei prezențe care însoțește, a unei istorii de bine care se unește cu orice istorie de suferință, pentru a deschide în ea o breșă de lumină. În Cristos, însuși Dumnezeu a voit să împărtășească împreună cu noi acest drum și să ne ofere privirea sa pentru a vedea în el lumina. Cristos este cel care, suportând durerea, „dă început credinței și o duce la desăvârșire” (Evr 12,2).

¹⁴ *Ibidem*, 39.

Suferința ne amintește că slujirea credinței adusă binelui comun este mereu slujire de speranță». ¹⁵

Lucrul de care avem esențială nevoie e să vedem martori ai acestei adevărate, mari speranțe care se naște din credință, adică persoane care, prin viața lor, să demonstreze că în compania lui Cristos, în prezența Sa, se poate trăi suferința fără să te scufunzi în întunericul singurătății, al golului de sens, al abandonului: cu Cristos, cu moartea și învierea Sa, a scris Benedict al XVI-lea, «în orice suferință umană a intrat unul care împărtășește suferința și suportarea, de aici se răspândește în orice suferință *con-solatio*, consolarea iubirii părtașe a lui Dumnezeu și astfel apare steaua speranței». ¹⁶ Acest lucru ni-l atestă martorii: «Dar tocmai pentru că acum a devenit suferință împărtășită, în care există prezența celuilalt, această suferință este pătrunsă de lumina iubirii». ¹⁷ O suferință neîmpărtășită, neîmbrățișată de o Prezență care nu dispăre, de o iubire a lui Dumnezeu prin iubirea oamenilor, devine oarbă, insuportabilă.

«În noiembrie 2019 am fost diagnosticată cu o tumoră foarte agresivă și în stadiu avansat. La început a fost un șoc, care a copleșit viața mea și a familiei mele. Aveam senzația că sunt la cheremul unor evenimente adverse și complet incontrolabile. Totul a început să se schimbe atunci când un prieten de-al meu a venit să mă vadă, ca să-mi spună că nu trebuia să mă simt zdruncinată, ci că tocmai în acel context să mă simt

¹⁵ Francisc, Enciclica *Lumen fidei*, 57. (<https://www.magisteriu.ro/lumen-fidei-2013/>)

¹⁶ Benedict al XVI-lea, Enciclica *Spe salvi*, 39.

¹⁷ *Ibidem*, 38.

îmbrățișată de Cristos. Din momentul acela am început să mă las în brațele Sale, să mă încredințez planului Altcuiva. Tot ceea ce auzisem, citisem și repetasem o grămadă de ani, devenea, dintr-o dată, trup. În joc era credința mea și mi se cerea să trec „de la teorie, la practică”. Am acceptat provocarea de a verifica ipoteza ce mi se oferea, adică că Cristos nu mă părăsise și era cu mine în situația respectivă. Roadele de har n-au întârziat să apară. S-a schimbat relația cu soțul meu și cu copiii mei, am început să-i privesc ca și compania lui Cristos cea mai apropiată din viața mea. Până chiar și durerea, cea fizică și mai acută, care provoacă frică și scoate la iveală toată fragilitatea noastră, nu a fost un obstacol. Am început să iubesc circumstanțele, să mă trezesc dimineața acceptând ziua cu entuziasmul unui copil care așteaptă de la părinți cadoul mult râvnit. Raportul cu prietenii, vechi și noi, a devenit prețios sau s-a reînnoit. Cea care părea o prietenie stinsă și-a revelat esența de companie în viață, capabilă să pătrundă cu aceeași intensitate în lucrurile importante precum și în nevoile cele mai mărunte. Au luat naștere noi relații și întâlniri cu persoanele din spital, unde am stat multă vreme: medici, asistente și colege de salon. Ar fi greu de povestit numeroasele întâlniri trăite. Una, în mod special, m-a marcat mult. Când a trebuit să fac a doua operație, deși sunt optimistă din fire, îmi era frică, și chiar nu mă simțeam în stare să trec prin această a doua operație. Seara de dinaintea operației mi-a fost alături un prieten pe care l-am cunoscut datorită bolii. La sfârșitul discuției, m-a întrebat ce însemna pentru mine, în clipa aceea, „să trăiesc intens realul”, și eu, fără să clipesc, având în suflet experiența trăită până atunci, i-am răspuns că însemna

să mă bucur de tot, chiar și de acele momente, dar că pentru asta era necesar să merg la originea fiecărui lucru, continuând să recunosc prezența lui Cristos în realitate și în viața mea. El m-a sfătuit atunci să-mi aduc aminte această dorință ca ultim gând dinaintea operației și imediat după trezirea din operație. După intervenție eram amețită și medicii mi-au spus imediat că trebuia să rămân imobilizată la pat timp de zece zile. M-am întrebat cum aș fi putut trăi intens, ținând cont că aveam o percepție confuză asupra lucrurilor datorită anesteziei și a durerii și nu mă puteam mișca. Ce însemna să-l întâlnesc pe Cristos, pentru mine, care nu puteam să fac nimic decât să-mi întorc capul în pat? În clipa aceea, mi-am dat seama că, întorcându-mi capul, în pofida amețelii, realitatea exista, și am început să privesc: vedeam pereții salonului în fața mea și mai ales vedeam că în salon cu mine era internată o altă persoană, din care, datorită nopțierei îngrămadite, vedeam doar picioarele. Noua colegă de salon avea același nume cu mine și același tip de tumoră ca mine. Am început să ne povestim viețile, și, în timpul acelei luni lungi petrecute împreună, i-am spus de toate, așa cum a făcut și ea cu mine. Profitând de internare, am cerut darul Împărtășaniei zilnice și prietena mea, la început, asista curioasă, punându-mi multe întrebări. Într-o dimineață a cerut și ea Împărtășania și din clipa aceea am început să ne rugăm împreună și cu capelanul, „frățiorul”, cum îi spuneam noi. În zilele care treceau, salonul nostru a devenit locul în care ne întrebam despre ce este esențial în viață. Acest nivel de raport între noi implica pe oricine intra în salon: medici, asistente, operatori socio-sanitari, personalul auxiliar, rude și prieteni care veneau în vizită. Chiar

și soțul meu și prietenul meu nu mai veneau să mă vadă doar pe mine, ci și pe ea. Salonul nostru devenise un loc în care se întâlneau de toate și chiar mai mult de atât. Salonul își „dilatase” pereții, atrăgând pe toată lumea. În timpul internării i-am cerut soțului meu să îmi aducă *Tracce*, cu un exemplar în plus pentru prietena mea și ea a citit curioasă, mai ales scrisorile, și nu înceta să-mi vorbească de cardinalul Van Thuan. Când a descoperit că este înmormântat la Roma, mi-a spus că dorea foarte mult să meargă să-l „vadă”. Într-o zi, după citirea rezultatului CT, a înțeles gravitatea reală a situației ei. Atunci în mine s-a născut o întrebare, cu privire nu numai la ea, ci mai ales la mine: „În ce-mi pun eu speranțele? În vindecare? Sau în certitudinea că totul este cu adevărat pentru un bine, chiar și o durere sau moartea, și că există Cineva care m-a dorit și mă dorește în fiecare clipă, m-a creat pentru eternitate și nu ca să mă dizolv în uitare?”. Atunci speranța pe care i-o puteam aduce ei era foarte diferită de optimismul cuiva care vrea să treacă cu vederea. După externare, am fost externate la câteva zile diferență, relația cu fosta mea colegă de salon a continuat fără încetare, deși eram din două orașe diferite. La început lucrurile păreau să meargă bine, dar, după câteva săptămâni, am înțeles că ea era tot mai rău. Mi-a scris că simțea boala avansând rapid și cum i se scurg forțele, că se simțea obosită și că medicii nu mai putea face nimic pentru ea. Cuprinsă de durere, am încercat să-i repet că eu mă rugam în continuare, chiar și pentru un miracol. Aș fi vrut să fac ceva, dar mă simțeam neputincioasă. Fiind prinsă de aceste gânduri, nu mi-am dat seama că ea îmi scrisese unicul lucru rezonabil, și anume că voia să se abandoneze în

brațele Domnului. Soțul meu mi-a atras atenția, adăugând: „Uite, ea e în pace!”. Am decis să merg s-o văd la ea acasă. Au venit cu mine soțul meu și prietenul meu. Ea era chiar rău și ne-a mărturisit că dorea, mai mult decât orice altceva, să primească Împărtășania. După ce am plecat de la ea de acasă, am căutat biserica cea mai apropiată, și preotul a acceptat să meargă la ea a doua zi pentru Spovadă, Împărtășanie și Ungerea bolnavilor. Două zile mai târziu a murit. Zilele următoare i-am scris prietenului ei, spunându-i că sunt recunoscătoare că am întâlnit-o și sigură că a murit „în harul lui Dumnezeu” și în pace. El mi-a răspuns că în ultimele clipe era inconștientă, dar înainte să moară a deschis ochii, a zâmbit și a plecat în pace. Ceea ce s-a întâmplat e surprinzător. E stupefiant cum printr-o mică disponibilitate de a fi prezentă în realitate s-au întâmplat toate astea! Cristos a devenit prezent chiar și într-o împrejurare aparent atât de ostilă: țintuirea într-un pat de spital, fără a putea face nimic altceva decât să-mi întorc capul.»

c) Răul

Cât de des e ca cineva să se simtă prizonierul propriilor greșeli, blocat în alternativa dintre depresie datorată faptului de a fi greșit, lamentarea de a nu fi fost la înălțime, și veșnica justificare de sine, descărcarea propriei responsabilități asupra altora, asupra situațiilor. Oscilăm între disperare și îngâmfare, unde cea de-a doua întrerupe și îi dă schimbul celei dintâi. Și la fiecare greșală de o anumită importanță totul o ia de la capăt. Cât de ușor e să rămânem încheștați în

propriile remușcări! Ca Miguel Mañara al lui Milosz, care e strivit de rușinea răului comis: «N-am muncit. [...] Am mințit. [...] Am furat. [...] Am ucis. [...] Mi-e rușine». Dar – ne gândim de multe ori – când vedem că se repetă, zi după zi, aceleași greșeli, aceleași căderi, cum să nu disperăm? E nevoie de cineva care să vină și să ne smulgă din condiția noastră, care să ne elibereze din mușcătura răului, din măsura pe care o proiectăm asupra noastră: «Faptul e că tu te gândești la lucruri care nu mai există (și care n-au existat niciodată, fiule)», îi spune Abatele lui Miguel Mañara, adăugând: «Te gândești prea mult la durerea ta. De ce cauți durerea? De ce ți-e frică că pierzi ceea ce a știut să te găsească? Penitența nu e durere. E iubire». Această descoperire îl va face pe Miguel Mañara să spună «da»-ul său Celui care l-a găsit: «Eu sunt Mañara. Și cel care mă iubește îmi spune: lucrurile astea n-au existat. Dacă ai furat, dacă ai ucis: lucrurile astea n-au existat! Doar El există».¹⁸

Răul e și cum ar fi redus la zero de forța infinită a iertării lui Cristos. «Da»-ul pe care protagonistul dramei lui Milosz îl spune este ecoul «da»-ului lui Simon spus lui Isus, «rostit datorită conștiinței că e plin de iertare chipul care îi pune întrebarea: „Simone, mă iubești tu?” [...] „Da”-ul sfântului Petru e construit pe această iertare».¹⁹ Deci, cu tot ceea ce știm despre noi la modul cel mai realist, cu tot potențialul de rău și de greșală pe care-l avem în noi, putem spera, putem relua, pentru că raportul pe care Misterul devenit

¹⁸ O.V. Milosz, *Miguel Mañara, Mefiboseth, Saulo di Tarso* [Miguel Mañara, *Mefiboseth, Saul din Tars, n. tr.*], Jaca Book, Milano 2010, p. 47-49, 52, 63.

¹⁹ L. Giussani, *Attraverso la compagnia dei credenti*, op. cit., p. 155-156.

trup, Cristos prezent aici și acum, l-a stabilit cu noi e dominat de iertare, este iertare. Sprijiniți pe această iertare, o luăm de la capăt de o mie de ori pe zi. Doar în iertare viața noastră renaște, doar în iertare există construcție.

«Oricine are această speranță în el devine curat, așa cum el este curat.»²⁰ spune sfântul Ioan în prima sa scrisoare. Și Giussani comentează, într-un fragment amețitor: «Speranța noastră este în Cristos, în acea Prezență care, oricât de distrați sau de uituci am fi, nu putem să o mai înlăturăm de tot – cel puțin nu până la ultima părticică – din ogorul inimii noastre, datorită întregii tradiții prin care El a ajuns până la noi. În El mi-am pus speranța, înainte de a-mi fi socotit păcatele și virtuțile mele. Nu contează aici socotelile numerice. În raportul cu El, numărul nu contează, greutatea măsurată și măsurabilă nu contează, și orice posibilitate de rău din mine pe care l-aș putea înfăptui în viitor, nici acestea nu contează, nu reușește să uzurpe întâietatea pe care o are în ochii lui Cristos «da»-ul lui Simon, repetat de mine. Atunci vine o undă din adâncul nostru, ca o respirație care urcă din piept și îmbată în întregime persoana și o face să acționeze, o face să dorească să acționeze în mod mai just: se ridică, țâșnește din adâncul inimii, floarea dorinței de dreptate, de iubire adevărată, autentică, de capacitate de gratuitate».²¹

²⁰ 1In 3,3.

²¹ L. Giussani-S. Alberto-J. Prades, Generând urme în istoria lumii, op. cit., p. 77-78.

d) Incertitudinea viitorului

Cine a făcut un drum, în care și-a văzut propria viață schimbându-se, își dă seama că are o certitudine asupra viitorului care uimește. Ziua de mâine nu mai are o înfățișare nesigură și înfricoșătoare.

Scrie o studentă: «Se întâmplă des, în perioada aceasta istorică atât de neașteptată și copleșitoare, să mă mulțumesc cu o semi-normalitate, alunecând în lamentări și în mofturi. Însă nu pot să nu observ că în adâncul meu există o pozitivitate ciudată care rămâne, care nu e smulsă nici măcar de zilele cele mai grele. Cu câteva zile în urmă învățam la bibliotecă, eram cufundată în gânduri și o colegă de-a mea de apartament, mai mică, m-a căutat și m-a întrebat: „După părerea ta voi fi vreodată fericită?” și eu, imediat și cu zâmbetul pe buze, am asigurat-o că da. Pe urmă m-am întrebat: dar ce mă face pe mine să îi garantez 100% cuiva că va fi fericit? De ce sunt sigură că există speranță? Și mi-am dat seama că istoria mea vorbește despre asta. A-l urma pe Cristos mi-a schimbat viața, nu pentru că eu aș fi autosuficientă sau pentru că dramele mele s-ar fi rezolvat, ba dimpotrivă, sunt foarte neatentă și deseori mă las întu-necată de obișnuitele și vechile mele proiecte eșuate. A-l urma pe Cristos mi-a schimbat viața, pentru că, după ani și ani de tentative, de căderi, de perioade capitulate în fața efortului și de reveniri mai mult sau mai puțin responsabile, începe să își croiască drum în mine conștiința că totul e pentru mine. Unicul lucru care mă face să renunț la încăpățânarea asupra propriilor idei, asupra propriilor proiecte, este să experimentez că sunt tot mereu umplută de

Cristos, din nou. Îmi dau seama imediat, pentru că e ca și cum aș începe să mă odihnesc, ca și cum aș reveni, după o lungă vagabondare, acasă».

A-l urma pe Cristos schimbă viața. Este descrierea unei experiențe, nu o frază de conjunctură. Ceea ce eliberează de gânduri și proiecte, cum a scris prietena noastră, este a fi «tot mereu umplută de Cristos, din nou». Își dă seama imediat de asta, din cauza a ceea ce se întâmplă în ea: «e ca și cum aș începe să mă odihnesc». Schimbarea pe care o trăiește în prezent face să apară în ea o certitudine a viitorului, adică o speranță, care îi permite să-i răspundă pe loc, «Da», prietenei mai tinere care o întreabă dacă va fi vreodată fericită. Fără o certitudine în prezent, care face posibil să privească viitorul cu certitudine, n-ar putea avea îndrăzneala de a răspunde imediat «da» la o întrebare ca aceea. N-ar avea energia pentru a susține acel «da». În schimb, acest lucru devine posibil într-un loc care generează o «pozitivitate ciudată» în cei care-i aparțin: se începe pariarea pe viitor în virtutea unei realități prezente.

Realitatea prezentă a lui Cristos este și unica sursă de pace. Doar o prezență capabilă să răspundă la totalitatea incertitudinilor noastre – legate de moarte, de suferință, de rău, de viitor – poate aduce pacea în viața noastră, mutând atenția de la noi la El, și deci, la alții. Fără prezență nu prinde rădăcini înăuntrul nostru speranța care nu dezamăgește. Ce ești Tu, Cristoase, pentru noi? Siguranța speranței noastre.

2. A susține speranța oamenilor

Am spus mai devreme că diversitatea pe care o generează întâlnirea cu Cristos este factorul de comunicare a speranței. De aceea, subliniază Giussani, «în fiecare zi trebuie să ne dorim schimbarea prin care speranța să se dilate în lume». Schimbarea are ca prim obiectiv propria noastră persoană, viața noastră cotidiană, și are «ca orizont infinit nevoia celorlalți, ajutorul de oferit nevoii celorlalți». ²² Scopul lui Dumnezeu este să ajungă la toți. Dar pentru a-și atinge scopul El folosește o metodă aparte: ajunge la toți prin intermediul câtorva. Aceasta este metoda aleasă de Mister pentru a i se comunica omului din toate timpurile. În dialogul citat, cu Testori, Giussani repetă: «Mi se pare că a venit clipa în care Domnul, dacă vrea să-și salveze opera, trebuie să reînnoiască persoanele; trebuie să facă să existe acele persoane, acele companii, să creeze acele mișcări despre care am vorbit atât de mult. A venit clipa. E ca un semn al vremii. De aceea, în mod paradoxal, momentul în care criza ajunge la fund e momentul cel mai mare al speranței». ²³

Cristos i se comunică lumii prin schimbarea umană pe care o realizează în viața celor care Îl întâlnesc și aderă la El. În cei care se lasă generați de evenimentul Său, înflorește o sensibilitate inimaginabilă față de nevoile celorlalți, o pasiune pentru destinul lor, în orice situație s-ar afla, o dorință de colaborare la drumul lor uman, concret. Afirmă Benedict al XVI-lea: «A fi

²² L. Giussani, «Cristo, la speranza», *CL Litterae Communionis*, op. cit., p. 17-18.

²³ L. Giussani – G. Testori, *Il senso della nascita*, op. cit., p. 154.

în comuniune cu Isus Cristos ne implică în faptul de a fi el „pentru toți”, face modul nostru de a fi. El ne angajează pentru alții, dar numai în comuniune cu El este posibil să fim cu adevărat pentru alții, pentru ansamblu. [...] „Cristos a murit pentru toți, pentru ca aceia care trăiesc să nu mai trăiască pentru ei înșiși, ci pentru cel care a murit pentru toți” (cf. 2Cor 5,15). Cristos a murit pentru toți. A trăi pentru El înseamnă a ne lăsa implicați în acel al său „a fi pentru”.²⁴

A fi «pentru toți», care se naște din comuniunea trăită cu Cristos, din apartenența la El prin locul uman în care El devine experimentabil, se exprimă în multe feluri, în funcție de multitudinea concretă a nevoilor (ca cele care au legătură cu munca) și a situațiilor personale (abandon, singurătate, suferințe), ajungând să schimbe societatea din interior.

Aici iese iar în evidență metoda lui Dumnezeu. «Creștinismul», scrie Benedict al XVI-lea, «creștinismul nu adusese un mesaj socio-revoluționar ca acela cu care Spartacus, în lupte sângeroase, eșuase. Isus nu era Spartacus, nu era un luptător pentru o eliberare politică, asemenea lui Baraba sau Bar-Kochba. Ceea ce Isus, el însuși mort pe cruce, adusese era ceva total diferit: întâlnirea cu Domnul tuturor domnilor, întâlnirea cu Dumnezeu cel viu și astfel întâlnirea cu o speranță care era mai puternică decât suferințele sclaviei și care din această cauză transforma dinlăuntru viața și lumea».²⁵

În acest sens este exemplară Scrisoarea sfântului Paul către Filimon. Ne e cunoscută împrejurarea.

²⁴ Benedict al XVI-lea, Enciclica *Spe salvi*, 28.

²⁵ *Ibidem*, 4.

Paul, din închisoare, îi scrie un bilet lui Filemon din Colosi, convertit de el însuși la creștinism, rugându-l să-l primească din nou pe sclavul său, Onesim, care fugise la Roma și acolo îl întâlnise, la rândul său, pe Paul, se convertise și se pusese în slujba lui. Ca respect față de legile romane cu privire la sclavie, Paul îl trimite însă pe Onesim la stăpânul său legitim, Filemon, încredințându-i scrisoarea: «Te rog pentru copilul meu, pentru Onesim, căruia i-am dat naștere în lanțuri. [...] Ți l-am trimis înapoi pe el, care este inima mea. Poate tocmai de aceea a fost despărțit de tine pentru un timp, ca să-l primești înapoi pentru veșnicie, dar nu ca pe un sclav, ci mult mai mult decât un sclav, ca pe un frate iubit».²⁶ Paul se folosește de noutatea pe care o introduce evenimentul lui Cristos: dacă după lege cei doi erau stăpân și sclav, din cauza faptului că fuseseră cuprinși de Cristos erau un singur lucru. Cum le scrie Efesenilor: «Nu știți că sunteți membre unii altora?».²⁷

Gestul lui Paul pare un nimic față de problema cea gravă a sclaviei, și, cu toate astea, cu el începea o transformare profundă care ar fi urmat să influențeze istoria: «Chiar dacă structurile externe rămâneau aceleași, acest lucru schimba societate dinlăuntru».²⁸ E o metodă care ni se poate părea prea lentă; uneori am vrea o metodă care să sară peste libertatea oamenilor, care să modifice lucrurile dintr-o lovitură și de sus. Dar metoda lui Dumnezeu este unica în stare să obțină o schimbare radicală, care respectă și implică libertatea omului. «De fapt, omul», mai spune Benedict

²⁶ Fm 1,10-17.

²⁷ Cfr. Rom 12,5; Ef 4,25.

²⁸ Benedict al XVI-lea, Enciclica *Spe salvi*, 4.

al XVI-lea, «nu este posibilă vindecarea lui numai din exterior».²⁹ Așa cum subliniază Adrien Candiard, în cartea sa dedicată Scrisorii către Filemon, schimbarea introdusă de atitudinea lui Paul e complet centrată pe libertate.³⁰

Circumstanțele actuale, cu duritatea lor inegalabilă – care încă ne ține în șah în multe privințe – a făcut, paradoxal, mai ușoară descoperirea a ceea ce avem nevoie pentru a trăi, a ceea ce ne poate susține speranța. «Viața este ca o călătorie pe marea istoriei, adesea întunecată și agitată de furtună, o călătorie în care cercetăm stelele care ne indică ruta. Adevăratele stele ale vieții noastre sunt persoanele care au știut să trăiască în mod corect. Ele sunt lumini de speranță. Desigur, Isus Cristos este lumina prin excelență, soarele apărut deasupra întregului întuneric al istoriei. Dar pentru a ajunge până la El avem nevoie și de lumini apropiate – de persoane care dăruiesc lumină scoțând-o din lumina lui și astfel oferă orientare pentru traversarea noastră.»³¹ Giussani vorbea, în acest sens, cum am subliniat înainte, de persoane care sunt prezențe. Nu este vorba, atenție, de persoane cu talente ieșite din comun, ci de persoane cucerite de faptul lui Cristos,

²⁹ *Ibidem*, 21.

³⁰ Candiard evocă dialogul Marelui Inchizitor cu Isus, în romanul lui Dostoievski: «Isus, se gândește Inchizitorul, a greșit totul. A avut mijloacele ca să stingă insuportabila tortură a omului care se ia la trântă cu propria libertate. Ar fi putut, el care e Dumnezeu, să-l oblige să facă una sau alta, să-l constrângă, să-l programeze, să-l salveze de el însuși. [...] Isus nu a făcut nimic din toate astea. „În loc să pui stăpânire pe libertatea umană – acuză Marele Inchizitor –, Tu ai făcut-o și mai mare, [...], Tu ai vrut iubirea liberă a omului, ai vrut să Te urmeze liber, atras și fermecat de Tine» (A. Candiard, *Sulla soglia della coscienza. La libertà del cristiano secondo Paolo [În pragul conștiinței. Libertatea creștinului după Paul, n. tr.]*, EMI, Verona 2020, p. 118-119).

³¹ Benedict al XVI-lea, Enciclica *Spe salvi*, 49.

care au devenit «prezență» datorită apartenenței la compania creștină. O arată bine scrisoarea pe care mi-a scris-o o tânără mamă.

«Vreau să-ți vorbesc despre o mamă de la școala noastră, pe care am cunoscut-o anul acesta. În primele zile de școală, copilul nostru de cinci ani a început să-mi povestească despre un copil nou, recent sosit, care îl tot bătea și era mereu foarte nervos. Fiind curioasă de cine era noul copil, am descoperit că era fiul unei mame rămasă văduvă chiar înainte de perioada de izolare. Imediat, gândul la această mamă de-abia venită aici m-a făcut s-o caut. Astfel, într-o zi, în parcare, am început să mă uit la fețele noi și am întreat pe cineva dacă e mama copilului nou din clasă. La dăul ei, am invitat-o la prânz a doua zi, la care am decis să invit și alte două familii de la școală, ca să poată să cunoscă și ea pe cineva. La prânz, mama aceea ne-a povestit un pic povestea ei, de soțul bolnav și mort de cancer la 35 de ani și de viața ei singură cu un copil de patru ani. În mine s-a născut imediat dorința de a-i face companie, ca oportunitate pentru mine, care, în acest moment, trec, chiar dacă de departe, prin boala tatălui meu. Cu ea s-a născut imediat o familiaritate, recunoștința ei pentru invitația mea a făcut-o să mă invite la rândul ei la ea acasă, câteva zile după, și să caute să aibă o relație cu mine. M-am implicat în raportul cu ea așa cum sunt, încredințând fiecare cafea prin *Angelus*, datorită inadecvării pe care o simțeam, stând în fața ateismului ei, fără să cenzurez niciodată ceea ce trăiesc și cerându-i să-mi vorbească despre ceea ce trăiește ea legat de situația ei dureroasă. Într-o dimineață mă sună: de-abia ieșise dintr-o clinică pentru că avusese niște atacuri de panică foarte puternice peste

noapte. La micul dejun mi-a zis cât de mirată este că prima persoană pe care îi venise în minte s-o sune, simțindu-se rău, am fost eu. S-a emoționat și mi-a zis că nu înțelegea de ce cu mine, până la urmă mereu plângea și reușea să fie ea însăși. În timpul acestei discuții mi-a mărturisit greutatea pe care o trăia: ea nu dorise copii și acum se trezise trăind singură cu un copil, supărată pe soț fiindcă se îmbolnăvisese și o lăsase singură în viața asta. I-am spus clar că eram sigură că soțul ei era încă prezent și o însoțea, chiar dacă într-o formă diferită, și că ceea ce îmi doream pentru ea era să poată fi recunoscătoare că e vie și că a început să aștepte din nou ceva de la zilele ei. Am întrebat-o: „Dar tu, dimineața când te scoli, ești recunoscătoare că există încă o zi și că respiri? Crezi că mai există ceva frumos care te așteaptă?”. Ea mi-a zis că nu s-a gândit niciodată așa și că nimeni nu i-a mai spus niciodată ceea ce îi ziceam eu (mie, de fapt, mi se păreau lucruri foarte simple). Săptămâna de după ne-am întâlnit iar să povestim și m-a surprins spunându-mi că povestise întregii sale familii despre mine, de cât era de recunoscătoare că m-a cunoscut, de cât de surprinsă a fost că i-am deschis ușa casei, și că vorbise despre mine inclusiv cu terapeutul. Mi-a zis: „Îți amintești întrebarea pe care mi-ai pus-o când m-ai întrebat dacă sunt recunoscătoare că trăiesc? Zilele trecute, când am mers la terapeut, i-am cerut să lucrăm pe asta; i-am spus că nu mai voiam să discutăm despre soțul meu și despre durere și că lucrul cel mai interesant din aceste luni mi-l spusese o nouă prietenă, vorbindu-mi de recunoștință și despre viață; am repetat că voiam să lucrez pe asta fiindcă voiam să continui să aștept ceva de la zilele mele, așa cum mi-ai zis tu”. Am rămas fără

cuvinte, am simțit că am primit un har, copleșită și cuprinsă pentru a n-a oară de o istorie și de o Prezență care trăiește în mine.»

Aceasta este dovada unei persoane care e prezență în normalitatea vieții, în miezul circumstanțelor tuturor: o mamă care întâlnește o altă mamă, care suferă, închisă în durerea ei și în supărarea ei, și o molipsește cu speranța care s-a stabilit în viața ei. «Ce lucru măreț suntem chemați să trăim și să împlinim împreună (cineva nu se poate da în spate din fața celorlalți)!», spunea Giussani. Descoperim tot mai mult, continuând drumul început, că «a cere în fiecare zi aceleași lucruri, a le cere de mai multe ori pe zi creează o mentalitate, creează o personalitate și ne pregătește continuu, astfel încât nimic nu ne mai pare neașteptat sau ciudat, nici măcar moartea cuiva dintre noi. Durere și fără să mai existe frică. Să ne ajutăm, așadar, să dilatăm în lume acea speranță, care nu poate elimina durerea – până chiar și Dumnezeu, devenit fiul unei femei a trăit durerea –, dar elimină, din rădăcini, orice frică».³²

Cu toată greutatea limitelor și a slăbiciunilor pe care o cărăm cu noi, suntem transformați în prezență în normalitatea vieții, doar pentru că suntem atinși de evenimentul lui Cristos, disponibili să ne lăsăm îmbrățișați de el.

«De câțiva ani, din diferite motive, avem probleme economice serioase, datorită cărora, printre altele, chiar și Fraternitatea ne-a ajutat pentru o anumită perioadă. În pofida acestor dificultăți, am fost constrânsă să fac tratamente lungi și scumpe. Săptămâna

³² L. Giussani, «Cristo, la speranza», *CL Litterae Communionis*, op. cit., p. 18.

trecută, după ce am tot amânat programările câteva luni de zile, astfel încât să amân achitarea tratamentelor, am fost la ultima ședință de tratament și am cerut să mi se pregătească plata: nu mai puteam aștepta. Înțelesesem, de-a lungul tratamentelor, că medicul era departe de Biserică și îți mărturisesc că eu nu mi-am bătut niciodată capul să spun sau să fac ceva ca să mărturisesc ceea ce trăiesc. La sfârșitul sesiunii, după ce mi s-a calculat datoria, se așază lângă mine și îmi spune: „Doamnă, eu sper că veți accepta ce vreau să vă spun. Noi suntem în regulă așa, de la dvs. nu vreau bani”. Eu mă uit la el fără să înțeleg, dar el continuă: „Ceea ce dvs. mi-ați dat în acești doi ani e mult mai mult decât banii”. Eu continuam să nu înțeleg: „Dvs. nu vă imaginați – continuă medicul – cât de obositor e să lucrezi toată ziua auzind oameni care se plâng de tot și de toate. Văd mereu oameni nemulțumiți. Dvs., în această perioadă, cu pozitivitatea dvs., cu zâmbetul dvs., cu privirea pe care o aveți când vorbiți despre fiica dvs. bolnavă, m-ați ajutat să trăiesc mai bine și să mă uit la familia mea și la viața mea într-un mod diferit, plin de recunoștință. Dvs. ați fost pentru mine martorul faptului că viața e frumoasă. Eu sunt cel care vă datorează ceva, nu dvs. mie”. Am ieșit de acolo cu ochii plini de lacrimi, pentru că eu nu sunt așa cum m-a descris medicul acela, ba chiar dimpotrivă! El nu m-a văzut pe mine, ci pe Isus care îl privea prin mine, sunt sigură de asta. Am fugit acasă la soțul meu spunându-i că s-a întâmplat un miracol, cu inima plină de o fericire pe care nu pot să ți-o descriu. Dar miracolul nu a fost deloc faptul că m-a absolvit de o datorie de multe mii de euro, ci ceva mult mai mare, la care eu nici măcar nu mă uitam, prin care Domnul a vrut

să mă surprindă: schimbarea mea, convertirea mea. El este și în mine, chiar și în mine, îmi vine să spun, și eu, cu viața mea, atât de neatentă, pot contribui, poate și pentru o fărâmă, sa-L fac cunoscut cu adevărat. Să văd că în toate problemele mele și în toate infidelitățile mele, în mizeriile mele și în deplina mea incapacitate, El e prezent și acționează, fără ca eu să fac nimic altceva decât să-l caut în fiecare lucru și să-l cer de fiecare dată când pot, m-a făcut să înțeleg că există un bine mai prețios decât oricare alt bine, și că acest bine mi-l dăruiește El prin mișcare: este certitudinea că Domnul chiar mă schimbă cu adevărat. Asta e ceea ce m-a umplut de o speranță și de o seninătate pe care nu le mai simțisem niciodată. Acum pot spune cu voce tare toată ziua: „Harul tău e mai prețios decât viața”, pentru că nimic nu mi-a dat o bucurie mai mare. Mulțumesc, don Julián, ție, Fraternității și întregii istorii pe care am întâlnit-o, fiindcă fără voi, care îmi indicați mereu unde să mă uit ca să-L văd, nu mi-aș fi dat seama niciodată de miracolul care se întâmplă în mine.»

«Noi», spune Giussani, «suntem instrumentul prin care Cristos i se comunică lumii. Adică, în normalitatea vieții cotidiene prinde rădăcini, se hrănește, își are izvorul elanul cel mai grandios din punct de vedere uman, cel prin care omul se comunică pe sine altcuiva, cel prin care omul sacrifică, devine un lucru sacru pentru celălalt, cel prin care omul aduce în viața celuilalt rechemarea și prezența destinului său». Suntem preschimbați în instrument al comunicării lui Cristos «în această normalitate a vieții cotidiene, în această normalitate în care conștiința prezenței Sale și viața companiei acționează, în această emoție și în această mișcare lăuntrică: e o emoție pentru că e o frumuse-

țe, e frumusețea adevărului, e siguranța destinului, și devine mișcare lăuntrică pentru că mișcă, mișcă tot». Viața devine pasiune: «pasiune pentru ființă», pasiune «pentru adevăr, pentru frumusețe, pentru dreptate, pentru iubire, pentru fericire». Înflorește o inimaginabilă pasiune pentru ființă. «Aceasta este pozitivitatea ca și caracteristică esențială a privirii și a afecțiunii pe care omul care-l urmează pe Cristos le duce în lume, [...] o pozitivitate fără margini, o pozitivitate ca un val care invadează totul.»³³

În acest sens este un fragment al lui von Balthasar, din 1961, care merită recitit. El nu a pierdut, ba chiar poate a câștigat în timpurile actuale: «Corpul lui Cristos este și devine în același timp, Paul îl compară deci cu corpul uman, care crește spre deplina sa statură, punând la încercare energiile proprii peste natura care îi e pricinuită din afară și în această natură își demonstrează propriile energii. Baza Bisericii și structura ei nu pot crește; desigur, însă, o poate face sfera vieții, care e preponderent formată din laici. Oamenii care ocupă o funcție (și care, în calitate de membri, trebuie să crească la fel ca toți) sunt gardieni și grădinari ai creșterii. E treaba laicilor să fie creștere și înflorire, care singure sunt în stare să convingă lumea de adevărul doctrinei lui Cristos».³⁴

³³ L. Giussani, *Un evento reale nella vita dell'uomo (1990-1991)*, op. cit., p. 105, 107.

³⁴ H.U. von Balthasar, «Il laico e la Chiesa» [«Laicul și Biserica», n. tr.] în Id., *Sponsa Verbi*, Jaca Book, Milano 2015, p. 303.

ANEXĂ

Întrebări și răspunsuri*

«Uneori mi se pare că realitatea ar fi cumva pătată: există suferință și durere, întuneric și tristețe. Cum se pot trăi chiar și aceste aspecte ale vieții fără să fie cenzurate? Ce anume înseamnă să le trăim intens și cum acest a trăi intens totul poate fi mereu o cale pentru certitudinea prezentă?»

Mă întreb: voi chiar reușiți să cenzurați toate aceste aspecte ale vieții – suferința, durerea, întunericul, tristețea –, să cenzurați, adică, drama vieții? Eu nu reușesc. Vreau, nu vreau, la sfârșit mi se impun. Problema, atunci, e cum pot fi înfruntate aceste aspecte ale existenței pe care, în ultimă instanță, nu le poate evita nimeni. Deseori, modalitatea dominantă implicată în întrebarea pusă: aceste aspecte sunt percepute ca obstacole pentru propriul drum. Atunci, ceea ce ni se pare cel mai rezonabil să facem e să încercăm să facem abstracție de ele, să le cenzurăm. Dar mai este o posibilitate. Un moment determinant din viața mea a

** În ziua de încheiere a Exercițiilor Fraternității CL (16-18 aprilie 2021), al căror conținut este cuprins în acest volum, a avut loc o Întâlnire prin video conferință, în timpul căreia am răspuns la câteva întrebări adresate de Davide Prospero, întrebări care sintetizau mai mult de două mii de întrebări parvenite din întreaga lume în cursul seriei precedente.*

fost când anumite date pe care nu puteam de fapt să le șterg și pe care le simțeam obstacole, înșelare, o măsură asupra mea (fiindcă nu eram în stare să le elimin), au devenit „tovarăși de drum”, adică ocazii ca să merg în profunzimea propriului sine, în adâncul realității și în adâncul a ceea ce întâlneam: Cristos. A fost o descoperire fundamentală. De atunci, dinăuntrul experienței mele, am început să înțeleg de ce e atât de crucial «a trăi mereu intens realul»: pentru că doar așa putem intra în profunzimea lucrurilor, să experimentăm ce se află în miezul vieții.

De multe ori, datorită fricii nebune pe care o avem, rămânem la aparență. Fiindu-ne frică de risc, de exigența rațiunii, de ceea ce suntem noi ca «dat», încercăm să „tamponăm” totul. Dar asta ne slăbește, ne chircește tot mai mult, ne face tot mai incapabili să abordăm situațiile. Eu asta nu vreau! Eu vreau să trăiesc intens ca să pot deveni cert că ființa învinge nimicul. Nu pot trăi toată viața cu spada lui Damocle deasupra capului, cu umbra nimicului care palnează deasupra mea, aproape cerând iertare că exist. Cine vrea să trăiască așa, n-are decât, eu nu pot: nu mai pot! De asta am spus că un moment determinant al vieții mele a fost atunci când toate acele lucruri care mi se păreau un obstacol au devenit ocazie de raport, ca să mă pun în joc, ca să merg în profunzimea a ceea ce am întâlnit. Primul rezultat a fost o descoperire cu totul nouă a realității. Și acum vreau să continui s-o privesc în față. E motivul pentru care la începutul pandemiei am făcut invitația de a nu ne ascunde în spatele unui paravan sau altul pentru a evita să dăm socoteală realului. Cine a dat curs acestei sugestii și-a putut da seama ce a câștigat. Dar și cine nu i-a dat curs a putut

vedea ce a câștigat, dacă este mai el însuși sau este mai neîncrezător. Viața nu face armistiții cu nimeni.

Îi voi fi mereu recunoscător lui Giussani pentru că mi-a mărturisit și comunicat o privire adevărată și fără perdea asupra realității: mi-a intrat în sânge. Întâlnindu-l am putut începe să mă uit la anumite lucruri, care înainte mă blocau, fiind atent la felul în care le privea el. Îmi aduc aminte primele dăți în care am participat la gesturi de-ale mișcării: nu înțelegeam bine italiana, dar nu puteam să nu experimentez un șoc datorită modului în care înfrunta el ziua, cum vorbea, cum se raporta la persoane; chiar dacă nu înțelegeam totul, acel șoc mă făcea să mă întorc acasă îmbrăcat cu o noutate a privirii. O privire pe care nu mi-o puteam da singur. Întâlnisem pe cineva care nu se temea să privească nimic, dar chiar nimic, și mi se născuse dorința să nu mai trăiesc sub șantaj, cu cotul ridicat în fața circumstanțelor. Dădusem peste un om datorită căruia circumstanțele pe care înainte le consideram un obstacol, cu privirea întunecată, plin de frică, au devenit oportunitate de a face un drum, o cale, pentru a câștiga o certitudine în viață.

Aceasta e provocarea pentru fiecare dintre noi. Fiecare a verificat în aceste vremuri cum a privit realitatea, nu putem trișa: unii – cum am văzut din mărturiile citate –, datorită drumului parcurs, s-au regăsit având în ei o speranță certă, iar alții, în schimb, au sfârșit prin a ceda în fața fricii, a nimicului. Și nu are nicio legătură cu cât de grozav e cineva, și nici cu cât de inteligent e cineva. Diferența o face un singur lucru: dacă e luată în serios – sau nu – o ipoteză, pe care e rezonabil s-o urmezi datorită întâlnirii trăite, și s-o supui verificării. Nu e o problemă de coeficient

de inteligență și nici de coerență etică: e o problemă de libertate și de afecțiune față de propria umanitate, astfel încât să nu fie strivită de nimic. Alternativa, ca rezultat, e purtarea pe față a unei ștampile, fie a fri-cii, fie a certitudinii (o certitudine trăită, prin har, și mărturisită în fața oricui, începând de la proprii copii) că se poate trăi totul, dar chiar totul, fără a lăsa pe dinafară nimic, cu o ultimă pozitivitate. Eu nu vreau să mă refugiez în nicio ascunzătoare, vreau să știu dacă e adevărat sau nu ceea ce trăiesc.

«Simone Weil spune că adevărata bogăție nu trebuie căutată, ci așteptată. Cum se potrivește asta cu problema riscului, conform căreia, în relația cu Isus, sunt chemat să-I fac spațiu, sunt chemat să-mi pun în joc talantul primit? Ai spus că așteptarea aparține stofei noastre originare: suntem așteptare. Dar așteptarea, trăită cu această tensiune puternică, nu riscă să devină ceva care nu ne face să trăim din plin prezentul? Când e adevărat și convenabil riscul și când e nebunesc? Ceea ce blochează de la a risca e frica de a pierde totul: să schimbi locuința, serviciul, locurile, prietenii, pentru a urma o corespondență întrezărită. Cum putem decide dacă să ne aruncăm cu capul înainte sau nu?»

Sunt total de acord cu ceea ce afirmă Simone Weil: adevărata bogăție putem doar s-o așteptăm: noi o căutăm, dar nu depinde de noi s-o găsim. Atunci, de ce natură e problema noastră? Giussani spune asta în capitolul al patrulea din *Sensul religios*: «adevărata problemă referitoare la căutarea adevărului despre semnificațiile ultime ale vieții nu necesită o inteligen-

ță deosebită ori vreun efort special ori metode speciale ca să ajungi la el. Adevărul ultim e ca și cum ai găsi ceva frumos pe propriul tău drum: acolo îl vezi și îl recunoști, dacă ești atent. Deci problema e de atenție».¹ Ceea ce omul dorește este atât de disproportionat față de orice lucru pe care și-l poate imagina sau obține încât unica atitudine adecvată este aceea de a aștepta, a aștepta cu ochii larg deschiși. Adevărata bogăție trebuie așteptată, așa cum trebuie așteptată persoana iubită: poți să faci toate încercările pe care le vrei (să mergi la tuns, să-ți cumperi o haină nouă, să faci pe simpaticul), dar niciuna dintre acestea nu poate produce prezența dorită. Ea vine ca un dar, într-un mod absolut neașteptat: poate fi doar așteptată!

Cum se împacă – se spune în întrebare – această așteptare, în calitate de atitudine fundamentală a vieții, cu riscul? Așteptarea este a ceva care să corespundă dorinței noastre. Cine așteaptă un iubit, poate doar să stea cu ochii deschiși la 360 grade ca să-l intercepteze atunci când apare. Riscul începe atunci când găsești persoana: dacă nu vrei s-o pierzi, trebuie să riști o implicare cu ea, trebuie să-ți folosești propriul talant, adică propria umanitate, care e lucrul cel mai prețios pe care-l ai. Altfel, o vei pierde. Se întâmplă des în raportul cu Cristos: ziua în care au mers la Ioan Botezătorul pe malul râului Iordan, Ioan și Andrei nu-și puteau închipui că lucrul pe care inima lor îl aștepta cel mai mult ar fi avut forma aceluia chip: Isus din Nazaret. Odată ce-au dat peste El, ar fi putut s-o lase baltă, așa cum au făcut alții care L-au întâlnit înaintea lor. Dar în schimb, nu, Ioan și Andrei au riscat cu

¹ L. Giussani, *Sensul religios*, op. cit., p. 57.

întreaga lor ființă! A fost rațional riscul pe care și l-au asumat urmându-L? E rațional să urmărim pe cineva? Depinde pe cine întâlnim. Dacă persoana care apare la orizont nu te interesează, nici măcar nu-ți trece prin cap să riști ceva, dar dacă îți trezește atenția, atunci nu vrei s-o pierzi, și în cazul ăsta problema devine „cum ai putea sta pe loc”! În fața atractivei unei prezențe, mișcarea cea mai evidentă, care nu poate fi frânată, e aceea de a risca, de a te implica.

Dacă nu suntem atenți la felul în care se întâmplă lucrurile, întoarcem totul fix pe dos și atunci, ca și cum ar fi un joc mental, ne întrebăm cum pot conlucra așteptarea și riscul, fără să reușim s-o scoatem la capăt. Primul lucru ce trebuie făcut e să ne uităm la real. Giussani subliniază asta din prima premisă din *Sensul religios*: «observare integrală, pasionată și insistentă a faptului, a evenimentului real».² Drumul nostru devine mai greoi dacă irosim harul de a fi întâlnit pe cineva ca Giussani. Eu nu am alt ajutor pentru a merge înainte, nu am niciun fel de manual ascuns, decât instrumentele pe care le aveți și voi. Să ne observăm experiența: când întâlnim ceva care în sfârșit corespunde la așteptarea inimii, să riscăm este lucrul care ne convine absolut, fiindcă ar fi o nebulie să pierdem acel lucru. Nebunie n-ar fi să riscăm, ci să lăsăm să ne scape ceea ce ne interesează mai presus de toate. A risca pe ceva ce n-are valoare, asta da că ar fi nebunesc, pentru că n-ar exista rațiuni adecvate.

Evanghelia, în simplitatea ei sublimă, exprimă astfel tot ceea ce am zis: «Împărăția cerurilor este asemenea comorii ascunse într-un ogor, pe care un om, gășind-o,

² *Ibidem* p. 14.

o ascunde și, plin de bucurie, merge și vinde tot ce are și cumpără ogorul acela».³ E o nebunie să riști totul și să cumperei terenul ăla sau e afacerea vieții?

Sfântului Paul îi era foarte clar: «Consider că toate sunt o pierdere în comparație cu superioritatea cunoașterii lui Cristos Isus Domnul meu». Ce întâlnește? «De dragul lui am pierdut toate și le consider gunoi ca să-l câștig pe Cristos și să mă aflu în el.»⁴ Cristosul pe care l-a întâlnit sfântul Paul nu e diferit de Cristosul pe care l-am întâlnit noi. Există un singur Cristos: cel real – născut, mort și înviat și prezent azi în viața Bisericii, Corpul său misterios –, nu cel al gândurilor mele, nu cel al imaginației mele, nu cel al interpretărilor mele. Pentru El cineva poate lăsa deoparte totul pentru că fără El tot restul nu are valoare. Tot restul e nimic în comparație cu acel «câștig». Era oare un exaltat, sfântul Paul? Oare Ioan și Andrei s-au pierdut cu firea când au mers după Cristos? Sau au fost cei mai raționali dintre toți? E o problemă de raționalitate credința!

Fiecare e chemat să decidă dacă, datorită a ceea ce a întâlnit, merită să riște, sau nu. Experiența îi va oferi verificarea [proba, n. tr.] propriei decizii. Și, în cazul în care ar considera că nu se merită să riște pe Cristos, dacă mâine își va da seama că ceea ce a câștigat sunt doar firmituri, va putea oricând să revină, să-i caute pe cei care, pentru că l-au urmat pe Cristos, trăiesc prin har o viață mai dezirabilă, mai dramatică și mai bucuroasă. Va fi mereu primit. Miezul problemei e o judecată de stimă față de ceea ce am întâlnit. Nu un

³ Mt 13,44.

⁴ Fil 3,8-9.

sentimentalism ieftin! Sentimentalismul nu mișcă nimic; ceea ce ne mișcă eul este o judecată de stimă față de ceva care în sfârșit corespunde și pe care, în consecință, nu vrem să-l pierdem pentru nimic în lume. Dacă am găsit asta, depinde de noi dacă urmăm asta sau nu. Dacă nu am găsit, unicul lucru ce poate fi făcut e să așteptăm, cu ochii larg deschiși, ca să interceptăm vreun semn – așa cum zice poetul Antonio Machado – «la malul marii tăceri».⁵

«Ieri ai pomenit o frază pe care a zis-o Giussani: „La urma urmei diferența e între cine a făcut o muncă stabilă și cine nu”. Ne poți explica mai bine ce voia să spună Giussani prin „muncă stabilă”? Ce anume poate ajuta stabilitatea acestei munci?»

Scopul pentru care Giussani a plecat de la Seminarul din Venegono și a mers să predea religie într-o școală a fost acela de a-i ajuta pe tineri să perceapă «pertinența credinței față de exigențele vieții». Atunci când a urcat cele trei trepte ale liceului Berchet, acesta era scopul lui. L-a declarat chiar de la început: «Prin formarea mea, mai întâi în familie, apoi în seminar și, ulterior, prin meditație, am devenit profund convins că o credință care nu putea fi reperată în experiența prezentă, confirmată de ea, capabilă să răspundă nevoilor ei, nu

⁵ A. Machado, «S'è addormentato il mio cuore?» [«O fi adormit inima mea?»], n. tr.], LX, *Solitudini (1899-1907)* [*Solitudini (1899-1907)*, n. tr.], în Id., *Tutte le poesie e prose scelte* [*Toate poeziile și prozele alese*, n. tr.], Mondadori, Milano 2010, p. 107.

putea fi o credință în măsură să reziste într-o lume în care totul, *total*, spunea și spune contrariul».⁶

Giussani era convins că acest scop ar putea fi atins doar prin intermediul unui drum, al unei metode. Ceea ce a propus a fost în esență o metodă. Își dăduse seama că o anumită modalitate de comunicare a credinței – cea pe care o primiseră copiii pe care i-a întâlnit la Berchet și pe care înainte îi cunoscuse în scaunul de spovadă – era de-acum înainte ineficientă: deja la scurtă vreme după ce primiseră prima inițiere în credință, pe acei tineri nu-i mai interesa creștinismul. A înțeles că problema era modul în care aceștia fuseseră introduși în credință, și că așadar problema erau adulții. Așa cum a scris recent prietenul nostru Lucio Brunelli: «Criza „bisericii goale” vine de departe, începe atunci când bisericile erau pline».⁷ Giussani a început să predea atunci când bisericile erau încă pline. Înțelesese unde era problema: oamenii nu mai percepeau credința ca fiind pertinentă față de exigențele vieții și de asta ea înceta să mai fie interesantă. Era nevoie să repropună creștinismul în esența sa originală, ca eveniment de viață; reducerea sa la discurs sau la etică nu era și nu este, de fapt, în stare să răspundă la așteptarea

⁶ L. Giussani, *Riscul educativ*, op. cit., p. 8.

⁷ Continuă articolul: «În anii '50, când piața Sfântul Petru nu reușea să cuprindă mulțimea copleșitoare a șepcilor verzi, un preot lombard, tânăr, se hotăra să lase cariera academică (și ecleziastică) ca să meargă să predea religie într-un liceu de stat, cel mai laic din Milano: în timpul unei călătorii cu trenul, discutând cu niște tineri, acel preot – se numea Luigi Giussani – și-a dat seama cât de mult credința în Cristos era deja un orizont îndepărtat față de viața lor. Ceva se bloca în mecanismul aproape natural cu care tradiția creștină se transmisese de-a lungul secolelor de la părinți la copii» (L. Brunelli, «Bisericile goale și imaginația lui Dumnezeu», *L'Osservatore Romano*, op. cit., p. 9).

umană și nu poate recupera interesul omului real. De aceea am citat fragmentul din Giussani: «Un impact uman e ceea ce-l poate zdruncina pe omul de azi: un eveniment care să fie ecou al evenimentului inițial, în care Isus își ridică privirea și spuse: „Zaheu, coboară imediat, vin la tine acasă”».

Dar tocmai pornind de la întâlnirea cu acest eveniment devine posibil și necesar drumul unei verificări. Dacă, pe de o parte, Biserica nu poate trișa, pentru că «ea este viață și trebuie să ofere viață», nici omul pe de altă parte, nu poate trișa, spune Giussani. «Este un adevărat drum care îl așteaptă, pentru care inima lui trebuie să fie disponibilă.»⁸ Asta e ceea ce am numit muncă. Nu vom putea rezista, dacă nu acceptăm să facem parcursul în care Giussani ne-a introdus cu propunerea lui. În ce anume constă?

Viața ridică probleme, fiecare le abordează cu o modalitatea sau ipoteză care îi este sugerată de contextul în care trăiește – și pe care, într-o oarecare măsură, o acceptă [devine a sa, n. tr.] – și deci verifică pe teren dacă este adecvată sau inadecvată. E ceea ce mi s-a întâmplat mie: în anii '70 încercasem să înfrunt problemele vieții, legate de vocația mea și de misiunea mea de preot, pornind de la ceea ce promisem. Foarte curând mi-am dat seama că acea modalitate care mi-a fost transmisă nu era adecvată: rămânea în mine o neliniște supremă. Acela a fost momentul în care am întâlnit mișcarea, la sfârșitul anilor '70.

A fost crucial pentru mine să mă trezesc în fața unui om – Giussani – în care puteam vedea împlinit ceea ce eu nu eram în stare să obțin cu ipoteza mea de pornire.

⁸ L. Giussani, *De ce Biserica*, op. cit., 268.

În mine n-a fost o reacție sentimentală – datorită anumitor circumstanțe, la vremea respectivă nu puteam nici măcar să am un raport apropiat și frecvent cu el –, ci recunoașterea clară a unei diversități. De atunci nu mai pot vorbi despre lucrurile pe care le trăiesc fără să fac referire la acea întâlnire. Îmi aduc aminte, așa cum am zis deja, primele dați în care mergeam la gesturile internaționale ale mișcării, unde îl vedeam numai de departe, ca mulți dintre voi, ce șoc provoca în mine felul în care Giussani stătea în fața realului. Îmi spuneam: «Aici e vorba de altceva!». De atunci nu mi-am dorit nimic altceva decât să învăț acel mod, să mă identific cu acea privire.

Punctul cheie al insistenței sale era experiența: Giussani mă invita constant să fac comparația dintre ceea ce se întâmpla în viața mea și exigențele profunde ale inimii mele. Această comparație aparține metodei care caracterizează propunerea sa: «Chiar din prima oră la clasă, am zis mereu: „Nu sunt aici pentru ca voi să vă însușiți ideile mele, ci pentru a vă învăța o metodă adevărată de a judeca lucrurile pe care vi le voi spune. Și lucrurile pe care eu vi le voi spune provin dintr-o experiență care este rezultatul unui lung trecut: două mii de ani”». ⁹ Giussani a pus astfel – am repetat-o de o mie de ori – în mâinile mele instrumentul pentru ca eu să fac un drum uman. Spunea: Cristos, evenimentul lui Cristos, se încredințează judecății experienței noastre. ¹⁰

Această referire la experiență a fost determinantă pentru mine. Chiar și când greșeam, puteam mereu

⁹ L. Giussani, *Riscul educativ*, op. cit., p. 8.

¹⁰ Cfr. L. Giussani, *De ce Biserica*, op. cit., p. 265.

să învăț ceva. Așa cum îmi povestea o prietenă care, pe coridorul laboratorului, a dat peste o colegă de-a sa, cercetătoare, care era vizibil tristă. A întrebat-o de ce și colega i-a răspuns: «Pentru că experimentul a eșuat». Atunci prietena noastră i-a zis: «Dar un experiment e totuși un experiment!», adică ne învață mereu ceva; chiar și când eșuează, aduce mereu un câștig pentru drumul de aproximare a adevărului. Astfel, făcând experiență, eu percepeam în fiecare zi dacă modul meu de a înfrunta lucrurile era adecvat sau nu, dacă tentativa mea răspundea la exigența pe care o aveam sau nu. Pe urmă, când mă aflam în fața lui Giussani, făceam comparația dintre felul în care el aborda lucrurile și felul în care le abordam eu, vedeam ce se întâmplă în el și ce se întâmplă în mine. Nu puteam să nu recunosc o diversitate evidentă, o noutate dezirabilă.

Dacă ne uităm la Evanghelie, e ceea ce face Isus cu discipolii. Ei abordau viața după ipoteza de lucru pe care o primiseră prin apartenența la poporul lui Israel, până când întâlnesc pe Cineva pe care nu l-au mai lăsat o clipă, datorită noutății pe care o sesizau: de atunci au abordat totul în compania Sa. La Triduumul pascal al studenților, m-am trezit, ca niciodată până acum, gândindu-mă la Petru, care chiar de la început se implică în raportul cu Isus. «El puse stăpânire pe inima lui»,¹¹ spune Giussani despre Petru, reevocând prima întâlnire pe care a avut-o cu El. La ce risc era expus Petru – și la care suntem expuși și noi –? Acela de a se gândi că știe deja cine este Cel care stă în fața lui. «Cine spun oamenii că sunt?», îi întreabă Isus pe

¹¹ L. Giussani, *Generând urme în istoria lumii*, op. cit., p. 76.

discipoli. «Ioan Botezătorul, un alt Ilie, un alt Ieremia, unul dintre profeți.» «Și voi?». Petru răspunde primul: «Tu ești Cristosul, Fiul Dumnezeului celui viu». «Bravo, Petru! Fiindcă asta n-a ieșit din tărtăcuța ta, ci Tatăl ți-a revelat-o.» Imediat după o clipă Isus «începu să le explice discipolilor săi că trebuia să meargă la Ierusalim și să sufere mult datorită celor bătrâni, a căpeteniilor și a preoților și a scribilor, și să fie ucis și să învie a treia zi». Petru, care se gândea că înțelesese deja tot, că știa cine era Isus, spune: «Nici vorbă!». Și El: «Stai departe de mine, fiindcă tu gândești ca oamenii și nu ca Dumnezeu!». ¹²

Toată viața lui Petru e marcată de continua comparație dintre modul său de a sta în fața realității și cel al lui Cristos, dintre măsura sa și măsura lui Cristos. În această muncă stabilă a comparației se joacă partida sa, tocmai datorită corespondenței pe care Petru o experimentase în întâlnirea cu Isus și datorită căreia Îl urma. Nu de fiecare dată și în fiecare clipă înțelegea ceea ce propunea Isus. Faptul că Isus ar fi trebuit să meargă la Ierusalim ca să moară, de exemplu, nu-i convenea: «Nu, nu, imposibil!». Dar să ne gândim la spălarea picioarelor. Să ni-l închipuim pe Petru, care are o pasiune infinită pentru Isus, când Îl vede ridicându-se de la masă și încingându-se ca să le spele picioarele discipolilor. Atunci se izbește din nou de diversitatea Sa abisală. Pentru Petru era prea de tot: «Nu! Tu să-mi speli mie picioarele?». Isus răspunde: «Petru, ceea ce fac eu, tu nu înțelegi acum; vei înțelege mai târziu». În acel punct, problema era dacă, chiar neînțelegând, era sau nu rațional să-L urmeze. Brusc,

¹² Cfr. Mt 16,13-23.

Petru răspunde: «Nu, nici vorbă!». Dar, ca și în multe alte împrejurări, în fața situațiilor esențiale, Isus nu cade la învoială cu nimeni, cu atât mai puțin cu Petru, și insistă: «Dacă eu nu-ți spăl picioarele, nu vei avea parte cu mine!». Petru se predă, nu mai opune rezistență: «Dacă așa pui problema, atunci nu numai picioarele, ci și mâinile și capul!». ¹³ De ce acceptă? Pentru că, trăind cu Isus în acei trei ani și comparând neîncetat ceea ce spunea și făcea acel om cu exigențele inimii sale, nu putea să nu recunoască, chiar și atunci când nu înțelegea – și încă nu putea înțelege –, că doar El avea cuvintele vieții veșnice. «Dacă plecăm de la tine, unde să mergem?» Atașamentul plin de rațiune față de acel om era mai puternic decât toate neînțelegerile sale, decât toate meschinăriile lui.

Munca stabilă sugerată de Giussani nu pretinde să frecventăm un master la Harvard: e pentru toți, e pentru oameni ca Petru, ca mine și ca tine. Nu e o problemă de „inteligentă” deosebită, nu e nici o chestiune livrească, nu e o complicație, ci o comparație constantă între o prezență și propria inimă, între o prezență și propria tentativă de a aborda provocările cotidiene, între măsura Sa și a noastră. Ce putea fi mai interesant pentru Petru decât această comparație constantă între tentativa sa și ceea ce-l vedea făcând pe Isus? Dacă Isus n-ar fi fost ireductibil la interpretările sale sau dacă Petru ar fi plecat de la El de fiecare dată când lucrurile nu coincideau cu imaginea sa, ar fi pierdut ce era mai bun. Aici se pune în joc problema fundamentală a metodei. Într-un anumit sens, Giussani subliniază că «problema cea gravă a mișcării, problema cea

¹³ Cfr. In 13,6-9.

gravă a responsabililor, e că țin discursuri [...], dar nu au metoda». Și adaugă: «Traducerea ideilor în metodă pretinde un lucru care [...] mi-e teamă că nu există nici măcar în cei care au făcut primul volum al Școlii de comunitate,¹⁴ [un lucru care] intră în concepția, în structura rațiunii [...]: afecțiunea. [...] Asta introduce aspectul de metodă cel mai important: fără afecțiune nu se poate cunoaște. [...] Cunoașterea sunt ochii deschiși, realitatea e goală dacă nu impresionează. Impactul realității asupra ochilor se numește afecțiune, *affectus*. [...] Metoda, așadar, e legată de cuvântul afecțiune. Afecțiunea încheie recunoașterea realității, adică recunoașterea mișcării, întrucât explică modalitatea prin care mișcarea corespunde și realizează [atenție!] exigențele fundamentale care definesc inima omului. Inima nu este sursa sentimentului, e izvorul rațiunii complete». Acestea fiind spuse, Giussani se întreabă: «Cum de există această împotrivire față de metodă?». Cum de, după ce l-a perceput pe Cristos atât de corespunzător inimii, cineva se opune? De ce Petru rezistă? Pentru că «libertatea e ca un pumnal care pătrunde între cunoaștere și *affectus* și încearcă să separe *affectusul* de sine intensificând cunoașterea pură (raționalismul) sau intensificând afecțiunea pură (instinctivism, empirism)».¹⁵

Pentru a urma metoda trebuie urmată o lege. Dacă nu se respectă această lege libertatea greșește: «Pentru

¹⁴ Se face referire la volumul: L. Giussani, *Sensul religios*, Ed. Arhiepiscopiei Romano-Catolice, București, 2000.

¹⁵ «Consiliul de Prezidență. 11 octombrie 1994», manuscris dactilografiat păstrat la Secretariatul general al CL, Milano. Cfr. și L. Giussani, *L'autocoscienza del cosmo* [Autoconștiința cosmosului, n. tr.], Bur, Milano 2000, p. 278-279.

a se afirma pe sine însuși trebuie afirmat un Altul». ¹⁶ Pentru că am întâlnit pe cineva în care am văzut realizarea mai deplină a eului nostru (așa cum spun unele dintre mărturiile citate), înțelegem că a afirma pe altcineva nu înseamnă să renunțăm la rațiune, ci înseamnă a afirma deplin rațiunea, fiindcă a-l afirma pe acest altcineva înseamnă a se afirma pe sine. Dar dacă cineva nu face «o muncă stabilă», dacă nu face o comparație constantă între sine și prezența întâlnită, nu poate înțelege. Ce s-ar fi ales de Petru dacă nu l-ar fi afirmat pe Cristos? Și ce s-ar fi ales de noi dacă nu l-am fi urmat pe Giussani?

«Lucrul pe care trebuie să-l învățați de la mine e unul singur: cum se învață», ¹⁷ spunea Giussani în 1978. Suntem oare dispuși să învățăm, să acceptăm să facem o muncă stabilă? Ce pot obține urmând măsura proprie, în loc de a-i da curs acelei prezențe pe care am recunoscut-o corespunzând la așteptarea inimii, pot verifica asta în experiența mea: dacă nu merg mai departe de propria măsură, nu cresc, nu dobândesc acea statură umană care l-a făcut protagonist pe Petru, începutul poporului cel nou. Tot ceea ce-l interesa pe Isus a fost să-l genereze pe Petru, fiindcă fără Petru nu ar fi rămas nimic, dar nimic nimic! Genialitatea lui Giussani a fost aceea de a fi legat de «da»-ul lui Petru generarea poporului. A deveni protagoniști, ca Petru, e posibil: e suficient numai să ne lăsăm generați de El.

¹⁶ «Consiliul de Preziidență. 11 octombrie 1994», manuscris dactilografiat păstrat la Secretariatul general al CL, Milano.

¹⁷ L. Giussani citat în A. Savorana, *Vita di don Giussani [Viața lui don Giussani, n. tr.]*, Bur, Milano 2014, p. 565.

«Aș vrea să explici mai bine răspunsul la întrebarea pusă de o fată care spunea: eu văd că această iubire vine de la mama mea, de la tatăl meu, de la prietenii mei și nu prea înțeleg cum se poate ca, la un moment dat, să intre în joc Cristos. Dar afecțiunea celor din familie, iubirea copiilor și a nepoților sunt sau nu sunt manifestarea lui Cristos? Și cei care nu sunt creștini se iubesc. Pentru mine, de multe ori Cristos este un timbru pe care-l lipesc dar nu ține.»

«Cristos poate deveni familiar doar prin intermediul unor martori? Nu există astfel riscul de a limita posibilitatea evenimentului? Care este valoarea sacramentelor, a liturghiei și a revelației prin Sfânta Scriptură, a rugăciunii personale, pentru a ajunge la o certitudine a credinței?»

Atunci când un tânăr îmi pune prima întrebare, îi răspund: «Când te duci seara la culcare, poți spune cu certitudine că mama ta te iubește sau nu? Nu e vorba de-a face raționamente complicate. Poți explica toate gesturile pe care ai văzut-o făcându-le față de tine altfel decât ca fiind semne ale iubirii sale? Sau consideri că gesturile ei au fost dictate de un interes (de exemplu, pentru ca tu să ai grijă de ea când va fi bătrână)? Spune-mi dacă vreo altă interpretare a semnelor, care să nu fie iubirea ei pentru tine, te convinge! Semnele pe care le vezi trimit mai departe spre o semnificație pe care nu o vezi, iubirea mamei tale. Dar cu ce ai tu de-a face sunt semnele». Și adaug: «Se întâmplă la fel în privința evenimentului creștin. Este vorba de alte semne, incomparabile cu cele ale mamei tale, dar dinamica e aceeași. Spune-mi dacă umanitatea pe care

o vezi mărturisită în anumite persoane o poți reduce la faptul că sunt grozave, simpatice, bine crescute, generoase – completează tu lista posibilelor interpretări –, sau, în schimb, ești trimis spre ceva ce nu vezi și nu poți defini, dar e implicat în ceea ce vezi».

Acesta e punctul: a recunoaște că în interiorul acestei companii de care ne-am ciocnit există un alt factor – nu-l pot defini, dar există –; a recunoaște că anumite rezultate umane pe care le văd, anumite rezonanțe umane care se arată în ea, trimit mai departe spre ceva ce nu văd, dar ce nu pot să nu admit că există. Dacă aș elimina acest *ceva* n-aș mai da dreptate experienței pe care o trăiesc. În această companie, în persoanele pe care le-am întâlnit, există ceva ireductibil – în interiorul lor, nu în afară, înăuntru! –: modul cu care trăiesc anumite persoane, modul în care abordează viața și moartea, nu are altă explicație decât trimiterea spre ceva misterios ce nu văd: dacă elimin acest *ceva*, șterg originea acelei diversități. Adică, în exemplul de mai devreme, elimin iubirea ale cărei semne le văd, și, în același timp, fac ca acele semne să devină fără sens. Iubirii nu-i pot face niciun releveu cu niciun fel de mașinărie, nu există un algoritm care s-o poată calcula, dar asta nu înseamnă că nu există. Să ne imaginăm o fată tânără care ar avea copii: cum le poate ea demonstra copiilor iubirea ei, dacă nu prin semne? Și cum putea Isus să le demonstreze discipolilor cine este dacă nu prin semne? Și noi cum putem ajunge la certitudinea credinței, dacă nu prin semnele prezenței Sale, acum, în prezent și nu doar în amintirile trecutului?

Fără ceva prezent – ca să trec rapid la cea de-a doua întrebare –, liturghia nu ne spune nimic. Vedem asta în Evanghelie: când Isus e prezent, discipolii înțeleg

cuvintele Bibliei și tot ceea ce spusese ră profetii. Cristos deschide larg privirea lor spre înțelegerea Scripturilor și a profetiilor. Liturghia da, este punctul izvorâtor, dar, în același timp e nevoie ca inima noastră să fie constant larg deschisă față de ea, astfel încât, atunci când auzim spunându-se că Cristos a înviat, să putem să nu rămânem – cum spunea Brunelli în articolul pe care l-am citat – indiferenți, așa cum li se întâmplă multora azi. Originea ultimă, misterioasă, a credinței noastre este evenimentul pe care-l celebrăm în liturghie și care ne provoacă rațiunea și libertatea în mod constant. În inima noastră, de fapt, trebuie să-și găsească spațiu tot ceea ce se întâmplă.

«Ne-ai arătat cum circumstanțele dramatice precum moartea, suferința, răul, incertitudinea provoacă speranța, dar în lucrurile noastre de rutină care ni se întâmplă în fiecare zi, cum putem menține vie speranța? Cum să procedăm atunci când nu suntem pălmuiți de o experiență extremă și dramatică?»

«Cât de ușor e să fim încleștați în propriile remușcări și în propriile greșeli comise, atât de mult încât să nu mai reușim să-I vedem ochii, să nu-I mai recunoaștem prezența! Cu siguranță aceasta este circumstanța care mai mult decât toate îmi provoacă speranța.»

Răspunsul la prima întrebare e foarte ușor: fie infarct, fie educație, așa cum mi se întâmplă adesea să spun cu ajutorul unei imagini paradoxale. Unica alternativă, decât să așteptăm să vină niște circumstanțe dramatice care să ne trezească, e participarea la un loc care nu

poate fi redus la noi înșine, care să ne educe să menținem vie speranța. Așa cum a făcut Isus cu discipolii: nu i-a introdus în speranță mai ales prin circumstanțe dramatice, ci prin atractivitatea prezenței Sale. La fel, Giussani nu ne-a introdus în realitate, în speranță, printr-o circumstanță dramatică, ci în virtutea unei atractivități ireductibile, care ne-a mișcat în profunzime, ceea ce circumstanțele dramatice nu pot obține. La urma urmei nu există alternativă pentru educația continuă, fiindcă, chiar și atunci când depășim anumite situații dramatice, ușor revenim la vechea rutină. E riscul care ne pândește cu privire la pandemie: terminăm cu o situație dramatică, ca și cum nimic n-ar fi fost. Dacă viața noastră nu e cufundată într-un loc care să ne regenereze provocându-ne mereu, devine aproape imposibil să nu cedăm la nimicul unei vieți fără semnificație, sufocându-ne în rutina zilnică.

Același lucru se poate spune despre regrete. În fața Cuiva care îți spune ție și mie, așa cum i-a spus lui Petru după ce l-a renegat: «Mă iubești tu?»,¹⁸ problema nu e desigur regretul pentru prostiile noastre. Petru L-a renegat, a făcut cea mai mare greșeală pe care un om ar putea s-o comită, cu litere imense și în fața tuturor (cu totul altceva decât remușcarea greșelilor noastre mari sau mici!). Aici iese în evidență esența problemei. Petru arată asta chiar înainte de «da»-ul lui spus lui Cristos. Discipolii ieșiseră la pescuit și nu prinseseră nimic. De pe mal cineva strigă: «De ce nu aruncați plasele de cealaltă parte a bărcii?». O pradă în stil mare! Ioan – agil – exclamă: «E Domnul!» și Petru

¹⁸ Cfr. In 21,15.

imediat se aruncă în apă.¹⁹ Afecțiunea lui Petru față de Cristos era mai puternică decât remușcarea sa. Isus nu-l întrebase încă: «Mă iubești tu?», dar afecțiunea lui Petru era atât de mult înrădăcinată în măruntaiele lui, încât nici măcar tripla renegare nu putuse s-o smulgă din el. Doar asta învinge remușcările noastre: predominarea unei Prezențe și a unei afecțiuni mai mari decât noi înșine. Cum spune Giussani vorbind despre «da»-ul lui Petru: e nevoie de o Prezență căreia să-i spunem da.

De Cristos ne atașăm atât de tare încât orice greșeală am face sau am putea face, nu ne mai putem desprinde de El.

¹⁹ Cfr. Gv 21,1-7.

CUPRINS

INTRODUCERE **3**

CAPITOLUL 1

«MAI RĂU DECÂT ACEASTĂ CRIZĂ, NU POATE FI DECÂT DRAMA DE A-O IROSI» **7**

1. Impactul cu realitatea 7
2. Atitudini în fața celor întâmplare 12
3. Criteriul de judecată 21
4. Fuga de sine 28

CAPITOLUL 2

NOI SUNTEM AȘTEPTARE **37**

1. Un dat inextirpabil 38
2. Afecțiunea față de sine 42
3. «De-ai despica cerurile și Te-ai pogorî!» 49

CAPITOLUL 3

IMPREVIZIBILA TRESĂRIRE **55**

1. «Un neprevăzut este singura speranță.
Dar [ei] îmi spun că-i o prostie să-mi spun așa ceva» 56
2. Unii afirmă că neprevăzutul s-a întâmplat 65
3. Ireductibilitatea faptului creștin 69
4. Experiența și criteriile inimii 79

CAPITOLUL 4

FLOAREA SPERANȚEI **87**

1. O nevoie de certitudine 87
2. Certitudinea credinței
este sămânța certitudinii speranței 110

CAPITOLUL 5

SUSȚINEREA SPERANȚEI **123**

1. Efortul drumului 123
2. Lăcașul celui Preînalt 130
3. Locul speranței 134
4. Cum poate fi recunoscut acest loc? 141
5. Cum poate deveni al tău ceea ce vezi în altcineva? 148

CAPITOLUL 6

SPERANȚA LA TESTUL CIRCUMSTANȚELOR **163**

1. Speranța care nu dezamăgește 163
2. A susține speranța oamenilor 182

ANEXĂ 193

Întrebări și răspunsuri **193**

În acest volum, președintele Fraternității Comunione e Liberazione abordează una dintre întrebările cele mai comune ale acestor vremuri dominate de incertitudine: «Există speranță?». Impactul cu duritatea realității a scos la iveală nevoia umană în totalitatea ei. De asemeni, și poate chiar mai mult, în aceste vremuri dramatice, inima fiecăruia dintre noi nu se mulțumește cu niște răspunsuri parțiale și urlă de dorința de a găsi ceva care să fie cu adevărat la înălțimea provocării.

«Un neprevăzut este singura speranță», spunea Montale. În istorie a răsunat vestea acestui neprevăzut care i-a făcut să tresară pe cei dintâi care l-au întâlnit pe Isus. De atunci sămânța speranței a intrat în lume și continuă să prindă rădăcini în oameni care, atunci când îi întâlnim, ne reaprind inima și o reînflăcărează. Astfel ne trezim că avem în noi o «pozitivitate ciudată» și îndrăzneala de a sfida răul, durerea și chiar și moartea pe baza unei experiențe prezente.

JULIÁN CARRÓN s-a născut în 1950 la Navaconcejo (Spania). Sfințit preot în 1975, a fost profesor de Sfânta Scriptură la Universitatea San Dámaso din Madrid. Din 2004 s-a transferat la Milano, chemat de don Giussani să împărtășească responsabilitatea de conducere a mișcării Comunione e Liberazione. E Președintele Fraternității Comunione e Liberazione din 19 martie 2005. Din anul academic 2004-2005 e profesor de teologie la Universitatea Catholică Sacro Cuore din Milano. În 2015 a fost publicat volumul *Frumusețea dezarmată*, în 2017 *Unde e Dumnezeu?* și în 2020 *Retrezirea umanului, Strălucirea ochilor și Educația. Comunicare de sine*.

Copertă: Vincent van Gogh, *Flori de liliac*, 1889.
Muzeul Ermitajului, Sankt Petersburg, Rusia.

©Foto Scala, Florența